

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Λογοτεχνία και Κοινωνικά Δίκτυα: Η Αναγκαιότητα Γνώσης
και Χρήσης της Θεωρίας της Πρόσληψης στη Διδακτική της
Λογοτεχνίας στο Λύκειο**

Μαριλένα Κακουλλή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Ευαγγελία Βογιατζάκη

Μάιος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
*Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία***

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Λογοτεχνία και Κοινωνικά Δίκτυα: Η Αναγκαιότητα Γνώσης
και Χρήσης της Θεωρίας της Πρόσληψης στη Διδακτική της
Λογοτεχνίας στο Λύκειο**

Μαριλένα Κακουλλή

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Ευαγγελία Βογιατζάκη**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2016

Περίληψη

Βασικός στόχος της διατριβής είναι να αναδείξει την αναγκαιότητα των θεωριών της πρόσληψης στη διδακτική της λογοτεχνίας στο Λύκειο. Οι θεωρίες της πρόσληψης έθεσαν τον αναγνώστη στο επίκεντρο της ερμηνευτικής διαδικασίας υποστηρίζοντας ότι η ερμηνεία έγκειται στην πρόσληψη του αναγνώστη. Μεταξύ άλλων πρόδρομος υπήρξε ο Gadamer απορρίπτοντας τη δυνατότητα ανασύστασης του κειμένου. Η θεωρία του επηρέασε τον Jauss, εισηγητή της αισθητικής της πρόσληψης στην οποία το υποκείμενο προσλαμβάνοντας στην εποχή του είναι αυτό που καθορίζει το νόημα. Παράλληλα, ο Iser με έμφαση στην αναγνωστική διαδικασία όρισε το νόημα ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης αναγνώστη και κειμένου.

Με μεθόδους ποιοτικής έρευνας επιχειρείται η ανάδειξη της αναγκαιότητας της εφαρμογής των θεωριών. Με τη μαγνητοφώνηση και απομαγνητοφώνηση διδασκαλίας ποιήματος στην τάξη μελετάται αν εφαρμόζονται θεωρίες λογοτεχνίας, ποιο είναι το αποτέλεσμα, ποια εργαλεία αξιοποιούνται, κατά πόσο υπάρχει αλληλεπίδραση στην τάξη και ποιος είναι ο ρόλος του μαθητή. Ταυτόχρονα ανιχνεύεται η αξιοποίηση και ο ρόλος των θεωριών της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Επίσης, με ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις σε δέκα καθηγητές και δέκα μαθητές της Β' και Γ' τάξης Λυκείου ερευνάται η άποψη τους για τη λογοτεχνία ως μάθημα αλλά και ως επικοινωνιακή πρακτική καθώς και η απόκλιση στις προσδοκίες που καλλιεργεί το σχολείο σε σχέση με τις προσδοκίες που καλλιεργούνται στα κοινωνικά δίκτυα στα οποία αναρτούνται στίχοι με σκοπό την επικοινωνία και την έκφραση συναισθημάτων.

Η έρευνα επιδιώκει να αναδείξει ότι τα λογοτεχνικά κείμενα δεν πρέπει να διδάσκονται ως τετελεσμένα γεγονότα αναζητώντας τη μία και μοναδική ερμηνεία. Αντίθετα, πρέπει οι μαθητές - αναγνώστες να προσλαμβάνουν τα κείμενα στη δική τους εποχή δημιουργώντας οι ίδιοι τα νοήματα. Το μάθημα χρειάζεται νέα προσέγγιση σε επικοινωνιακή βάση επιτρέποντας τη δημιουργία και την προσωπική εμπλοκή.

Summary

The principal aim of this thesis is to highlight the necessity of reader response theories in the teaching of literature in high school. Reader response theories put the reader at the center of the interpretation process arguing that interpretation lies on the response of the reader. Among other Gadamer was a precursor rejecting the possibility of the reconstruction of the text. His theory affected Jauss, instigator of aesthetic perception theory according to which the reader perceiving the text in his epoch is what determines meaning. Meanwhile, Iser with emphasis on reading process defined meaning as a result of interaction between the reader and the text.

Drawing with qualitative research methods it is attempted to highlight the necessity of applying these theories. By recording and transcribing the teaching of a poem in a classroom, it is explored if theories of literature are applied, what is the result, which tools are utilized, whether there is interaction in the classroom and what is the role of the student. Simultaneously it is detected if the reader response theories are developed and what is their role in the teaching of literature. Moreover there were individual semi-structured interviews with ten professors and ten students of second and third class in order to indicate their view on literature as a lesson and as a communicative practice. It is investigated the difference between the expectation the school cultivates and the expectations that are cultivated in social networks in which verses are uploading aiming communication and expression of feelings.

The research seeks to demonstrate that literary texts should not be taught as accomplished facts searching a single interpretation. Instead, the students as readers should respond to the texts in the context of their epoch creating the meaning of the texts themselves. The didactic of literature needs a new approach based on a communicative basis allowing the creation and the personal involvement.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στο Λυκειάρχη, τους καθηγητές και όλους τους μαθητές που με προθυμία και πολύ καλή διάθεση συμμετείχαν στην έρευνα, καθώς και τη φιλόλογο του Λυκείου που συντόνισε την όλη προσπάθεια για τη διεξαγωγή της στο σχολείο. Ιδιαίτερα εκφράζω τις ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα της μεταπτυχιακής μου διατριβής, την κυρία Ευαγγελία Βογιατζάκη, Δρ. Νεοελληνικής, Αγγλικής και Συγκριτικής Φιλολογίας, η οποία με τις κατευθυντήριες γραμμές της, τα καίρια ερωτήματά της και την κατανόησή της με βοήθησε πάρα πολύ στην αποπεράτωση της μεταπτυχιακής μου διατριβής.

Περιεχόμενα

1	Προβληματισμοί για το μάθημα της λογοτεχνίας.....	1
2	Η ερμηνευτική του Gadamer και οι θεωρίες της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας.....	4
2.1	Βασικές αρχές των θεωρητικών.....	4
2.1.1	Hans-Georg Gadamer.....	5
2.1.2	Hans Robert Jauss.....	6
2.1.3	Wolfgang Iser.....	7
2.2	Οι θεωρίες στη διδασκαλία.....	8
3	Μεθοδολογία	11
3.1	Είδος έρευνας	11
3.2	Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	12
3.3	Εγκυρότητα, αξιοπιστία και γενικευσιμότητα.....	13
4	Το μάθημα της λογοτεχνίας στη σχολική τάξη.....	15
4.1	Παρουσίαση και ανάλυση του μαθήματος.....	16
4.2	Σκέψεις και προβληματισμοί.....	27
5	Η λογοτεχνία ως μάθημα και ως έκφραση στα Κοινωνικά Δίκτυα.....	30
5.1	Ανάλυση συνεντεύξεων καθηγητών.....	30
5.2	Ανάλυση συνεντεύξεων μαθητών.....	36
5.3	Σύγκριση συνεντεύξεων.....	41
6	Προβληματισμοί.....	44
Παραρτήματα		
A	Άδεια για διεξαγωγή έρευνας.....	47
B	Παρακολούθηση μαθήματος	48
Γ.	Συνεντεύξεις	76
Γ.1	Συνεντεύξεις καθηγητών.....	76

Γ.2	Συνεντεύξεις μαθητών.....	102
Δ.	Αναρτήσεις ποιημάτων στα κοινωνικά δίκτυα.....	127
	Βιβλιογραφία.....	129

Κεφάλαιο 1

Προβληματισμοί για το μάθημα της λογοτεχνίας

Η λογοτεχνία είναι ένα μάθημα που διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα μαθήματα γιατί υπηρετεί όχι μόνο τη μετάδοση γνώσεων αλλά και τη διαμόρφωση προσωπικότητας αξιοποιώντας τις κοινωνικές εμπειρίες και τις συνήθειες των μαθητών.¹ Σε αντίθεση με το παρελθόν δεν στοχεύει μόνο στο να διαμορφώσει πρότυπα μέσα από το διδακτισμό, αλλά και στο να προωθήσει την κριτική σκέψη, τη φιλαναγνωσία, την απόλαυση, την έκφραση.²

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Λογοτεχνίας του 2010 (εφεξής ΑΠΛ) καθορίζει το μάθημα ως μορφωτικό και αισθητικό αγαθό και εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες: να αποτελεί συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων, να καλλιεργεί στάσεις και συμπεριφορές σύμφωνα με το δημοκρατικό πνεύμα, να καλλιεργεί ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για την κοινωνία του 21^{ου} αιώνα.³ Ο τελευταίος άξονας θεμελιώνεται στην αναγνωστική πρόσληψη των κειμένων που οδηγούν σε διαφορετικές οπτικές, στη δημιουργική γραφή και το λογοτεχνικό γραμματισμό που «μέσα σε συνθήκες δημοκρατικού διαλόγου και συλλογικής μάθησης επιτρέπει, μεταξύ άλλων, σε διδάσκοντες και διδασκόμενους να αποκτήσουν κριτική επίγνωση της πολυφωνίας αλλά και της ασυμμετρίας των οπτικών γωνιών, της σχετικότητας αλλά όχι της αυθαιρεσίας των απόψεων και ιδεών» (ΑΠΛ 2010: 74-75). Από την άλλη ως βασικός άξονας καθορίζεται η κατανόηση – ανάλυση – ερμηνεία των λογοτεχνικών κειμένων που «ως σύνθετη δεξιότητα μπορεί να γίνει το εφαλτήριο για την κριτική επίγνωση από τους μαθητές και τις μαθήτριες του τρόπου με τον οποίο τα διάφορα

¹ Φρυδάκη (2003: 50).

² Κουνούπης (2003-2007: 203-204).

³ ΑΠΛ (2010: 72-74).

κειμενικά είδη αλλά και οι γλωσσοϋφολογικές επιλογές του συγγραφέα εκφράζουν συγκεκριμένες κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα ιδεολογικά αιτήματα, πράγμα που τις καθιστά όχι απλώς [αυτοαναφορικές] «συγγραφικές πρακτικές» αλλά βαθύτερα πολιτικές πράξεις» (ΑΠΛ 2010: 74). Συμπερασματικά από τη μια κεντρικός άξονας είναι ο αναγνώστης και η πολυφωνία και από την άλλη ο συγγραφέας, το κείμενο, η ιδεολογία.

Ο συγγραφέας και το κείμενο υπερισχύουν στο Κυπριακό Λύκειο. Το μάθημα περιορίζεται στη συγγραφική προθετικότητα, στους μηχανισμούς της ποιητικής γλώσσας, στην εκμάθηση βιογραφικών και ιστορικών στοιχείων και στην ιδεολογία που θέλει να καλλιεργήσει. Οι εξετάσεις, ιδιαίτερα στη Γ' Λυκείου, αξιολογούν την αποστήθιση του ενός και μοναδικού νοήματος, την πρόθεση του συγγραφέα, τις οδηγίες του καθηγητή στην τάξη. Ερωτήσεις όπως «τι θέλει να πει αυτός ο στίχος, τι θέλει να πει ο συγγραφέας» κατακλύζουν την αίθουσα· οι σημειώσεις των καθηγητών γίνονται ευαγγέλιο και οι μαθητές καλούνται να αναπαράγουν το νόημα που έχει ήδη προκαθοριστεί.

Που βρίσκεται ο μαθητής και η άποψή του; Πως του επιτρέπεται να ανταποκριθεί στο κείμενο; Ποια είναι εμπλοκή του στην παραγωγή νοήματος; Οι ίδιοι οι μαθητές αρνούνται να εμπλακούν; Αδυνατούν να ανταποκριθούν και να εκφραστούν; Μήπως το εκπαιδευτικό σύστημα προσανατολισμένο στον ακαδημαϊσμό και τη νομιμοφροσύνη⁴ τους έχει αποκλείσει από την αναγνωστική διαδικασία και την αισθητική απόλαυση του κειμένου;

Αυτός ο προβληματισμός οδήγησε στην πρόταση της μεταπτυχιακής εργασίας ότι οι θεωρίες της πρόσληψης μπορούν να δώσουν στο μάθημα της λογοτεχνίας το ρόλο που του αρμόζει και να τοποθετήσουν το μαθητή σε πρωταγωνιστικό ρόλο. Υπόθεση είναι ότι τα ιστορικά στοιχεία της συγγραφής του κειμένου διαμορφώνουν τις προσδοκίες των μαθητών για να το προσλάβουν στη δική τους εποχή. Παράλληλα, η αναγνωστική ανταπόκριση και οι προσωπικές εμπειρίες τους συμβάλλουν στην κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου.⁵ Ο συγκερασμός των θεωριών του Gadamer, Jauss και Iser ανταποκρίνεται στους στόχους του ΑΠΛ λαμβάνοντας υπόψη και το ιστορικό παρελθόν

⁴ Βλ. Φλουρής (2010: 138-139).

⁵ Φλουρής (2010: 141).

του μαθήματος⁶ από τη μια, την κοινωνική εξέλιξη και τις εμπειρίες των μαθητών από την άλλη.⁷

Η έρευνα προσανατολισμένη στα κοινωνικά δίκτυα, αν και περιορισμένης έκτασης στη συγκεκριμένη μελέτη, επικουρεί στο να αναδείξει ότι οι μαθητές ως αναγνώστες διαμορφώνουν δημιουργικά τα λογοτεχνικά νοήματα. Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν διαδεδομένο μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Μεταξύ άλλων μαθητές ηλικίας δεκαπέντε με δεκαοχτώ ετών αναρτούν στίχους ποιημάτων ακόμα και προγενέστερης εποχής προσλαμβάνοντάς τα ατομικά στο δικό τους παρόν δίνοντας το δικό τους νόημα. Μέσα από τη δειγματική αλλά λεπτομερή περιγραφή των υποκειμενικών αντιλήψεων για τη λογοτεχνία ως μάθημα αλλά και ως κοινωνική πρακτική στόχος ήταν να αναδειχτεί ότι οι θεωρίες της πρόσληψης πρέπει να συμπεριληφθούν στα διδακτικά εργαλεία των καθηγητών γιατί επιτρέπουν την επικοινωνία, τη δημιουργική συμμετοχή και την προσωπική εμπλοκή, όπως συμβαίνει στα κοινωνικά δίκτυα, μια καθημερινή συνήθεια της εποχής μας.

⁶ Μαρμαρινός (2000: 51), Φλουρής (2010: 137).

⁷ Φλουρής (2010: 141, 150).

Κεφάλαιο 2

Η ερμηνευτική του Gadamer και οι θεωρίες της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας

Ο Γερμανός φιλόσοφος Gadamer, ένας από τους πρόδρομους των θεωριών της πρόσληψης,⁸ επηρεασμένος από τη φαινομενολογία του Husserl και Heidegger θεωρεί ότι η κατανόηση λαμβάνει χώρα σε κάθε ανθρώπινη εμπειρία.⁹ Ο προβληματισμός του οδήγησε στην απόρριψη του ενός και μοναδικού νοήματος του κειμένου ασκώντας σημαντική επιρροή στους βασικούς εκπρόσωπους της θεωρίας της πρόσληψης, τον Hans Robert Jauss, και τον Wolfgang Iser.

Η θεωρία της πρόσληψης είναι ένας γενικός όρος που καλύπτει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που για την κατανόηση του κειμένου στρέφουν την προσοχή στον αναγνώστη. Ο όρος αισθητική της πρόσληψης αναφέρεται κυρίως στο πρώιμο έργο του Jauss ενώ ο όρος αναγνωστική ανταπόκριση στο έργο του Iser.¹⁰ Παρά τις διαφορές τους και οι δύο ξεκινούν από την κοινή αρχή ότι η πρόσληψη του αναγνώστη καθορίζει το νόημα του λογοτεχνικού κειμένου και όχι η προθετικότητα του συγγραφέα ή το ίδιο το κείμενο. Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία χρησιμοποιείται ο όρος θεωρία της πρόσληψης καλύπτοντας τις αρχές των δύο θεωρητικών που άνοιξαν νέους δρόμους στη διδασκαλία της λογοτεχνίας και θεμελίωσαν την ενεργή συμμετοχή του μαθητή στην ερμηνεία των κειμένων.

2.1 Βασικές αρχές των θεωρητικών

⁸ Holub (2004: 25).

⁹ Kim (2013: 381).

¹⁰ Για σαφή εξήγηση των όρων και των κύριων διαφορών τους βλ. Holub (2004: xi-xvii).

2.1.1 Hans-Georg Gadamer

Για τον Gadamer το κείμενο δεν έχει ένα στατικό νόημα. Φέρει μαζί του ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα και η κατανόησή του εξαρτάται από την ανασύσταση του ιστορικού του πλαισίου όταν αυτό συναιρείται με το παρόν του αναγνώστη, όταν οι δύο ορίζοντες συναντιούνται και συγχωνεύονται. «Ο ορίζοντας του παρόντος μας δεν μπορεί να οριστεί χωρίς το παρελθόν [...]επομένως κατανόηση είναι πάντα η συγχώνευση των οριζόντων» (Gadamer 2004: 305).¹¹ Ο ορίζοντας, όρος που απορρέει από τη φαινομενολογία του Husserl,¹² «είναι το οπτικό πεδίο που περιλαμβάνει όλα όσα μπορούμε να δούμε από μια συγκεκριμένη θέση [...] μένοντας ωστόσο διαθέσιμοι να δούμε πίσω από αυτόν» (σ. 301).

Το άτομο που προσπαθεί να κατανοήσει ένα κείμενο προβάλλει τις δικές του προσδοκίες και καθώς διαβάζει «οι προσδοκίες αναθεωρούνται και αντικαθίστανται από νέες, πιο κατάλληλες» (σ. 269). «Μια αληθινά ερμηνευτική συνείδηση πρέπει να είναι από την αρχή ευαίσθητη στην ετερότητα του κειμένου» (σ. 271). Επομένως η ερμηνεία είναι μια συνεχώς μεταβαλλόμενη διαλεκτική διαδικασία κατά την οποία ο αναγνώστης κάνει συνεχώς ερωτήσεις παραμένοντας ανοικτός σε άλλες πιθανές απαντήσεις (σ. 355-370).

Αυτό που μορφοποιεί τις προσδοκίες και τις προκαταλήψεις είναι η παράδοση που καθορίζει τη συμπεριφορά και το χαρακτήρα των ανθρώπων (σ. 281). «Κατανοούμε τον εαυτό μας πρωτίστως μέσα από το κοινωνικό – πολιτισμικό μας πλαίσιο» (σ. 278). Η συνείδηση επομένως είναι ιστορική στην οποία «υπάρχει πάντα ο απόηχος του παρελθόντος» (σ. 285)· ωστόσο η ιστορική γνώση δεν είναι αντικειμενική αφού υπάρχει η απόσταση του χρόνου, η διαφορετική οπτική (σ. 291-299).

Κατανόηση λοιπόν είναι η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ερμηνευτή και την παράδοση (σ. 293-294)· επομένως, δεν είναι η αναπαραγωγή νοήματος αλλά η παραγωγή. Οι φιλόλογοι «πρέπει να αντιληφθούν ότι η λογοτεχνία είναι κάτι ανεξάντλητο αφού η πορεία των γεγονότων της εποχής φέρνει στο φως νέες πτυχές του νοήματος» (σ. 366).

¹¹ Εφεξής οι παραπομπές εντός παρενθέσεων στο Gadamer H-G. (1978), *Truth and Method*, Trans. Joel Weinsheimer and Donald G. Mar, Ed. 2004, London, New York: Continuum.

¹² Holub (2004: 74).

Η εποχή παραγωγής και κατανάλωσης της λογοτεχνίας, η ιδεολογία του αναγνωστικού κοινού και η κουλτούρα πάντα επηρεάζουν τη λογοτεχνική ερμηνεία.¹³

2.1.2 Hans Robert Jauss

Η ερμηνευτική του Gadamer επηρέασε ιδιαίτερα τον Jauss. Θέλησε να γράψει εκ νέου την ιστορία της λογοτεχνίας συνδυάζοντας τις συγκρουόμενες αρχές του μαρξισμού και του φορμαλισμού, την εμμονή στην ιστορικότητα της λογοτεχνίας με την εμμονή στη μορφή.¹⁴

Στη θεωρία του ο αναγνώστης παύει να είναι παθητικός αποδέκτης του λογοτεχνικού νοήματος. «Στο τρίγωνο συγγραφέας, έργο και κοινό, ο τρίτος παράγοντας δεν συνιστά την παθητική διάσταση [...], αλλά αντιθέτως, δρα διαμορφώνοντας με τη σειρά του την ιστορία» (Jauss 1995: 51).¹⁵ Ο αναγνώστης διαλέγεται με το έργο, προσλαμβάνει ενεργητικά και κατανοεί κριτικά, «το νόημα [...] συνιστά το ζητούμενο μιας παραγωγικής κατανόησης» (σ. 112).

Σύμφωνα με τον θεωρητικό ένα λογοτεχνικό έργο «Ανακαλεί στη μνήμη παλαιότερα διαβάσματα, οδηγεί τον αναγνώστη σε μια ορισμένη συναισθηματική στάση και δημιουργεί [...] προσδοκίες [...] που στην πορεία της ανάγνωσης και σύμφωνα με τους συγκεκριμένους κανόνες του λογοτεχνικού γένους ή ύφους του κειμένου θα επιβεβαιωθούν ή θα τροποποιηθούν» (σ. 57). Εδώ έγκειται και η λογοτεχνική αξία ενός έργου, στην αισθητική απόκλιση, στον τρόπο με τον οποίο το έργο υπερβαίνει, ανατρέπει τις προσδοκίες του κοινού (σ. 60). Ο Jauss υιοθετεί την άποψη του Gadamer για τη συγχώνευση του ιστορικού ορίζοντα με τον ορίζοντα του παρόντος, «το λογοτεχνικό έργο συνεχίζει την επίδρασή του στο βαθμό που οι μεταγενέστεροι θα ανανεώσουν ή θα συνεχίσουν την πρόσληψή του» (σ. 55).

Βασική αρχή του είναι ότι η λογοτεχνία μπορεί να επηρεάσει και να διαμορφώσει την ανθρώπινη συμπεριφορά.¹⁶ «Η λογοτεχνική εμπειρία του αναγνώστη παρεμβάλλεται στον ορίζοντα προσδοκιών του πρακτικού του βίου, αναπροσανατολίζει την κοσμοθεωρία του και συνεπώς επιδρά στην κοινωνική του συμπεριφορά» (σ: 83).

¹³ Οικονομίδου (2011: 21-41).

¹⁴ Holub (2004: 99-101).

¹⁵ Εφεξής οι παραπομπές εντός παρενθέσεων θα γίνονται στην ελληνική έκδοση, Jauss H. R. (1955), *Η θεωρία της πρόσληψης, Τρία μελετήματα*, μτφ. Μ. Πεχλιβάνος, Αθήνα: Εστία.

¹⁶ Habib (2005: 724).

2.1.3 Wolfgang Iser

Επιρροή στον Iser άσκησε η φαινομενολογία του Ingarden ο οποίος αντιμετώπισε το κείμενο ως ετερόνομο αντικείμενο περιέχοντας σημεία ακαθοριστίας που καλείται να συμπληρώσει δημιουργικά ο αναγνώστης.¹⁷ Το ενδιαφέρον του Iser μετακινείται κυρίως στην πράξη της ανάγνωσης αναδεικνύοντας την αλληλεπίδραση κειμένου – αναγνώστη¹⁸ αγνοώντας παντελώς τις ιστορικές συνθήκες. Το κείμενο ζωντανεύει μόνο με τη συνάντησή τους μέσα από τη δυναμική διαδικασία της ανάγνωσης (Iser 1974: 275).¹⁹

Χρησιμοποιεί τον όρο «κενά απροσδιοριστίας» τα οποία καλείται να καλύψει ο αναγνώστης με τη δημιουργική συμμετοχή του. «Αν το κείμενο έδινε όλα τα στοιχεία [...], δεν θα ενεργοποιούταν η φαντασία του με αποτέλεσμα την ανιαρότητα» (σ. 275). Ωστόσο το ίδιο το κείμενο χρησιμοποιεί στρατηγικές και μέσα που περιορίζουν όσα υπονοούνται ή δεν γράφονται έτσι ώστε να περιορίζονται οι αυθαίρετες ερμηνείες (σ. 276).

Ο αναγνώστης καθώς συμπληρώνει τα κενά αναθεωρεί συνεχώς τις προβλέψεις και τις προσδοκίες του, βλέπει μπροστά, βλέπει πίσω και καλείται να πάρει αποφάσεις ώστε να συνδυάσει όλα όσα δεν καθορίζονται για να φτάσει στη συνεκτικότητα του κειμένου (σ. 278, 283). Το σημείο συνάντησης κειμένου και αναγνώστη είναι τα οικεία προς τον αναγνώστη μοτίβα, θέματα, κοινωνικές συνθήκες, και μέσω των στρατηγικών του κειμένου ρυθμίζεται η σχέση ανάμεσα στο οικείο και το ανοίκειο θέτοντας την ξενικότητα την αιτία της δημιουργικής αναγνωστικής διαδικασίας (σ. 288- 289).

Αυτή η διαδικασία προβλέψεων και αναδρομών μετατρέπει το κείμενο σε εμπειρία με βάση την οποία κάθε αναγνώστης προβάλλει τα δικά του βιώματα (σ. 281). Αυτό που επιβάλλεται είναι «να αποβάλλουμε τις συμπεριφορές και τις ιδέες που διαμόρφωσαν την προσωπικότητά μας για να βιώσουμε τον ανοίκειο κόσμο του λογοτεχνικού κειμένου» (σ. 291).

Ο Iser απορρίπτοντας άλλα είδη αναγνωστών²⁰ εισάγει τον υπονοούμενο αναγνώστη (implied reader) ο οποίος δεν προκαθορίζεται από την ιστορική του κατάσταση αλλά

¹⁷ Βλ. Holub (2004: 144, 40-48).

¹⁸ Φρυδάκη (2003: 166), (Holub 2004: 146).

¹⁹ Εφεξής οι παραπομπές στο Iser *W. (1974), The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose from Bunyan to Beckett*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.

²⁰ Βλ. Habib (2005: 729-730).

αποτελεί λειτουργία του ίδιου του κειμένου (Iser 1978: 34).²¹ Το κείμενο προσφέρει στοιχεία που τον βοηθούν να πραγματώσει τα ανοίγματα και ο ενεργός του ρόλος είναι να συνδυάσει αυτές τις προοπτικές (σσ. 35-36). Η επικοινωνία του με το κείμενο πραγματοποιείται μέσω των κενών και των αρνήσεων, την αρνητικότητα η οποία αποτελεί το αδιαμόρφωτο παρασκήνιο (σσ. 225-227).

2.2 Οι θεωρίες στη διδασκαλία

Παρά τις διαφορές τους οι τρεις θεωρητικοί άνοιξαν νέες προοπτικές στη διδασκαλία της λογοτεχνίας που επιτρέπουν την τοποθέτηση του μαθητή σε ενεργή θέση ως αποδέκτη και ερμηνευτή του κειμένου.

Μίλησαν για προσδοκίες αναγνωρίζοντας ότι οι εμπειρίες του αναγνώστη καθορίζουν την ανταπόκρισή του. Η ενεργοποίηση των ανταποκρίσεων των μαθητών ανάλογα με τις εμπειρίες και την αισθητική τους,²² τους επιτρέπει να διαμορφώσουν και να εκφράσουν τις προσδοκίες τους, να συνδυάσουν την πνευματική και την συναισθηματική τους νοημοσύνη και εν τέλει να συνδεθούν με το κείμενο²³ χωρίς να φοβούνται ότι η γνώμη τους είναι διαφορετική από αυτήν του καθηγητή.²⁴ Οι αρχικές εντυπώσεις και η ανατροφοδότησή τους δίνει έμφαση στην ερμηνεία και όχι στην ορθή απάντηση.²⁵ Επομένως, το νόημα δεν καθορίζεται μόνο από τα στοιχεία του κειμένου αλλά και από τις προσωπικές τους εμπειρίες.²⁶

Βασική αρχή και των τριών είναι η αποδοχή άλλων πιθανών ερμηνειών. Θεμελιώνεται ο ρόλος του διαλόγου και των ερωτήσεων στη διαμόρφωση του νοήματος. Οι ανοικτές ερωτήσεις των οποίων οι απαντήσεις δεν προβλέπονται αποτελούν βασικό εργαλείο για την εμπλοκή των μαθητών, την αποδοχή της κατανόησής τους και την κινητοποίηση της παραγωγικής σκέψης.²⁷ Οι αυθεντικές συζητήσεις και η ώθηση

²¹ Οι παραπομπές στο Iser, W (1978), *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.

²² Φρυδάκη (2003: 209).

²³ Townsend (2008).

²⁴ Van (2009: 6).

²⁵ Holbrook (1987: 557-558). Βλ. Φρυδάκη (2003: 210), Σπανός (2004: 97) για την ενεργοποίηση προσδοκιών από τον τίτλο του κειμένου.

²⁶ Ματσαγγούρας (2000: 438).

²⁷ Ματσαγγούρας (2000: 291, 298), Φρυδάκη (2003: 107).

έκφρασης προσωπικών απόψεων τους βοηθά να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και να αναπτύσσουν σχέσεις εμπιστοσύνης.²⁸

Υποστήριξαν ότι το νόημα στηρίζεται στη συνάντηση με το ανοίκειο του κειμένου και αναθεωρώντας τις προσδοκίες φτάνουμε στη γνώση του εαυτού μας. Η Kerdeman υποστηρίζει ότι η ερμηνευτική του Gadamer συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση αφού «μέσα από την αμφισημία και την αμφιβολία και όχι από την προγραμματισμένη και αποκομμένη ανάλυση γίνεται κατανοητό το νόημα και ο σκοπός της ζωής [...] και η αυτογνωσία των μαθητών γίνεται πιο ξεκάθαρη» (Kerdeman 1998: 255-256).²⁹

Ο Gadamer με την προβολή της ιστορικότητας και την έμφαση στη συγχώνευση των οριζόντων συνέβαλε στη δημιουργία της διαλεκτικής που απετέλεσε τη βάση του ερμηνευτικού προτύπου διδασκαλίας με εκφραστή τον Ricoeur (Σπανός 1998: 37). Η συγχώνευση των οριζόντων του Jauss θεμελιώνει τη διακειμενικότητα των κειμένων, βασικό σκοπό του ΑΠΛ, αφού κάθε συγγραφέας υπήρξε και αναγνώστης και τα προηγούμενα διαβάσματά του και οι εμπειρίες του διαλέγονται με το παρόν του.³⁰

Η πράξη της ανάγνωσης στην οποία τόσο πολύ επέμενε ο Iser βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν και να ανταποκριθούν βιωματικά στο κείμενο.³¹ Σύμφωνα με τον Chickering η συνεχής ανάγνωση και η παράλληλη καταγραφή της πρόσληψής τους συνέβαλε στην κριτική αποδοχή του έργου, την ευχαρίστηση, τη δημιουργική γραφή, την ενεργητική σύνδεση με το κείμενο, «την μετακίνηση από το τρίτο πρόσωπο (ο αναγνώστης) στο υποκείμενο “εγώ”» (Chickering 2004: 264, 265, 281).

Η αξιοποίηση των κενών απροσδιοριστίας του κειμένου και η κάλυψή τους από τους μαθητές, η τροφοδότηση της φαντασίας, η σταδιακή ανάγνωση του κειμένου, η διαμόρφωση ορίζοντα προσδοκιών που κινητοποιεί το ενδιαφέρον τους, δημιουργεί κλίμα επικοινωνίας και έδαφος ανάπτυξης του προφορικού και γραπτού λόγου.³² Η

²⁸ Βλ. Hadjioannou (2007).

²⁹ Βλ. Kim (2013) για τη θεωρία του Gadamer στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.

³⁰ Βλ. Οικονομίδου (2011: 70-78).

³¹ Ματσαγγούρας (2000:431-434, 448).

³² Βλ. Σπανός (2004: 91-93), Φρυδάκη (2003: 210-216). Παραδείγματα διδακτικής εφαρμογής Σπανός (1997: 441-451), Σπανός (2010: 106-134),

Νάκη http://cwconference.web.uowm.gr/archives/naki_article.pdf

συμπλήρωση των κειμένων με βάση τη γνώση των μαθητών για τον κόσμο βοηθά να αποκωδικοποιήσουν νοηματικά το κείμενο.³³

Συμπερασματικά, ο συνδυασμός των θεωριών του Gadamer, του Jauss και του Iser καλύπτει την ιστορική και κοινωνική τοποθέτηση των μαθητών αλλά και την ατομική πρόσληψή τους. Δίνει στον αναγνώστη – μαθητή πρωταγωνιστικό ρόλο και τον αφήνει να οριοθετήσει το νόημα του κειμένου μέσα στο δικό του παρόν χωρίς να αγνοεί το ιστορικό και ιδεολογικό υπόβαθρο του μαθήματος.

³³ Ματσαγγούρας (2000: 451-52).

Κεφάλαιο 3

Μεθοδολογία

Η έρευνα στοχεύει να παρουσιάσει την αναγκαιότητα των θεωριών της πρόσληψης στη διδακτική της λογοτεχνίας στο Λύκειο. Βασίστηκε στην παρατήρηση του κοινωνικού φαινομένου της ανάρτησης αποσπασμάτων λογοτεχνίας, κυρίως ποιημάτων από μαθητές στα κοινωνικά δίκτυα. Στοχεύει να κατανοήσει πως καθηγητές και μαθητές αντιλαμβάνονται τη λογοτεχνία μέσα στη σημερινή πραγματικότητα και αξιοποιώντας τα δεδομένα να αναδείξει το σημαντικό ρόλο της ατομικής πρόσληψης των μαθητών στην ερμηνεία των κειμένων.

3.1 Είδος έρευνας

Επιλέχθηκε η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας, ή αλλιώς εθνογραφικής,³⁴ τύπος που εφαρμόζεται ιδιαίτερα στις έρευνες για τη γλώσσα και την εκπαίδευση.³⁵ Μαγνητοφωνήθηκαν, απομαγνητοφωνήθηκαν και αναλύθηκαν ατομικές συνεντεύξεις και ένα μάθημα διδασκαλίας ποιήματος στην τάξη. Η ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στην παραγωγή σφαιρικής αντίληψης επί τη βάσει πλούσιων και λεπτομερών στοιχείων όπως αυτά εμφανίζονται στο φυσικό κοινωνικό τους πλαίσιο.³⁶ Έχει σκοπό να προσδιορίσει τη φύση του αντικειμένου που ερευνά και όχι τη συχνότητα ή την ποσότητα που εμφανίζεται.³⁷ Αναλύει, ερμηνεύει και επεξηγεί την υποκειμενική αντίληψη των συμμετεχόντων χωρίς να αναμένει αντικειμενική απάντηση.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην έρευνα, όπως σε κάθε ποιοτική έρευνα, οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις του ερευνητή επηρεάζουν τα αποτελέσματα.³⁸ Η θέση ότι

³⁴ Βλ. Hall (2005: 75, 126).

³⁵ Hall (2005:182-183).

³⁶ <http://skillsacademic.weebly.com/epsiloniotasigmaalphagammaomegagamma9426.html>

³⁷ Βλ. Walker (1985a: 3 στο Heyink and Tj. Tymstra 1993: 293).

³⁸ Heyink and Tj. Tymstra (1993: 292).

δεν υπάρχει μία και αντικειμενική αλήθεια και ότι κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται και βιώνει την πραγματικότητα με ένα δικό του τρόπο³⁹ αποτελεί ουσιώδη παράγοντα.

3.2 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Η έρευνα διεξάχθηκε σε Λύκειο της επαρχίας Λεμεσού. Για τη συμμετοχή των καθηγητών εξασφαλίστηκε άδεια από το Λυκειαρχή καθώς και η γραπτή συγκατάθεσή τους. Για τη συμμετοχή των μαθητών εξασφαλίστηκαν γραπτές συγκαταθέσεις των κηδεμόνων τους, αφού πρώτα ενημερώθηκαν γραπτώς για τα στάδια της έρευνας καθώς και για το δικαίωμα να αρνηθούν ή να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή. Για την παρακολούθηση μαθήματος στη σχολική τάξη, εξασφαλίστηκε άδεια από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (Παράρτημα Α).

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που επιλέχθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων είναι η συνέντευξη, η μελέτη περίπτωσης καθώς και η παρατήρηση του ίδιου του ερευνητή.

Η συνέντευξη είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται ευρέως στις ποιοτικές έρευνες.⁴⁰ Επιλέχθηκαν ημιδομημένες ερωτήσεις τις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν ατομικά δέκα καθηγητές και δέκα μαθητές της Β΄ και Γ΄ τάξης Λυκείου. Η ημιδομημένη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων παρουσιάζοντας ευελιξία στη σειρά, την τροποποίηση του περιεχομένου τους ανάλογα με τον ερωτώμενο και την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων προς συζήτηση.⁴¹ Το πρώτο ερωτηματολόγιο απευθυνόταν σε καθηγητές για να διαφανεί μεταξύ άλλων η άποψή τους για τη λογοτεχνία, οι διδακτικές τους προσδοκίες, οι μέθοδοι διδασκαλίας και φυσικά αν γνωρίζουν και εφαρμόζουν τη θεωρία της πρόσληψης. Το δεύτερο ερωτηματολόγιο απευθυνόταν σε μαθητές με στόχο να εξεταστεί πως αντιλαμβάνονται τη λογοτεχνία, οι προσδοκίες τους από τη διδασκαλία ενός κειμένου και τα στοιχεία που θεωρούν σημαντικά για την κατανόησή του. Στόχος ήταν να διαφανεί η άποψη των καθηγητών και μαθητών για τη λογοτεχνία ως μάθημα αλλά και ως επικοινωνιακή πρακτική καθώς και η γνώμη τους για το ποιος ή τι καθορίζει το νόημα ενός λογοτεχνικού κειμένου. Αυτός ο τύπος συνέντευξης μπορεί να χαρακτηριστεί ως

³⁹ (Jones 1985a: 49; στο Heyink and Tj. Tymstra 1993: 294).

⁴⁰ Heyink and Tj. Tymstra (1993: 294).

⁴¹ Ιωσηφίδης (2003).

συνέντευξη βάθους αφού ο ερευνητής κατευθύνει τον ερωτώμενο σε βασικά θέματα αλλά ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις σκέψεις του ελεύθερα και σε βάθος.⁴²

Η μελέτη περίπτωσης αφορά τη διδασκαλία λογοτεχνικού κειμένου-ποιήματος σε τάξη της Γ' Λυκείου. Διδάχθηκε το ποίημα «Στα Στέφανα της κόρης του», του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, σε δύο διδακτικές ώρες, όπως προβλέπει ο προγραμματισμός για τα Νέα Ελληνικά Γ' Λυκείου.⁴³ Το δείγμα των συμμετεχόντων ήταν περιορισμένο σε μια αίθουσα διδασκαλίας και η μελέτη βασίστηκε στη διδασκαλία μόνο ενός ποιήματος. Σε αυτό ακριβώς συνίσταται η μελέτη περίπτωσης, στη μελέτη μιας συγκεκριμένης περίπτωσης που μπορεί ωστόσο να γενικευτεί και να ισχύει σε άλλες παρόμοιες καταστάσεις όταν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που θεμελιώνουν τη γενίκευσή της.⁴⁴ Το μάθημα ηχογραφήθηκε και απομαγνητοφωνήθηκε και μέσα από την εις βάθος ανάλυση των δεδομένων πρόθεση ήταν να κατανοηθεί ο τρόπος της διδασκαλίας της λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση καθώς και να μελετηθεί η αντίδραση των μαθητών.

Το τελευταίο μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η παρατήρηση, βασικό σε ποιοτικές έρευνες.⁴⁵ Κατά τη διάρκεια του μαθήματος κάθισα ως παρατηρητής στο βάθος της τάξης χωρίς να βρίσκομαι στο οπτικό πεδίο των μαθητών. Αφού δημιούργησα σχεδιάγραμμα της τάξης, κρατούσα σημειώσεις για τη δράση του καθηγητή, τη συμπεριφορά των μαθητών καθώς και της αλληλοεπίδρασης μεταξύ τους, πρακτικές που προτείνονται από τον Hall (Hall 2005: 215-218). Καταγράφηκαν σημεία που οι μαθητές συμμετείχαν περισσότερο ή λιγότερο, ο τρόπος που η καθηγήτρια καθοδηγούσε την πορεία του μαθήματος και γενικότερα στοιχεία που διαφώτισαν τα δεδομένα της απομαγνητοφώνησης.

3.3 Εγκυρότητα, αξιοπιστία και γενικευσιμότητα

Όπως προκύπτει η διεξαγωγή της έρευνας βασίστηκε στη λήψη και ανάλυση στοιχείων από περιορισμένο δείγμα συμμετεχόντων και παρακολούθηση μίας μόνο μελέτης περίπτωσης. Το γεγονός αυτό καθώς και το ότι τα συμπεράσματα βασίζονται στην προσωπική ανάλυση του ερευνητή μπορεί να αμφισβητήσει την εγκυρότητα, την

⁴² Ιωσηφίδης (2003).

⁴³ <http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/programmatismoi.html>

⁴⁴ Βλ. Hall (2005: 200-202).

⁴⁵ Βλ. Hall (2005: 184, 190, 216-218).

αξιοπιστία και τη δυνατότητα γενικευσιμότητας των αποτελεσμάτων της.⁴⁶ Ωστόσο τα πορίσματα μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστα αφού προέκυψαν με την τριγωνοποίηση μεθόδων. Τριγωνοποίηση (Triangulation) είναι η προσπάθεια του ερευνητή να φτάσει στην κατανόηση του φαινομένου που ερευνάται μέσα από διαφορετικές οπτικές για να δει αν τα πορίσματα συνάδουν ή αν μπορούν να διασταυρωθούν μεταξύ τους.⁴⁷ Τα συμπεράσματα λοιπόν, προέκυψαν από τη διασταύρωση των δεδομένων των συνεντεύξεων, της μελέτης περίπτωσης και της παρατήρησης του ερευνητή. Η εγκυρότητα εξασφαλίζεται από την πιστή απομαγνητοφώνηση των δεδομένων. Η γενικευσιμότητα των αποτελεσμάτων επιδιώκεται μέσα από την πλήρη και συνεπή περιγραφή των ευρημάτων⁴⁸ παρέχοντας αναλυτικά όλες τις πληροφορίες για να κρίνουν οι αναγνώστες αν η περίπτωση ισχύει σε δικές τους καταστάσεις.⁴⁹ Τέλος είναι σημαντικό ότι σε κάθε στάδιο ο ερευνητής έμεινε ανοικτός σε κάθε νέο δεδομένο και νέες κατευθύνσεις,⁵⁰ ακόμα και στην ανατροπή των αρχικών του πεποιθήσεων.

⁴⁶ Βλ. Hall (2005: 185).

⁴⁷ Hall (2005: 248).

⁴⁸ Συμεού (2006: 1059-1060).

⁴⁹ Hall (2005: 201).

⁵⁰ Hall (2005: 216).

Κεφάλαιο 4

Το μάθημα της λογοτεχνίας στη σχολική τάξη

Στα πλαίσια της έρευνας μελετήθηκε και αναλύθηκε η διδασκαλία του ποιήματος «Στα Στέφανα της κόρης του»:

Είχε τριακόσια στρέμματα γης υπό κατοχήν
και τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής.

Θα παντρευόταν ευτυχώς ένα καλό παιδί.

Κατά την τελετή του μυστηρίου
δεν πρόσεξε κανένας τον πατέρα της.
Μπήκε απ' το νάρθηκα κρυφά και στάθηκε
πίσω από μια κολόνα και καμάρωνε.
Ύστερα σκούπισε με το μανίκι του
το ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ.
Τον πήρανε για ηλίθιο του χωριού
και τον αφήκανε στην ησυχία του.

Τελειώνει ο γάμος, και να χαίρεστε τα στέφανα.
Παίρνουν κουφέτα και λουκούμια, μπαίνουν
καθένας στ' αυτοκίνητό του, χάνονται.

Ο στοργικός πατέρας πάει κι αυτός
στην Πράσινη Γραμμή, περνά σκυφτός
παίρνει ξανά τη θέση του στο χώμα.

Στόχος είναι να εξεταστεί η εφαρμογή των προσεγγίσεων και θεωριών, η εμπλοκή των μαθητών, το αποτέλεσμα της αλληλοεπίδρασης μεταξύ καθηγητή και μαθητών και να αναδειχθεί ο ρόλος της θεωρίας της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας.

4.1 Παρουσίαση και ανάλυση του μαθήματος

Η καθηγήτρια είχε ρωτήσει αν η διδασκαλία πρέπει να ακολουθήσει συγκεκριμένη μέθοδο. Της εξηγήθηκε ότι σκοπός είναι να μελετηθεί η συνήθης πορεία του μαθήματος.

Οι μαθητές κάθονται σε πέντε ομάδες των τριών ατόμων. Διανέμονται φυλλάδια και το μάθημα αρχίζει με αφόρμηση τον τίτλο του ποιήματος. Η καθηγήτρια μέσα από ερωτήσεις στοχεύει να προσδιορίσει το θέμα του. Το συνδέει με εμπειρία των μαθητών υπενθυμίζοντας ότι ο Κυριακός Χαραλαμπίδης επισκέφθηκε το σχολείο τους. Αμέσως μετά τους παραπέμπει στις σημειώσεις της εισαγωγής για να εκφράσουν προβλέψεις «Και ποιος θα διαβάσει από κάτω, [...], κάποιες πληροφορίες που θα μας βοηθήσουν ίσως να κάνουμε κάποιες προβλέψεις». Το ποίημα πλαισιώνεται εξαρχής από τα ιστορικά του συμφραζόμενα και καταγράφονται οι λέξεις που καθορίζουν το θέμα του, πρακτική που πολλές φορές μειώνει το ενδιαφέρον των μαθητών⁵¹ που εντέλει δεν εξέφρασαν τις προσδοκίες τους και τις υποθέσεις τους ενώ ο τίτλος θα μπορούσε να ενεργοποιήσει τις ανταποκρίσεις τους, τη φαντασία και τον ενεργητικό τους ρόλο.⁵²

Στη συνέχεια η καθηγήτρια διαβάζει το ποίημα και έπειτα ρωτά «Πως νιώθετε, τι έχετε καταλάβει, τι αισθήματα έχετε;» ζητώντας ουσιαστικά οι μαθητές να εκφράσουν την πρώτη τους ανταπόκριση⁵³ και να εμπλακούν συναισθηματικά, βασική διάσταση της λογοτεχνίας.⁵⁴ Μία μαθήτρια εκφράζει «Ανατριχίλα» ωστόσο ζητούνται τεκμηριώσεις «Που οφείλεται σε ποιο σημείο, αυτή η ανατριχίλα», «Θέλετε να αριθμήσουμε τους στίχους, έτσι για να αναφέρεστε σε συγκεκριμένο στίχο να μπορούμε να το αναλύσουμε;». Σύμφωνα με τον Iser (1974: 275) ο αναγνώστης παράγει το νόημα με την καθοδήγηση των συμβάσεων του ίδιου του κειμένου.⁵⁵ Η θέση αυτή δέχθηκε κριτικές, ότι εντέλει χάνεται η ερμηνεία του ίδιου του αναγνώστη. Πράγματι με τις τεκμηριώσεις οι μαθητές δεν εκφράζονται ελεύθερα και περιορίζουν τα συναισθήματά

⁵¹ Βλ. Hall (2005: 146).

⁵² Βλ. Φρυδάκη (2003: 210)

⁵³ Σπανός (1998: 44).

⁵⁴ Hall (2005: 127).

⁵⁵ Βλ. Hall (2005: 93), Φρυδάκη (2003: 167-168).

τους.⁵⁶ Το μάθημα παρασύρεται εξαρχής στην ανάλυση με ενδοκειμενική προσέγγιση «Που φαίνεται ότι ήταν νεκρός και αναστήθηκε;». Η καθηγήτρια προσπαθεί παράλληλα να ενεργοποιήσει τη συναισθηματική τους ανταπόκριση «Άλλα συναισθήματα παιδιά. Μόνο από την ανάγνωση». Αποδέχεται τις διαφορετικές απαντήσεις «Γιατί όχι; Ο τάδε το εδιάβασε και το κατάλαβε έτσι», μια βασική αρχή των θεωριών της πρόσληψης και κυρίως του Fish (1980: 301-302) για τον οποίο το νόημα είναι αποτέλεσμα της οπτικής που υιοθετεί ο αναγνώστης και των συνθηκών που διαβάζει με τα κειμενικά χαρακτηριστικά να παίζουν ελάχιστο ρόλο.

Στη συνέχεια θέτονται διευκρινιστικές ερωτήσεις για να προσδιοριστεί ο τόπος και ο χρόνος με εργαλείο το κείμενο. Οι πληροφορίες ωστόσο είχαν ήδη δοθεί:

Καθ: Αν δεν ελέγαμε από την αρχή παιδιά, ότι σχετίζεται το ποίημα με το 1974 και τους αγνοούμενους ποιες λέξεις, [...], που δείχνουν το χώρο και το περιστατικό και την περίοδο.

Οι ερωτήσεις είναι συγκεκριμένες και οι απαντήσεις προκαθορισμένες.

Η καθηγήτρια ανακαλεί την εμπειρία των μαθητών αφού το ποίημα πραγματεύεται μία γνωστή κατάσταση, ένα σχήμα που ενεργοποιεί συγκεκριμένες προσδοκίες.⁵⁷

Καθ: Βάθη της Ανατολής. Στην Ανατολή ποιους ξέρουμε ότι έπαιρναν, στην Τουρκία, στα βάθη της Ανατολής;

Μαθήτρια: Τους αγνοούμενους.

Καθ.: Αυτούς που για εμάς ήταν αγνοούμενοι, άρα;

Συνεχίζονται οι ερωτήσεις.

Καθ: Ήταν μια ευτυχισμένη κοπέλα παιδιά; Πως το καταλαβαίνετε; Ναι;

Μαθήτρια: Ότι είχαν πολλά προβλήματα.

Καθ: Είχε προβλήματα. Γιατί; Το βασικό είναι ότι δε γνώριζε που είναι ο πατέρας της.

Η καθηγήτρια δίνει μόνη της την ερμηνεία.

Στην πορεία εφαρμόζεται η θεωρία της Νέας Κριτικής που επικεντρώνεται στο ίδιο το κείμενο, στα σύνολα των λέξεων που σύμφωνα με τον Richards (1930: 13-17)

⁵⁶ Βλ. Σπανός (1998: 44-45).

⁵⁷ Hall (2005:72).

επιρεάζουν την ανάγνωση αποδεσμευμένη από τα ιστορικά πλαίσια και την κοινωνία προκαλώντας αισθητικές αντιδράσεις.

Καθ: Υπάρχει καμιά αναλαμπή χαράς, ευτυχίας;
[...]

Μαθ: Ένα καλό παιδί.

[...]

Καθ: Και χρησιμοποιεί και ένα επίρρημα μπροστά. Ποιο;

Μαθητής: Ευτυχώς.

Καθ: Ευτυχώς.

Στη συνέχεια το ποίημα αντιμετωπίζεται ως κατασκευή που πραγματώνεται με τεχνικά και υφολογικά μέσα με σκοπό την ανοικείωση, βασικό στοιχείο της ποιητικής γλώσσας. «Η τεχνική της τέχνης είναι να κάνει τα αντικείμενα “ανοίκεια”, να κάνει τις μορφές δύσκολες, να αυξάνει τη δυσκολία και τη διάρκεια της αντίληψης γιατί η πράξη της πρόσληψης αποτελεί αισθητικό αυτοσκοπό και πρέπει να παρατείνεται. Η τέχνη είναι ένα μέσο να αισθανθούμε το γίνεσθαι του αντικειμένου· το ίδιο το κείμενο δεν είναι σημαντικό», σύμφωνα με το Ρώσο Φορμαλιστή Shklovsky (2007: 778). Οι μαθητές καλούνται να δώσουν έμφαση στις μορφές:

Καθ: Για να το δούμε και λίγο το ποίημα ως προς τη μορφή. Εκείνος ο στίχος «Θα παντρευόταν ευτυχώς ένα καλό παιδί» σε ποια στροφή ανήκει;

Μαθητής: Τρίτη.

Καθ: Τρίτη; [...]Μαθήτρια: Στη δεύτερη.

Καθ: Πάλι θα έκανα λάθος. Δεν έκανα λάθος.

Μαθητής: Στην πρώτη.

Καθ: (Γέλιο). Πουθενά δεν ανήκει. Έχουμε παιδιά στο ποίημα τέσσερις στροφές και ένα στίχο που αυτονομείται γιατί εδώ ενδεχομένως είναι και η μοναδική ευτυχία της κόρης, όπως διαφαίνεται μέσα στο ποίημα. Εκαταλάβαμε; Είδητε πως η μορφή βοηθά να κατανοήσουμε το περιεχόμενο;

Η εκπαιδευτικός δίνει μόνη της την εξήγηση. Συνεχίζεται η ίδια μέθοδος ανιχνεύοντας δομιστικούς παράγοντες, όπως χαρακτήρες του ποιήματος.⁵⁸

Καθ: Είναι κεντρικά πρόσωπα; Είναι το ζευγάρι κεντρικό πρόσωπο; Μιλά για το γάμο τους.

Μαθήτρια: Ναι.

Καθ: Ναι;

Μαθήτρια: Όχι.

Καθ: Γιατί; Εν το σκέφτηκες καλά; Διάβασε έτσι λίγο το ποίημα ξανά. Τάδε;

Μαθητής: Είναι ο πατέρας μόνο επειδή μόνο για εκείνον μιλά στις στροφές.

Καθ: [...] Για να δούμε, σε πόσους στίχους έχουμε τον πατέρα, από το σύνολο των δεκαεφτά στίχων;

[...]Μαθητής: Έντεκα.

Καθ: Έντεκα στίχους. Σε πόσους στίχους έχουμε τους καλεσμένους; Τάδε;

[...]Καθ: Τρεις. Είναι η τρίτη στροφή. Σε πόσους στίχους έχουμε αναφορές στη νύμφη και στον γαμπρό; Τρεις πάλι. Για να δούμε πως είναι οργανωμένοι όμως οι στίχοι.

[...]

Καθ: [...]Είπατε ότι είναι στοργικός, που είναι επίθετο, δεν είναι; Είπαμε ότι είναι το ξεσκισμένο και φτωχό δάκρυ, τι σχήμα λόγου;

Μαθητής: Μεταφορά.

Η μεταφορά για τους φορμαλιστές, η εικονοποιία όπως και ολόκληρος ο ποιητικός λόγος, με την αποκλίνουσα γλώσσα τους προκαλούν ανοικείωση που εξαλείφει την αυτοματοποιημένη αντίληψη.⁵⁹ «έτσι η ποιητική γλώσσα προσφέρει ευχαρίστηση» Shklovsky (2007: 783). Δεν ρωτιούνται όμως οι μαθητές πως αντιλαμβάνονται το σημείο, ενώ θα μπορούσε να αξιοποιηθεί τόσο σύμφωνα με τις θέσεις του φορμαλισμού όσο και σύμφωνα με τη θέση του Iser (1974: 275) σύμφωνα με τον οποίο αυτό που δε

⁵⁸ Φρυδάκη (2003: 127).

⁵⁹ Shklovsky (2007: 783).

γράφεται σε ένα κείμενο είναι αυτό που διεγείρει τη δημιουργική συμμετοχή του αναγνώστη.⁶⁰

Το μάθημα συνεχίζεται με τη σύνδεση μορφής – περιεχομένου. Οι υφολογικές επιλογές του ποιητή και των συγκεκριμένων γλωσσικών μορφών επηρεάζει την οπτική του αναγνώστη.⁶¹

Καθ: Είπαμε ότι είναι μεταφορά. Άλλοι χαρακτηρισμοί για τον πατέρα. Ποιες λεξούλες χαρακτηρίζουν τον πατέρα στους στίχους τέσσερα με έντεκα; Τάδε.

[...]

Μαθήτρια: Ότι είναι απαρατήρητος.

Καθ: Απαρατήρητος, δεν τον χαρακτηρίζει όμως, τον περιγράφει, [...].

Μαθήτρια: Ότι καμάρωνε.

Καθ: Καμάρωνε, ωραία, να κρατήσουμε το ρήμα γιατί δείχνει τη στάση του.

Μαθήτρια: Σκυφτός.

Καθ: Σκυφτός.

Μαθήτρια: [...] που μπήκε κρυφά, [...].

Καθ: Α άρα έχουμε επίρρημα, «μπήκε κρυφά», ναι;

Μαθήτρια: Τον περάσανε για ηλίθιο του χωριού.

Καθ: Ηλίθιος του χωριού, που πάλι εδώ έχουμε επίθετα. Λοιπόν. Τι φανερώνουν τούτα τα επίθετα [...], τι δηλώνουν [...]. Τι επικαλείται εδώ ο ποιητής, το ποιητικό υποκείμενο.

Μαθητής: Τα συναισθήματα του αναγνώστη.

Καθ: Τα συναισθήματα του αναγνώστη. Γιατί παιδιά; Γιατί και η παρουσία εκεί του πατέρα είναι;

Μαθήτρια: Συναισθηματική.

⁶⁰ Βλ. επίσης Bloom (2004: 301).

⁶¹ Αναλυτικά για το ύφος βλ. http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=334

Καθ: Συναισθηματική. Είναι δεμένος με το γεγονός, δεν είναι;

Δίνεται πρόσφορο έδαφος για να μιλήσουν οι μαθητές ως αναγνώστες, όμως ο μαθητής απαντά αποστασιοποιημένος από την ιδιότητά του ως ο προσλαμβάνων του λογοτεχνικού κειμένου.

Στη συνέχεια η φιλόλογος φαίνεται ότι επιδιώκει να καλλιεργήσει την ικανότητα να διακρίνουν, να αξιολογούν τις επιλογές εκείνες που έκαναν τη συγκεκριμένη κατασκευή να παράγει συγκεκριμένες σημασίες και αισθητικά αποτελέσματα, μια μέθοδος που αξιοποιεί αποτελεσματικά τη θεωρία του φορμαλισμού.⁶² Ωστόσο η εξήγηση δίνεται από την ίδια:

Καθ: Πάμε να δούμε τώρα πως παρουσιάζει τους καλεσμένους; Έχει επίθετα εκεί; Γι' αυτό παιδιά έχουμε ποιητική γλώσσα, περισσότερο, είναι γραμμένο στα φυλλάδια, έχουμε ποιητική γλώσσα, συναισθηματική φόρτιση, λέξεις με συναισθηματική φόρτιση.

[...]

Πάμε τώρα να δούμε τους καλεσμένους. Οι καλεσμένοι εδώ περιγράφονται με επίθετα; Να συγκρίνουμε λίγο με το πως παρουσιάζεται ο πατέρας, πως παρουσιάζονται οι καλεσμένοι. Τάδε;

Μαθητής: Χωρίς επίθετα.

Καθ.: Χωρίς επίθετα. Τί έχουμε; Τι μέρη του λόγου έχουμε; Τελειώνει ο γάμος. Ο γάμος τί είναι; Τι μέρος του λόγου είναι;

Μαθητής: Ουσιαστικό.

Καθ.: Ουσιαστικό. Τελειώνει;

Μαθήτρια: Ρήμα.

Καθ.: Ρήμα. Και να χαίρεστε τα στέφανα. Ρήμα, ουσιαστικό. Παίρνουν κουφέτα και λουκούμια, πάλι.

Μαθητές: Ρήμα, ουσιαστικό.

⁶² Φρυδάκη (2003: 130).

Καθ.: «Μπαίνουν καθέννας στ' αυτοκίνητό του» [...], ρήμα ουσιαστικό. Πως επηρεάζει τούτο το ποίημα; Το ένα έχει επίθετα, το άλλο έχει ρήματα και ουσιαστικά.

Μαθητής: Ότι εν ήταν σημαντική..., έκαναν αυτό που έπρεπε, επήραν το λουκούμι και εξαφανίζονταν.

Καθ.: Μάλιστα. Δε δείχνει συναισθηματική συμμετοχή. Εδώ φαίνεται ο ποιητής να αποστασιοποιείται. Και μάλιστα αφιερώνει μόνο τρεις στίχους, ενώ πιο πάνω έχει, υπάρχει μια επιβράδυνση παιδιά. Αυτή όλη η περιγραφή με τα επίθετα επιβραδύνει την εξέλιξη, και πολύ γρήγορα, λες και πρόκειται για μια δημοσιογραφική είδηση, ρήμα – ουσιαστικό, ρήμα – ουσιαστικό, γρήγορα γρήγορα περνά τους καλεσμένους. Υπάρχει κάποια αντίθεση εδώ; Μου είπατε στη συναισθηματική συμμετοχή. Προσέξτε τι λέει εδώ «Παίρνουν κουφέτα και λουκούμια, μπαίνουν καθέννας στ' αυτοκίνητό του, χάνονται». Υπογραμμίστε το «μπαίνουν καθέννας στ' αυτοκίνητό του, χάνονται». «Ο στοργικός πατέρας πάει κι αυτός στην Πράσινη Γραμμή» ποια είναι η συνοχή της προτελευταίας με την τελευταία;

Πιο κάτω η καθηγήτρια συνδέει τον κόσμο των παιδιών με τον κόσμο του κειμένου, προσέγγιση της θεωρίας της αναγνωστικής ανταπόκρισης. Σύμφωνα με το Hall (2005: 84) οι αναγνώστες κατασκευάζουν ενεργά το νόημα γιατί συνδέονται βιωματικά και απαντούν με βάση τις δικές τους εμπειρίες και προσδοκίες.⁶³

Καθ: Όχι. Γιατί πως είναι ο πατέρας στο γάμο της κόρης του; Εδώ είναι ουσιαστικά αόρατος. Μεταφορικά αόρατος, δεν του δίνει κανέναν σημασία.

Μαθητής: Ναι, ναι, ναι.

Καθ.: Κανονικά πως θα έπρεπε να είναι; Ποια είναι η θέση των γονιών την ημέρα του γάμου των παιδιών τους;

[...]

(Γέλια).

Καθ.: Οι γονείς τι κάνουν; Μπαίνουν από το νάρθηκα;

Μαθητές: Όχι, (δεν ακούγεται), χαίρονται.

Καθ.: Μάλιστα. Άλλος; Ναι;

⁶³ Hall (2005: 84).

Μαθητής: Οι γονείς όταν παντρεύεται το παιδί τους εν δίπλα τους, χαρούμενοι, ξέρω γω, και δεν κλαΐσιν, θέλω να σου πω δείχνουν τη χαρά τους.

Καθ.: Ναι. Αυτό όμως δεν είναι κλάμα, είναι συγκίνηση, ε; Ναι;

Μαθητής: Ο πατέρας παραδίδει την κόρη στο γαμπρό και μπαίνουν μαζί με τα παιδιά τους, στέκονται μπροστά.

Οι μαθητές σχολιάζουν και γελούν και αυτό δείχνει την ανταπόκρισή τους στο ποίημα και τη συναισθηματική τους εμπλοκή.

Στη συνέχεια διδάσκεται το στοιχείο της νεκρανάστασης διακειμενικά με το δημοτικό τραγούδι του “Νεκρού Αδελφού”. Η διακειμενικότητα, βασισμένη στη διαλογικότητα του Bakhtin, αντιμετωπίζει το κείμενο ως παραγωγή αφού ο συγγραφέας αναμειγνύει και μιμείται διάφορες γραφές που ποτέ δεν είναι πρωτότυπες, αντίθετα συνδέονται με την εποχή και την κουλτούρα (Bakhtin 1981: 291-294).⁶⁴ Εκμαιεύει τις απαντήσεις με αποτέλεσμα να υπάρχει πιο έντονη κινητικότητα στην τάξη.

Καθ.: Ο ηλίθιος του χωριού, και τι άλλο είναι και είναι εκεί; Κανονικός άνθρωπος;

Μαθητής: Ήταν στοργικός πατέρας.

Καθ.: Ναι, ήταν στοργικός. Ήταν νεκραναστημένος, δεν τίθεται θέμα να είναι φτωχός ή πλούσιος

[...]

Το έχετε ξανά δει αυτό το μοτίβο;

Μαθητές: Όχι

Καθ.: Δεν είδατε κανένα να νεκρανασταίνεται; Πιο παλιά σε κανένα άλλο ποίημα; Τάδε;

Μαθήτρια: Εκείνο που κάναμε, νομίζω ήταν δημοτικό, πέρσι.

Καθ.: Στη δημοτική ποίηση, πολύ ωραία.

Μαθήτρια: Του νεκρού αδελφού.

[...]

⁶⁴ Hall (2005: 35-36, 71).

Προς το τέλος της ανάλυσης η καθηγήτρια προκαλεί τη βιωματική ανταπόκριση των μαθητών συνδέοντας τα ιστορικά στοιχεία του ποιήματος με την εμπειρία, την εποχή και τα συναισθήματά τους. Διακρίνεται σε ισχύ η θέση του Jauss (1995: 104) που «η λογοτεχνική επικοινωνία ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν παραμένει, [...], προσδεδεμένη στον ιστορικό ορίζοντα του ερμηνευτή». Μέσα από ερωτήσεις επιβεβαιώνονται ή ανατρέπονται οι προσδοκίες του ορίζοντα των μαθητών που προκλήθηκαν κατά την πρώτη ανάγνωση.

Καθ.: [...] Θέλει να μας δείξει ότι είναι νεκρός. Οι αγνοούμενοι παιδιά είναι νεκροί; Βρίσκουμε αγνοούμενους που είναι νεκροί;

Μαθητές: Ναι.

Καθ.: Τον τελευταίο καιρό τι βλέπουμε στις ειδήσεις;

[...]

Καθ.: Το 1989 που είπαμε ότι εκδόθηκε το ποίημα γνωρίζαμε ότι τούτοι όλοι οι αγνοούμενοι είναι νεκροί;

Μαθητές: Όχι.

Καθ.: Άρα το πιο πιθανόν, η κόρη όταν παντρευόταν γνώριζε ότι ο πατέρας της ήταν νεκρός; Τώρα ανατριχιάζω εγώ. Ναι.

Μαθήτρια: Όχι.

Οι μαθητές στη συνέχεια εκφράζουν συναισθήματα και προσωπικές απόψεις.

Καθ.: [...] Σας άρεσε καταρχάς, αυτό το ποίημα; Δε σου άρεσε; Γιατί; [...].

Μαθητής: Εν μου αρέσκουν έτσι λυπητερά ποιήματα.

Καθ.: Σχετίζεται, είναι μια αλήθεια αυτή της ζωής μας;

[...]

Μαθητής: (Προηγείται κάτι που δεν ακούγεται)... μας συγχύζουν, δε μου αρέσκει.

Καθ.: Επηρεάζεσαι. Για να νιώθεις σύγχυση σημαίνει επηρεάζεσαι. Έννεεν κακό να επηρεάζεσαι. (Δεν ακούγεται) ανατριχιάσα. Κι εγώ σας είπα τώρα ανατριχιάζω.

[...]

Καθ.: Γιατί, τι σου άρεσε σε αυτό το ποίημα;

Μαθητής: Τίποτε.

[...]Καθ.: Δεν έχει κάτι χαρούμενο. Λοιπόν, σε σχέση με άλλα ποιήματα, που είδαμε, του Σεφέρη και του Ελύτη;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

Καθ.: Φαίνεται να μην υπάρχει ελπίδα, ε; Τονίζεται η τραγικότητα, ε, της πραγματικότητας. Λοιπόν, έτσι όπως το βλέπετε εδώ, ανταποκρίνεται στην, σ' αυτά που βλέπετε να συμβαίνουν γύρω μας σε σχέση με το Κυπριακό; Ναι. Και αυτό είναι που σας πληγώνει.

Στο πιο πάνω σημείο φαίνεται ότι το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν επηρεάζει τόσο την καθηγήτρια όσο και τους μαθητές. Τα ιστορικά γεγονότα και οι συνέπειες τους δημιουργούν συγκεκριμένες προσδοκίες και συναισθήματα όπως σύγχυση, ανατριχίλα, δυσαρέσκεια. Το παρελθόν τους συγχωνεύεται με το παρόν τους και έχει διαμορφώσει την προσωπικότητα και την ανταπόκρισή τους. Η οικειότητα με το θέμα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ακόμα περισσότερο για να φθάσουν οι μαθητές σε πιο ουσιαστική εμπλοκή με το ποίημα. Όμως οι μαθητές είναι αμήχανοι και δυσκολεύονται να εκφραστούν.

Στην πορεία οι μαθητές συγκρίνουν το ποίημα με ποιήματα του Σεφέρη και του Ελύτη επιδιώκοντας την επανάληψη τεχνικών και εκφραστικών μέσων για να προετοιμαστούν για τις τελικές εξετάσεις στις οποίες δίνεται έμφαση στον εντοπισμό τους.

Έπειτα τα παιδιά εργάζονται σε ομάδες περίπου δεκαπέντε λεπτά για την επίλυση ασκήσεων του φυλλαδίου. Μία ερώτηση αφορά το περιεχόμενο, η άλλη βασίζεται στη συνεξέταση του ποιήματος με το ποίημα «Ονήσιλος» που έχει ήδη διδαχθεί, για να εντοπίσουν το ιστορικό υπόβαθρο έκαστου ποιήματος, το εξωλογικό στοιχείο, τα εκφραστικά μέσα και το ύφος. Παρατηρήθηκε ότι εργάζονται κυρίως ο καθένας μόνος του ή καθόλου. Φαίνεται ότι δεν είναι εξοικειωμένοι με την αλληλεπίδραση και την ομαδική συζήτηση. Μόνο μία ομάδα συζητά τις απαντήσεις. Η καθηγήτρια επισκέπτεται τις ομάδες ξεκινώντας από αυτήν που δε συμμετείχε στο μάθημα καταλήγοντας στην ομάδα που συμμετείχε περισσότερο.

Ακολούθως συζητούνται οι απαντήσεις και θέτονται διευκρινιστικές ερωτήσεις. Αξίζει να σχολιαστεί η πρώτη ερώτηση που αφορά το στοιχείο της έκπληξης με αναφορά στα συναισθήματα του αναγνώστη.

Καθ.: Άρα τι κάνει ο πατέρας στους στίχους τέσσερα με έντεκα, εννοώ τον βλέπουμε να είναι αγνοούμενος.

Μαθήτρια: Εμφανίζεται στην εκκλησία.

Καθ.: Αυτό μας ξαφνιάζει;

Μαθήτρια: Ναι.

Καθ.: Ναι. Τόσα χρόνια αγνοούμενος, έτυχε εκείνη την ημέρα της εκκλησίας, του γάμου να έρθει; Ντάξει; Λοιπόν, και στο τέλος;

[...]

Μαθήτρια: Ότι περνά την Πράσινη Γραμμή και ξανά μπαίνει στο χώμα.

Καθ.: Άρα ο πατέρας τι είναι;

Μαθήτρια: Νεκρός.

Καθ.: Νεκρός. Αυτό είναι μια έκπληξη γιατί δεν το γνωρίζαμε. Ξεκινά να είναι, ποιος να μου το εξηγήσει;

Οι μαθητές όμως δεν εμπλέκονται ως αποδέκτες του λογοτεχνικού κειμένου. Αναφέρονται στις προσδοκίες και τα συναισθήματα του αναγνώστη ο οποίος ορίζεται και πάλι αποστασιοποιημένα ως γενικό και απροσδιόριστο πρόσωπο:

Καθ.: Λοιπόν, επηρεάζει τα συναισθήματα του αναγνώστη αυτή η έκπληξη; Κάτι μου είπατε προηγουμένως. Ναι;

[...]

Μαθήτρια: [...]βλέπουμε την έκπληξη του αναγνώστη.

Καθ.: Και μια απογοήτευση όπως έχει πει ο τάδε.

Τέλος δίνονται δραστηριότητες για το σπίτι. Η μία εξ αυτών αφορά την πρόσληψη των μαθητών. Τους καλεί να γράψουν έως δύο στροφές για τα συναισθήματα της νύμφης, του γαμπρού και των καλεσμένων, ως αποτέλεσμα της ανταπόκρισής τους. Στη συνέχεια όμως η καθηγήτρια διευκρινίζει: «Δηλαδή αν ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης επρόσθετε δύο ακόμη στροφές στις οποίες θα παρουσίαζε τα συναισθήματα των υπολοίπων που παρεβρίσκονταν στην εκκλησία τι θα άλλαζε στο ποίημα;». Επομένως και πάλι περιορίζονται στην οπτική του ποιητή. Η άσκηση αυτή όπως και η τρίτη που έχουν σκοπό τη δημιουργική γραφή είναι προαιρετικές. Τέτοιου είδους ασκήσεις όμως είναι απαραίτητες για να τεθεί στο επίκεντρο η προσωπική εμπλοκή του μαθητή, η κοινωνική και διαδραστική φύση της ανάγνωσης.⁶⁵

Έπειτα παρουσιάζεται φιλμάκι από την τούρκικη εισβολή και τους αγνοούμενους. Το τραγούδι που το συνοδεύει είναι ελάχιστα διαφοροποιημένο από το ποίημα. Οι μαθητές είναι όλοι προσεχτικοί και απορροφημένοι. Ακολουθεί συζήτηση και η καθηγήτρια το συνδέει με την εποχή των παιδιών «Είναι απλό το ποίημα, απλά και αυτά που λέμε και βλέπουμε γιατί τα ζούμε, ε;. Δε ζούμε σε άλλη χώρα και είναι ξένα προς εμάς». Όμως δεν επεκτείνεται σε αυτό. Κύριος στόχος είναι να συγκριθεί το τραγούδι με το ποίημα γλωσσικά «Θέλω να μου βρείτε λόγια και εικόνες που έχουν σχέση με το ποίημα που διαβάσαμε».

Τέλος συνδέεται το ποίημα με προσωπικά βιώματα των μαθητών ωστόσο υπάρχουν ελάχιστα περιθώρια αφού η διδακτική ώρα έχει τελειώσει.

4.2 Σκέψεις και προβληματισμοί

Το ποίημα που διδάχθηκε μπορεί να ενταχθεί στον ορίζοντα προσδοκιών των μαθητών καθώς αναφέρεται σε γεγονός που τους απασχολεί και σήμερα. Το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν μπορεί να διαμορφώσει τις προσδοκίες τους και να γεφυρωθεί με το παρόν όπως υποστήριξαν ο Gadamer και ο Jauss. Παράλληλα, με έμφαση στην αναγνωστική ανταπόκριση και τα κενά του κειμένου του Iser το ποίημα μπορεί να ωθήσει τη συμμετοχή των μαθητών για την παραγωγή του νοήματος.

⁶⁵ Hall (2005: 150).

Στο μάθημα ωστόσο κυριαρχεί η κειμενική προσέγγιση και η προσεκτική ανάλυση στην ποιητική μορφή και τα τεχνάσματα, θέσεις των Ρώσων Φορμαλιστών και της Νέας Κριτικής.⁶⁶ Ψάχνοντας το νόημα στην αυτοτέλεια του κειμένου χάνεται ο αναγνώστης. Οι μαθητές καλούνται να αναπαράγουν το νόημα μέσα από τις συμβάσεις και αναζητώντας την ορθή απάντηση περιορίζεται η εμπλοκή τους και η ανάπτυξη των απόψεών τους.

Η καθηγήτρια υιοθετεί το ερμηνευτικό πρότυπο διδασκαλίας που προσεγγίζει το ποιητικό έργο αρχικά ως ολότητα. Μέσα από τη θεώρηση του ως όλο φωτίζονται τα μέρη για να καταλήξει και πάλι στο όλο του ποιήματος.⁶⁷

Στην τάξη κυριαρχεί κλίμα αποδοχής, ισότητας και εμπιστοσύνης. Η εκπαιδευτικός δε μεροληπτεί ούτε περιορίζεται στους μαθητές που δείχνουν ενδιαφέρον. Αρκετές φορές παρότρυνε τη συμμετοχή μαθητών που ήταν πιο κλειστοί ή αφηρημένοι. Παρόλα αυτά από τους δεκαπέντε μαθητές μόνο το ένα τρίτο συμμετέχει σε τακτική βάση.

Κατά τη διδασκαλία αξιοποιείται η αναγνωστική ανταπόκριση και η αισθητική της πρόσληψης, ωστόσο μένουν ημιτελείς. Οι μαθητές σχολιάζουν και διαλέγονται μεταξύ τους σε ελάχιστα σημεία παρόλο που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν αυθεντικές συζητήσεις.⁶⁸ Αν και «η αναγνωστική πρόσληψη σε διαλογικές συνθήκες» αποτελεί βασικό σκοπό του αναλυτικού προγράμματος της λογοτεχνίας που πρέπει να κατακτηθεί μέχρι την Α' Λυκείου,⁶⁹ δεν έχει επιτευχθεί.

Όπως αναφέρθηκε, σε πολλά σημεία αξιοποιούνται θέσεις της φορμαλιστικής θεωρίας. Δίνεται έμφαση στη δομή του ποιήματος, στις υφολογικές επιλογές και την ποιητική γλώσσα. Η γλωσσική και σημασιολογική ανάλυση φυσικά πρέπει να προηγούνται της ερμηνείας,⁷⁰ όμως επειδή πρόκειται για τελειόφοιτους το μάθημα έπρεπε να βασίζεται στην ερμηνεία τους. Η εξάρτηση ωστόσο των μαθητών από το κείμενο είναι μεγάλη.

⁶⁶ Holub (2004: 27).

⁶⁷ Βλ. αναλυτικά Σπανός (1998: 36-48).

⁶⁸ «Αυθεντικός διάλογος είναι είδος συνομιλίας στην τάξη που οι συμμετέχοντες εκφράζουν από κοινού θέματα και απόψεις που τους ενδιαφέρουν και χτίζουν ιδέες που εκφράστηκαν από άλλους. Είναι σημαντικός σε λογοτεχνικές συζητήσεις αφού συμβάλλουν στην κατανόηση» Hadjioannou (2007: 371).

⁶⁹ ΑΠΛ (2010: 74).

⁷⁰ Hall (2005: 105).

Η ιστορικότητα του κειμένου φαίνεται ότι αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την ανάλυσή του. Τα ιστορικά στοιχεία της γραφής του αξιοποιούνται και οι μαθητές νιώθουν ασφαλείς με την αναφορά σε αυτά. Η ήδη υπάρχουσα ιστορική, γλωσσική και κοινωνικοπολιτική κατανόηση καθώς και η συγχώνευση των οριζόντων βοηθά στην κατανόηση του κειμένου, και αυτό θα έπρεπε να αποτελεί το μέσο για τη συναισθηματική και ενεργητική τους εμπλοκή.

Συμπερασματικά, στην πράξη εφαρμόζονται ασυνείδητα κάποιες θεωρίες της λογοτεχνίας. Κυριαρχεί κυρίως η ιστορικότητα του κειμένου και το κείμενο ως κατασκευή ενώ ο αναγνώστης ως παραγωγός του νοήματος υφίσταται ελάχιστα. Γίνεται προσπάθεια οι μαθητές να εμπλακούν στην ερμηνεία όμως οι τελικές απαντήσεις δίνονται από τον εκπαιδευτικό. Η αίσθηση που δημιουργείται είναι ότι κυριαρχεί μια πιο παραδοσιακού τύπου προσέγγιση που αντιμετωπίζει το λογοτεχνικό κείμενο ως τετελεσμένο γεγονός που πρέπει να αναλυθεί και να αποκωδικοποιηθεί.⁷¹ Για να αλλάξει αυτό επιβάλλεται η χρήση των θεωριών της πρόσληψης που φέρνουν στο προσκήνιο τον μαθητή και τις προσδοκίες του χωρίς να παραμερίζεται το ίδιο το κείμενο.

⁷¹ Hall (2005: 79).

Κεφάλαιο 5

Η λογοτεχνία ως μάθημα και ως έκφραση στα Κοινωνικά Δίκτυα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι συνεντεύξεις εκπαιδευτικών και μαθητών (Παράρτημα Γ) με θέμα τη λογοτεχνία ως μάθημα αλλά και ως μέσο έκφρασης στα κοινωνικά δίκτυα. Στόχος είναι να διαφανεί η απόκλιση στις προσδοκίες που καλλιεργεί το σχολείο για τη λογοτεχνία σε σχέση με τις προσδοκίες που καλλιεργούνται από τα κοινωνικά δίκτυα. Παρόλο που η έρευνα είναι περιορισμένης έκτασης σε σχέση με τα κοινωνικά δίκτυα συνεπικουρεί στην εξέταση του τρόπου πρόσληψης της λογοτεχνίας από τους μαθητές. Επίσης, βασικό ερώτημα είναι αν η εποχή συγγραφής του κειμένου και ο συγγραφέας καθορίζουν την πρόσληψη των μαθητών και αν αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως διάυλος για να εφαρμοστεί η θεωρία της πρόσληψης στη διδασκαλία έτσι ώστε να τεθεί ο αναγνώστης – μαθητής στο επίκεντρο της λογοτεχνικής ερμηνείας.

5.1 Ανάλυση συνεντεύξεων καθηγητών

Ερώτηση 1: Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Οι καθηγήτριες ανέφεραν πολλούς λόγους για τους οποίους διδάσκεται η λογοτεχνία. Από τις δέκα αρκετές αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια της γλώσσας, την ανάπτυξη του λόγου και της αισθητικής του. Δύο την συνέδεσαν με την ελληνική παράδοση και την ιστορία. Πέντε υποστήριξαν ότι οι μαθητές έρχονται σε επαφή μαζί της, η θ μάλιστα είπε ότι είναι ο μόνος τρόπος αφού εκτός σχολείου δεν διαβάζουν λογοτεχνία. Τρεις ανέφεραν ότι διδάσκεται για τη διαχρονικότητά της και έτσι οι μαθητές καλλιεργούν πρότυπα και διδάσκονται διαχρονικές καταστάσεις. Δύο αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια της φαντασίας και τέσσερις έθιξαν τη συναισθηματική καλλιέργεια και την

ευαισθητοποίηση. Σε τρεις συνεντεύξεις αναφέρθηκε η καλλιέργεια σφαιρικής άποψης και κριτικής σκέψης και σε μία ότι η λογοτεχνία διδάσκεται για την κατανόηση κειμένου. Όλοι οι λόγοι αναφέρονται ως βασικές επιδιώξεις στο ΑΠΛ.⁷² Καμία ωστόσο δεν αναφέρθηκε στην απόλαυση, τη συμβολή της λογοτεχνίας για δημιουργική γραφή και ανάπτυξη προσωπικής άποψης, εμπλοκής και ερμηνείας.

Ερώτηση 2: Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Οι προσδοκίες τριών καθηγητριών ανάμεσα σε άλλα αναφέρονται στην αγάπη, την εξοικείωση και καλλιέργεια της γλώσσας. Δύο συμμετέχουσες προσδοκούν οι μαθητές να διδαχθούν την ανάλυση κειμένων, τις τεχνικές, τη μορφή, το περιεχόμενο. Η καθηγήτρια Ι αναφέρθηκε στη συνεξέταση κειμένων και άλλες δύο στη γνωριμία με τους λογοτέχνες. Μία καθηγήτρια μίλησε για αδιαφορία των μαθητών, «έστω και λίγα να μάθουν από τη διδασκαλία της λογοτεχνίας είναι κέρδος». Τέσσερις αναφέρθηκαν στην ταύτιση της πραγματικότητας τους μέσα από τη διαχρονικότητα των λογοτεχνημάτων. Ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση της Θ «Να πάρουν τα παιδιά το νόημα, να βρούμε κάτι να το ταυτίσουμε με την εποχή μας για να υπάρχει και ένα αποτέλεσμα. Ένα ξερό ποίημα [...] και απλά δούμε την εποχή του, δούμε αυτό που ήθελε να δώσει ο συγγραφέας χωρίς να αγγίζει τους ίδιους δε θα κάνουμε κάτι». Δύο καθηγήτριες ανέφεραν ότι σκοπός τους είναι και η απόλαυση και δύο η συναισθηματική έκφραση. Τέλος, δύο καθηγήτριες δήλωσαν τη γνώση ιστορικών γεγονότων.

Ερώτηση 3: Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;

Σε αυτή την ερώτηση οι πλείστες απαντήσεις συγκλίνουν ότι το μάθημα δεν είναι δύσκολο να διδαχθεί. Δύο καθηγήτριες είπαν ότι η ποίηση δυσκολεύει λίγο περισσότερο. Αρκετές σημείωσαν το ρόλο του εκπαιδευτικού λέγοντας ότι προϋποτίθεται η αγάπη του για το μάθημα ή «η έμπνευση» που πρέπει να έχει, σύμφωνα με την Ζ, «για να τους εντάξεις στην περίοδο [...] ώστε να συμπάσχουν». Η καθηγήτρια Ι σημείωσε ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενημερώνεται για νέες διδακτικές προσεγγίσεις και η Θ ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το πώς προσεγγίζει ο καθηγητής τους μαθητές «Πρέπει οι μαθητές να εμπλακούν στο μάθημα γιατί μόνο έτσι θα δείξουν ενδιαφέρον». Σε δύο συνεντεύξεις αναφέρθηκε ότι η δυσκολία εξαρτάται από το πόσο το κείμενο ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών. Μόνο σε δύο συνεντεύξεις

⁷² ΑΠΛ (2010: 73-75).

απάντησαν ότι το μάθημα είναι δύσκολο να διδαχθεί, λόγω του ότι δεν υπάρχουν οι προαπαιτούμενες γνώσεις ή λόγω του ότι οι μαθητές δεν κατανοούν βασικές ορολογίες.

Ερώτηση 4: Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Οι απαντήσεις δείχνουν ότι καμία εκπαιδευτικός δεν έχει σαφή εικόνα για τη θεωρία της λογοτεχνίας. Αρκετές ρώτησαν τι εννοώ και κάποιες θεώρησαν ότι αναφέρομαι σε λογοτεχνικά - αισθητικά ρεύματα ή σε διδακτικές προσεγγίσεις: «Εμείς κυρίως έχουμε το κίνημα του υπερρεαλισμού. Επειδή αναγκαστικά πρέπει να γίνει αναφορά στη θεωρία[...] οι μαθητές μπαίνουν στο νόημα και εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές», «Ανάλογα με την περίοδο που διδάσκεις μπορεί να επισημάνεις κάποια χαρακτηριστικά. Δεν εφαρμόζω εγώ όμως κάποια θεωρία στη διδασκαλία. Επισημάνω κάποια χαρακτηριστικά του ρομαντισμού, των διαφόρων σχολών», «Ναι θα μπορούσαν αν και νομίζω είναι λίγο πιο βαρετό για τους μαθητές». Στην ερώτηση ποιες θεωρίες εφαρμόζει η ίδια καθηγήτρια απάντησε «Εννοείς πως κάμνω το μάθημα. Αρχίζω με μια αφορμή [...], μετά θα κάνουμε την ανάγνωσή μας, [...] και αρχίσουμε την ανάλυση». Στη Β η απάντηση ήταν απόλυτη ότι η θεωρία της λογοτεχνίας δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην τάξη. Στο ίδιο μοτίβο ήταν η ΣΤ αναφέροντας ότι οι θεωρίες πρέπει να ορίζονται από άτομα που βρίσκονται στις σχολικές αίθουσες. Μόνο στη συνέντευξη Ε ειπώθηκε ότι λίγο έως πολύ βασίζονται στις θεωρίες ωστόσο στην ερώτηση ποιες εφαρμόζει η απάντησή της δεν ήταν σαφής. Η Ζ ανέφερε τα εξής «Αν μου μιλάς για τη θεωρία του γραμματισμού [...] που δεν καταλάβαμε κι εμείς τι γίνεται, θεωρώ ότι ασχολούνται πάρα πολύ οι κύριοι εκπρόσωποι και εκφραστές που την εκπαίδευση δεν την επηρεάζει τόσο άμεσα. Δηλαδή, εμάς μας ικανοποιεί να μας πουν συγκρίνεται δύο ποιήματα [...]. Αυτό, αν είναι αυτός ο γραμματισμός είναι απλό. Αλλά αν πρέπει να διδάσκω τη θεωρία στους μαθητές, τι είναι σύγχρονη λογοτεχνία, σύγχρονη ποίηση, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της μιας ποίησης, ποια είναι άλλης πιστεύω πρέπει να γίνεται».

Ερώτηση 5: Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Από τις δέκα συμμετέχουσες μόνο δύο γνώριζαν τη θεωρία της πρόσληψης, η μία μόνο ακουστά. Δύο απάντησαν ότι μπορεί να την γνωρίζουν αλλά όχι ονομαστικά. Έξι από τις συμμετέχουσες ζήτησαν πληροφορίες και έπειτα εξέφρασαν την άποψή τους. Καμία δεν υποστήριξε τις απόψεις της θεωρίας. Όπως είπαν είναι αδύνατον να εφαρμοστεί στην

τάξη και λόγω εξετάσεων αλλά και λόγω παρερμηνειών από τους μαθητές «Έχει σημεία τα οποία δέχομαι όταν τα πουν οι μαθητές αλλά δεν μπορείς να πλατειάσεις στην εκπαίδευση γιατί ο μαθητής δεν έχει αυτή την ευρεία γνώση και στο τέλος κάνει παρερμηνείες. Γιατί για να καταφέρεις αυτό πρέπει να είσαι πανσπουδασμένος». Στη συνέντευξη Η ειπώθηκε ότι η σωστή ανάγνωση καθορίζει το νόημα το κειμένου αλλά παράλληλα εξαρτάται και από την καθοδήγηση που θα δοθεί στους μαθητές. Εδώ η καθηγήτρια χωρίς να το γνωρίζει αναφέρεται στη θεωρία του Iser που υποστήριξε ότι μόνο η διαδικασία της ανάγνωσης μπορεί να διατυπώσει κάτι που δεν είναι διατυπωμένο στο κείμενο και να αναπαραστήσει την πρόθεσή του (Iser 1980: 24). Συμπερασματικά η πρόσληψη, η αναγνωστική ανταπόκριση και η πολυφωνία για το νόημα του λογοτεχνικού κειμένου δεν έχει περάσει στις σχολικές αίθουσες.

Ερώτηση 6: Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη; Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Όλοι οι εκπαιδευτικοί απάντησαν ότι δίνονται περιθώρια στους μαθητές να εκφράσουν τις απόψεις τους. Δύο τόνισαν ότι είναι πολύ σημαντικό «Βέβαια. Από αυτό ξεκινάς για να κτίσεις στην ανάλυση του κειμένου σου». Τέσσερις ανέφεραν ότι δίνονται περιθώρια ωστόσο είναι ξεκάθαρο ότι μία είναι αποδεκτή στις εξετάσεις. Η απάντηση της Ε νομίζω αναπαριστά τον τρόπο που στην ουσία αποσιωπάται η προσωπική ερμηνεία των αναγνωστών «Δίνεται περιθώριο αλλά έμμεσα τους καθοδηγούμε εκεί που θέλουμε». Η ΣΤ για τη διδασκαλία του λογοτεχνικού βιβλίου είπε ότι δεν υπάρχουν περιθώρια οι μαθητές να πουν την άποψή τους και ότι διαφωνεί που τους «σερβίρεται» χωρίς οι ίδιοι να έχουν άποψη. Όσον αφορά τη διδασκαλία κειμένων και ποιημάτων ανέφερε ότι αφιερώνει περισσότερες ώρες από το ωρολόγιο πρόγραμμα με σκοπό οι μαθητές να κατανοήσουν. Όσον αφορά την εμπλοκή των μαθητών σε συζήτηση πάνω στις απόψεις που εκφράζονται, τέθηκαν προϋποθέσεις όπως το ενδιαφέρον για το θέμα που εγείρεται. Αξιοσημείωτη είναι η απάντηση της Θ που υποστηρίζει ότι είναι ανάλογα με το κλίμα που ο καθηγητής δημιουργεί. Βαρύνουσας σημασίας είναι και εξής απαντήσεις: «Προτιμούν να το ακούν κατευθείαν από τον καθηγητή, [...], αλλά είναι σαν να μη θέλουν να ακούσουν τον άλλο μαθητή», «Πρέπει ο καθηγητής να τους καθοδηγήσει [...]ο μαθητής δεν θα πάρει την πρωτοβουλία», «Αν είναι κάποιος καλός μαθητής θα την σεβαστούν και θα θεωρήσουν ότι είναι και σωστό». Φαίνεται λοιπόν, ότι οι μαθητές μέσα στην τάξη δεν έχουν μάθει να διαλέγονται, να εκφράζονται και να έχουν εμπιστοσύνη στην άποψή τους.

Ερώτηση 7: Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Όλες οι καθηγήτριες απάντησαν ότι τα κείμενα αφορούν τους μαθητές. Τρεις τόνισαν τη διαχρονικότητα των κειμένων «η ιστορία είναι η ίδια και επαναλαμβάνεται, οι χαρακτήρες των ανθρώπων είναι οι ίδιοι [...] και έτσι μπορείς να βρεις αρκετά διαχρονικά μηνύματα». Δύο ανέφεραν ότι έγκειται στον καθηγητή, πως θα το χειριστεί και πως θα το συνδέσει με την εποχή των μαθητών. Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη «ένα από τα θετικά του μαθήματος είναι ότι μας δίνει την ευκαιρία να πάμε σε σύγχρονα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές και θέλουν βοήθεια, στα πρακτικά, καθημερινά τους προβλήματα».

Ερώτηση 8: Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Εννέα καθηγήτριες απάντησαν ότι είναι βασικότατο να δίνονται στοιχεία για το συγγραφέα και την εποχή του, το ιστορικό υπόβαθρο βοηθά στην κατανόηση του κειμένου «Αν δεν αντιληφθούν την εποχή του, τον χαρακτήρα του συγγραφέα δεν θα τον καταλάβουν», «Βέβαια, [...] φροντίζουμε και τα κείμενα που κάνουμε να τα βάζουμε σε μια χρονολογική σειρά, πρώτα απ' όλα βοηθά και τη δική μας σκέψη και αλληλουχία αλλά και τη δική τους, δηλαδή φροντίζουμε να υπάρχει μια εξέλιξη χρονολογική έτσι ώστε να διδάσκονται και μέσα από τα κείμενα και τα ιστορικά γεγονότα» άποψη που δίνει ιστορική διάσταση στο μάθημα. Στη συνέντευξη Η επισημάνθηκε ότι είναι βασικό να δίνονται στοιχεία κυρίως για την εποχή. Μόνο μία καθηγήτρια υποστήριξε ότι η ανάλυση πρέπει να είναι κειμενοκεντρική και ότι τα εξωκειμενικά στοιχεία δεν πρέπει να δίνονται προτού οι μαθητές προσεγγίσουν οι ίδιοι το κείμενο. «Δεν δίνουμε πληροφορίες έξω από το κείμενο και δεν εξετάζονται πληροφορίες έξω από το κείμενο [...]. Μέσα από το κείμενο είναι εκείνα που θα καταλάβουν, θα αντλήσουν».

Ερώτηση 9: Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Η ερώτηση τέθηκε για να διαφανεί κατά πόσο οι καθηγητές έχουν δεχθεί τον τρόπο ζωής των μαθητών και πόσο είναι πρόθυμοι να αξιοποιήσουν τα κοινωνικά δίκτυα. Οι περισσότερες εκφράστηκαν θετικά τονίζοντας ότι πρέπει να χρησιμοποιούνται με μέτρο. Μία καθηγήτρια ανέφερε ότι επειδή χρησιμοποιούνται αλόγιστα κάνουν πολύ ζημιά και μία άλλη ότι είναι απόλυτα αρνητική με τη χρήση τους. Ακούστηκαν ωστόσο πολύ ενδιαφέρουσες απόψεις που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ορθή αξιοποίησή

τους: «Θα ήταν καλό αν ο εκπαιδευτικός δημιουργούσε ένα blog, group που να αναρτά κάτι που του άρεσε και να ζητά από τους μαθητές ανατροφοδότηση, ένα σχόλιο, να στέλνει μια εικόνα που έχει σχέση με το μάθημα και να ανταποκρίνονται. Σαν μορφή εγρήγορσης των μαθητών, ότι ακόμα και τα απογεύματά τους έχουμε να πούμε κάτι για την λογοτεχνία», «Ίσως πρέπει να μάθω κι εγώ να το χρησιμοποιώ για να μη θεωρούν ότι δεν ανήκω στη δική τους εποχή», «Και όταν έχεις μαθητές που έχουν φτάσει στην Τρίτη Λυκείου και έχουν μια ευαισθησία για το μάθημα μπορούν να δημιουργήσουν blogs για διάφορους συγγραφείς, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ετοιμάσει κάτι και να επικοινωνεί για θέματα λογοτεχνίας[...]».

Ερώτηση 10: Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά; Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Όλες οι καθηγήτριες εκτός από μία γνωρίζουν ότι οι μαθητές αναρτούν στίχους ποιητών στα κοινωνικά δίκτυα. Δύο σημείωσαν ότι είναι συνήθως κάτι που τους αρέσει και τους κάνει εντύπωση. Όλες απάντησαν ότι πρόκειται για μορφή έκφρασης «Και ο άνθρωπος εκφράζεται συναισθηματικά, πνευματικά, είναι πανανθρώπινη ανάγκη, [...]είναι κάτι που γινόταν πάντα», «Πιστεύω κάποιος μπορεί να θέλουν να δείξουν κάτι, ότι μορφώνονται, κάποιους μπορεί να πηγάζει και μέσα από την ψυχολογία τους, να βρήκαν κάτι να του άρεσε, που ταιριάζει με την ψυχοσύνθεσή τους». Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις: «Διότι τους εκφράζουν. Μπορεί να μην θέλουν το ποίημα αλλά όταν καθίσουν από μόνοι τους ή μέσα στην τάξη [...]κάτι τους αγγίζει, τότε το κάνουν δικό τους», «έχουν τις ευαισθησίες τους και δεν τους δίνεται η δυνατότητα μέσα στην τάξη να τις δείξουν», απαντήσεις που δείχνουν ότι η λογοτεχνία όπως διδάσκεται δεν προσφέρεται για προσωπική και αισθητική απόλαυση, εκδήλωση συναισθημάτων και ευαισθησιών των μαθητών.

Ερώτηση 11: Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Μόνο τρεις απαντήσεις ήταν θετικές: «Ναι, οι μαθητές που έχω υπόψη μου και το κάνουν κατά κόρον βεβαίως. Απλώς θεωρούν ότι αυτό είναι το δικό τους και είναι πιο πολύτιμο από το άλλο [...] και είναι μέσα στη διδακτέα ύλη», «Ε, ναι σίγουρα αντιλαμβάνονται αλλά έχουν κάποιο άλλο σκοπό και τα αναρτούν». Σε μία συνέντευξη η απάντηση ήταν απόλυτη ότι οι μαθητές δεν αντιλαμβάνονται ότι είναι λογοτεχνία ενώ στις υπόλοιπες ότι μάλλον δεν αντιλαμβάνονται, τουλάχιστον όχι όλοι.

5.2 Ανάλυση συνεντεύξεων μαθητών

Ερώτηση 1: Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία.

Από τις απαντήσεις των μαθητών διαφάνηκε ότι λογοτεχνία για τους περισσότερους είναι ένα είδος κειμένου που μελετάται κυρίως στη σχολική τάξη με σκοπό την ανάλυση και ερμηνεία του. Οι μαθητές ΣΤ και Ι έχουν συνδεδεμένη τη λογοτεχνία με τα όσα βλέπει και νιώθει ο ποιητής και τα μηνύματα που θέλει να δώσει. Ο μαθητής Γ επισημαίνει ότι μέσα από τη λογοτεχνία «οδηγείται να σκέφτεσαι αλλιώς για τη ζωή». Αξιοσημείωτη είναι επίσης η απάντηση του Ζ που θεωρεί ότι λογοτεχνία είναι παράδοση, μέρος του ελληνικού στοιχείου. Από την πρώτη κιόλας ερώτηση φαίνεται ότι για τους μαθητές κυρίως ο ποιητής είναι αυτός που καθορίζει το νόημα του ποιήματος με σκοπό να διδάξει.

Ερώτηση 2: Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται (η λογοτεχνία);

Στις απαντήσεις φαίνεται ότι οι μαθητές έχουν συνδεδεμένη τη λογοτεχνία, κυρίως την ποίηση, με την ιστορία. Οι μαθητές Α, Δ, Ε και Ζ, απάντησαν ότι η λογοτεχνία διδάσκεται για να μάθουν τα ιστορικά γεγονότα. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση στη συνέντευξη Ε που αναφέρεται στην εκμάθηση ιστορικών γεγονότων για να είναι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν παρόμοια περίπτωση στο μέλλον. Είναι και ο μοναδικός όμως που επεσήμανε ότι η λογοτεχνία βοηθά στην έκφραση «απόκρυφου συναισθήματος». Οι μαθητές Γ, ΣΤ, Θ και Ι θεωρούν ότι σκοπός της λογοτεχνίας είναι τα διδακτικά μηνύματα που καθορίζουν τη στάση μας απέναντι στη ζωή, καλλιεργούν την προσωπικότητα και διευρύνουν τους ορίζοντες. Ο ΣΤ επεσήμανε ότι κάθε ποιητής σκέφτεται διαφορετικά και έτσι μαθαίνουν να σκέφτονται και οι ίδιοι διαφορετικά και δημιουργικά, μία θέση που είναι πολύ κοντά στη θεωρία της πρόσληψης, ότι δηλαδή κάθε αναγνώστης είναι και δημιουργός ενός νέου κειμένου μέσω της λογοτεχνικής επικοινωνίας.⁷³

Ερώτηση 3: Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Οι περισσότερες απαντήσεις συγκλίνουν μεταξύ τους. Οι μαθητές Α, Δ, ΣΤ, Η και Θ απάντησαν ότι προσδοκούν να μάθουν στοιχεία για το συγγραφέα και την εποχή του, το λόγο που γράφτηκε το κείμενο ή το ποίημα, ποια ήταν η έμπνευση του, η ζωή του, τα συναισθήματα του συγγραφέα. Ο μαθητής Θ αναφέρθηκε στα βιώματα της εποχής που

⁷³ Jauss (1995: 93-34).

γράφτηκαν τα κείμενα. Ο μαθητής ΣΤ επιδιώκει να ξεκαθαρίσει τι θέλει να πει ο λογοτέχνης. Αξιοσημείωτη είναι η απάντηση στη Ζ «Προσδοκώ να μάθω πως να διαχειρίζομαι τα κείμενα έτσι ώστε να μπορώ να διαβάζω και άλλα και να καταλαβαίνω για ποιο πράγμα μιλάνε», δηλαδή αναμένει να μάθει τεχνικές για να διαβάζει και να καταλαβαίνει λογοτεχνικά κείμενα. Δύο μαθητές, ο Β και ο Δ, συνδέουν το μάθημα με τη γλώσσα, να εκφράζονται και να γράφουν και οι ίδιοι καλύτερα. Οι μαθητές Γ και Ε αναφέρθηκαν σε γνωσιακού τύπου επιδιώξεις. Συγκεκριμένα «για να καλλιεργηθώ πνευματικά πρέπει πρώτα να μάθω κάποια στοιχειώδη πράγματα για τη λογοτεχνία», μια πιο παραδοσιακή προσέγγιση. Μόνο στη συνέντευξη Η διαφάνηκε το πολυδιάστατο της λογοτεχνίας «Να μάθω διάφορα πράγματα. Κερδίζεις πολλά πράγματα». Κανένας μαθητής δεν αναφέρθηκε στην προσωπική ευχαρίστηση και τη βιωματική ανταπόκριση στο λογοτεχνικό κείμενο.

Ερώτηση 4: Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Φάνηκε ότι οι μαθητές δεν θεωρούν δύσκολο το μάθημα της λογοτεχνίας. Από τις συνεντεύξεις Β, Γ, Δ και Θ διαφάνηκε ότι είναι εύκολο λόγω των σημειώσεων, κάτι που μάλλον δείχνει την αδυναμία τους να είναι πιο ευέλικτοι στην ερμηνεία.⁷⁴ Όπως είπαν οι σημειώσεις κάνουν το μάθημα πιο εύκολο από το μάθημα της έκφρασης – έκθεσης. Πιστεύουν ότι ρόλο παίζει ο καθηγητής, οι μαθητές διαβάζουν όπως τους διδάσκουν.⁷⁵ Ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση του μαθητή Ε «Πιστεύω είναι πιο εύκολο από την έκφραση – έκθεση. Έχει βαθμό δυσκολίας, όμως αν αισθανθείς και ταυτιστείς με το ποιητικό υποκείμενο μπορείς να το αποδώσεις εύκολα. Αλλά αν υπάρχουν πράγματα ξένα προς εσένα, ας πούμε ιστορικά γεγονότα μπορεί να μην το καταλάβεις». Ο μαθητής συνδέει την ευκολία με τη γνώση και ταύτιση με τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του ποιητικού υποκειμένου. Στη συνέντευξη Ζ η δυσκολία συνδέεται με το κατά πόσο η σκέψη του ποιητή συγκρούεται με την πρόσληψη του αναγνώστη. Είναι η μοναδική απάντηση στην οποία θίγεται το θέμα της διαφορετικής και προσωπικής αντίληψης του νοήματος.

Ερώτηση 5: Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

⁷⁴ Hall (2005: 106).

⁷⁵ Hall (2005: 107).

Οι απαντήσεις ήταν πολύ ενδιαφέρουσες. Αρκετοί μαθητές αναφέρονται στη χρήση σύγχρονων μέσων, power point, projector, ηλεκτρονικών υπολογιστών που κάνουν το μάθημα πιο ενδιαφέρον. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι στις συνεντεύξεις Γ, Ε, ΣΤ και Ι αναφέρθηκε ότι πρέπει να δίνεται περιθώριο να λένε την άποψή τους. Μέσα από τις απαντήσεις τους φαίνεται ότι κάθε αναγνώστης ερμηνεύει και προσλαμβάνει διαφορετικά το κείμενο, ωστόσο αυτό δεν γίνεται πράξη στην τάξη. Ιδιαίτερη εντύπωση κάνει η απάντηση στη συνέντευξη Γ «μπορεί να γίνονται κάποιοι συνειρμοί στα ποιήματα, εννοώ ο καθηγητής να έχει την υποψία ότι επηρεάστηκε από κάποιο γεγονός, ενώ εμένα να μου φαίνεται παράλογος αυτός ο συνειρμός που έκανε ο καθηγητής. Πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει μια γενική ερμηνεία αλλά να υπάρχει και η ερμηνεία του μαθητή. Να διαβάζουμε το βιογραφικό υλικό, να τα συνδυάζουμε, να βγάζουμε και εμείς αποτέλεσμα και να τα συγκρίνουμε με τη γενική ερμηνεία». Οι υπόλοιποι μαθητές αναφέρουν ότι ο τρόπος που γίνεται το μάθημα είναι ικανοποιητικός. Δίνονται πληροφορίες για το ιστορικό πλαίσιο και τα βιογραφικά στοιχεία του λογοτέχνη και έπειτα ακολουθεί η ανάλυση του κειμένου.

Ερώτηση 6: Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Τέσσερις μαθητές ζήτησαν διευκρίνιση για τον όρο «νόημα». Οι περισσότεροι το αντιλαμβάνονται ως μήνυμα του κειμένου. Στις συνεντεύξεις Β, Δ, Ε, ΣΤ και Θ απάντησαν ότι το καθορίζει ο συγγραφέας, ο ποιητής. Οι μαθητές Ζ και Η απάντησαν ότι η εποχή που γράφτηκε είναι αυτή που διαμορφώνει το νόημα ενώ οι Γ και Ι θεωρούν ότι είναι ο τρόπος που γράφει ο συγγραφέας, τα χαρακτηριστικά της γραφής του. Οι μαθητές Ε και ΣΤ πέρα από το συγγραφέα έθιξαν και την ερμηνεία του αναγνώστη. Οι μαθητές χωρίς να το γνωρίζουν υιοθετούν αντίστοιχα τη θεωρία του ρομαντισμού, του φερμαλισμού και της πρόσληψης.

Ερώτηση 7: Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Πως αντιδρά ο καθηγητής/καθηγήτρια και πως οι συμμαθητές σου;

Εδώ οι απαντήσεις διαφοροποιούνται. Οι μαθητές Α, Β, Ζ και Θ απάντησαν ότι δίνονται περιθώρια να πουν την άποψή τους. Οι μαθητές Β και Θ σημείωσαν ότι οι καθηγητές δίνουν τη θέση τους χωρίς όμως να απορρίπτουν την άποψη των μαθητών. Στις

συνεντεύξεις Δ και Η ειπώθηκε ότι ποτέ δεν είναι αποδεκτή η δική τους άποψη. Απάντηση που πρέπει να μας προβληματίσει είναι η εξής: «[...]μπορώ να πω στην καθηγήτρια μου ότι εγώ έχω αυτή την άποψη και θα μου πει όχι γιατί αυτό λέει το βοήθημα ή γιατί αυτό είναι το σωστό. [...]Οπότε σταματώ να σκέφτομαι.» Οι μαθητές Ε και ΣΤ είπαν ότι δεν εκφράζουν την άποψή τους γιατί τους πιέζει ο χρόνος. Στη συνέντευξη Γ ειπώθηκε ότι αφήνονται να εκφραστούν αλλά λόγω Παγκύπριων Εξετάσεων ξεκαθαρίζεται ποια είναι η αποδεκτή απάντηση ενώ στην Ι ειπώθηκε ότι λέγεται η άποψη των μαθητών αλλά πάντα καταλήγουν ότι ο καθηγητής έχει δίκαιο. Όσον αφορά την αντίδραση των συμμαθητών οι περισσότεροι ανέφεραν ότι διαφωνούν ή συμφωνούν αναλόγως. Ο μαθητής Α είπε ότι κάποιες φορές γίνεται διαμάχη και ο Ζ ανέφερε ότι με τον τρόπο που γινόταν το μάθημα από αναπληρώτρια καθηγήτρια, όλοι έλεγαν τη γνώμη τους, συμμετείχαν και αυτό ήταν πολύ ωραίο. Οι μαθητές Δ και ΣΤ είπαν ότι οι συμμαθητές τους δεν ενδιαφέρονται και ο ΣΤ συμπλήρωσε ότι οι μαθητές σπάνια διαφωνούν με τον καθηγητή.

Ερώτηση 8: Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Όλοι οι μαθητές απάντησαν θετικά. Όλοι μίλησαν για διαχρονικά μηνύματα των κειμένων και κάποιοι ανέφεραν παραδείγματα από ποιήματα που διδάχθηκαν. Μάλιστα στις συνεντεύξεις Γ, Δ, ΣΤ και Θ συσχετίστηκαν τα θέματα των κειμένων με θέματα της δικής τους εποχής.

Ερώτηση 9: Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Εδώ υπήρξε σύγκλιση απόψεων. Είπαν ότι είναι σημαντικό να δίνονται στοιχεία κυρίως για την εποχή του συγγραφέα, τη ζωή του, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έζησε. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση στη Β «Ναι επειδή τα πάντα έχουν μια πηγή έμπνευσης άρα τα ποιήματα, η λογοτεχνία που γράφει ο καθένας σίγουρα επηρεάζεται από την εποχή που ζει, τα δεινά, ειρήνη, πόλεμος...». Ο μαθητής ΣΤ ξεκαθάρισε ότι κάποια στοιχεία, πχ. χρονολογία γέννησης δεν είναι σημαντικά.

Ερώτηση 10: Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Οι μαθητές απάντησαν ότι εκτός σχολείου διαβάζουν λογοτεχνία ελάχιστα έως καθόλου. Μόνο ο Γ διαφοροποιείται «Δεν μπορώ να μην διαβάζω βιβλία» ωστόσο είναι

στην αγγλική γλώσσα. Επίσης ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση στη συνέντευξη Η: «Δεν πολύδιαβάζω βιβλία αλλά από αυτά που διάβασα σου δημιουργούν εικόνα στο μυαλό σου και κάποια σε απογοητεύουν όταν γίνουν ταινίες επειδή τα φαντάζεσαι πολύ διαφορετικά», απάντηση που δείχνει ότι έχει αντιληφθεί τη δημιουργική δύναμη της λογοτεχνικής γλώσσας.

Ερώτηση 11: Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Η ερώτηση έχει σκοπό να αναδείξει την επικοινωνιακή δύναμη της λογοτεχνίας εκτός της σχολικής αίθουσας. Από τις συνεντεύξεις Α, Δ, Ε, ΣΤ, Η και Ι διαφάνηκε ότι η ανάρτηση στίχων στα κοινωνικά δίκτυα είναι ένας τρόπος να εκφράσουν τα συναισθήματα ή τις σκέψεις τους. Επίσης σε κάποιες συνεντεύξεις ειπώθηκε ότι συγκεκριμένοι στίχοι ταυτίζονται με τη ζωή τους, τις εμπειρίες τους, τα προσωπικά τους προβλήματα. Από τις συνεντεύξεις Γ, Ζ και Θ διαφάνηκε ότι οι μαθητές επιδιώκουν να επικοινωνήσουν, να δώσουν ένα μήνυμα σε συγκεκριμένα άτομα. Όλες οι απαντήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές προσλαμβάνουν τους στίχους ανάλογα με τη συναισθηματική τους κατάσταση και τα βιώματά τους και τους κοινοποιούν με σκοπό κυρίως να επικοινωνήσουν. Είτε τα αναγνωρίζουν ως λογοτεχνία είτε όχι είναι φανερό ότι στην καθημερινότητά τους το νόημα των στίχων δεν ορίζεται από τον ποιητή ή το ιστορικό πλαίσιο αλλά από τους ίδιους ως αναγνώστες.

Ερώτηση 12: Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτιούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Οι εικόνες των κειμένων παρουσιάστηκαν όπως αυτές αναρτιούνται στα κοινωνικά δίκτυα με την ίδια σειρά σε όλες τις συνεντεύξεις (βλ. παράρτημα Γ)).

Οι περισσότεροι μαθητές απάντησαν ότι πρόκειται για λογοτεχνία. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κριτήριά τους: «Στίχοι υπάρχουν όπου υπάρχει νόημα», «και ο πιο άσχετος να γράψει ένα στίχο, είναι λογοτεχνία επειδή κάτι θέλει να πει» κάτι που τονίζει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της λογοτεχνίας. Ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση στη Δ που ο μαθητής δεν μπορεί να απαντήσει με σιγουριά αν πρόκειται για λογοτεχνία αφού δεν ξέρει ποιοι τα γράφουν «Αυτά είναι στιχάκια αλλά δεν μπορώ να το εξηγήσω, τι ακριβώς είναι. Πρέπει να το αναλύσεις. Επειδή δεν ξέρεις ποιος τα γράφει. Πρέπει να ξέρεις τη ζωή του, τι έζησε, για ποιο λόγο τα γράφει». Όπως είπε, μάλλον τα γράφουν άνθρωποι της καθημερινότητας. Στην Ε το κριτήριο είναι το κατά πόσο του αρέσουν οι

στίχοι. Να σημειωθεί ότι στη δεύτερη εικόνα υπήρχαν τα αρχικά Τ.Λ. και αναγνώρισε τον Τάσο Λειβαδίτη. Μόνο αυτό το ποίημα το θεώρησε λογοτεχνία αν και ο ίδιος είπε ότι δεν ήταν αυτό το κριτήριό του. Για το κείμενο Γ δεν ήταν σίγουρος γιατί ενώ του άρεσε δεν το θεωρεί λογοτεχνία έτσι όπως παρουσιάστηκε, αυτοτελώς και αποσπασματικά. Ο μαθητής ΣΤ υποστήριξε ξεκάθαρα ότι λογοτεχνία είναι θέμα πρόσληψης: «Εγώ πιστεύω όλα τα στιχάκια είναι λογοτεχνία γιατί, εξαρτάται πως το βλέπει ο καθένας». Σε γενικές γραμμές φάνηκε ότι οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια είναι λογοτεχνία αφού έχουν νόημα και εκφράζουν συναισθήματα, μια θέση που αποκλίνει από αυτό που καλλιεργεί το σχολείο, όπως φάνηκε κυρίως από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις 1, 2, 3 και 6.

5.3 Σύγκριση συνεντεύξεων

Από τις απαντήσεις των καθηγητών φάνηκε ότι βασικός σκοπός της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι οι μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις γι' αυτήν, τους συγγραφείς, τους ποιητές. Αυτό έχει περάσει στους μαθητές αφού όπως είπαν διδάσκονται για να μάθουν να αναλύουν και να ερμηνεύουν τα κείμενα και να μάθουν στοιχεία για το συγγραφέα/ποιητή και την εποχή του.

Το μάθημα είναι συνδεδεμένο με την εκμάθηση ιστορικών γεγονότων και όλοι συμφώνησαν ότι τα στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του είναι πολύ σημαντικά για την κατανόηση του κειμένου. Κυριαρχεί λοιπόν η παραδοσιακού τύπου ιστορικο-φιλολογική μέθοδος που εξετάζει το κείμενο ως τετελεσμένο προϊόν που χρειάζεται μια έγκυρη ερμηνεία μέσα από τη μελέτη της διαδικασίας παραγωγής τους.⁷⁶

Οι καθηγητές επίσης, διδάσκουν τη λογοτεχνία για καλλιέργεια της γλώσσας και του συναισθήματος. Όμως, μόνο τρεις μαθητές αναφέρθηκαν σε αυτά. Επομένως η λογοτεχνία ως λόγος δε λειτουργεί στη διδασκαλία.⁷⁷

Και για τις δύο πλευρές το μάθημα δεν είναι δύσκολο να διδαχθεί και ανέφεραν τον σπουδαίο ρόλο του καθηγητή, την αγάπη, την έμπνευση και την επιμόρφωσή του. Η

⁷⁶ Φρυδάκη (2003: 80).

⁷⁷ Ο Hall αναφέρει τον όρο language as discourse και υποστηρίζει ότι η γλώσσα της λογοτεχνίας δε διαφέρει από την καθημερινή γλώσσα, είναι κοινωνική πρακτική που κατανοούμε τον εαυτό μας και τους άλλους μέσα σε συνθήκες επικοινωνίας (Hall 2005: 34).

πλειοψηφία όμως των μαθητών εξήγησε ότι η ευκολία του μαθήματος έγκειται στην παροχή σημειώσεων που πρέπει μόνο να διαβάσουν.

Όλοι οι καθηγητές είπαν ότι δίνονται περιθώρια να εκφράζονται απόψεις ωστόσο τόνισαν ότι μία ερμηνεία είναι αποδεκτή. Αυτό δεν ενοχλεί τους μαθητές αφού δικαιολόγησαν με φυσικότητα αυτή την πρακτική λόγω χρόνου και εξετάσεων. Μόνο τέσσερις τόνισαν ότι θα ήθελαν το μάθημα να βασίζεται και στην άποψή τους. Όσον αφορά την αλληλεπίδραση των μαθητών μέσα στην τάξη φαίνεται ότι υπάρχει ωστόσο είναι περιορισμένη. Οι μαθητές εξαρτιούνται σε μεγάλο βαθμό από την ερμηνεία του καθηγητή. Το μάθημα διδάσκεται κυρίως μηχανιστικά και μονοδιάστατα.

Μαθητές και καθηγητές συμφώνησαν ότι λογοτεχνήματα άλλης εποχής αφορούν τους μαθητές. Και οι δύο πλευρές μίλησαν για διαχρονικά μηνύματα και συσχέτισαν τα κείμενα με την εποχή και τα προβλήματα των μαθητών.

Από την ερώτηση περί θεωρίας της λογοτεχνίας φάνηκε ότι κανένας καθηγητής δεν τις θυμάται και δεν τις εφαρμόζει συνειδητά. Όσον αφορά τη θεωρία της πρόσληψης δεν την γνωρίζουν και δεν πιστεύουν ότι μπορεί να εφαρμοστεί, κυρίως λόγω του χαρακτήρα των εξετάσεων.

Σε σχέση με τα κοινωνικά δίκτυα διαφάνηκε ότι η ανάρτηση στίχων είναι έκφραση συναισθημάτων και ταύτιση των μαθητών με το περιεχόμενό τους, είναι επικοινωνία, τρόπος να στείλουν τα δικά τους μηνύματα. Υπάρχει λοιπόν απόκλιση στις προσδοκίες που καλλιεργεί η λογοτεχνία ως μάθημα σε σχέση με τις προσδοκίες που καλλιεργεί στα κοινωνικά δίκτυα.

Τέλος, οι μαθητές σε αντίθεση με την άποψη των καθηγητών, αντιλαμβάνονται ότι οι στίχοι που αναρτούν είναι λογοτεχνία ορίζοντάς τους ως στίχους που έχουν νόημα. Ο ορισμός είναι πιο ελεύθερος σε σχέση με τις προηγούμενες απαντήσεις και στο επίκεντρο της ερμηνείας είναι οι ίδιοι. Μιλούν για νοήματα ενώ στην ερώτηση για το ποιος καθορίζει το νόημα ενός κειμένου, θεωρώντας ότι η ερώτηση αφορούσε τα κείμενα που διδάσκονται, δεν μπορούσαν να αντιληφθούν αυτόν τον όρο.

Συμπερασματικά η λογοτεχνία όπως διδάσκεται ψάχνει μία μοναδική ερμηνεία βασισμένη στις ιστορικές συνθήκες παραγωγής του κειμένου αναζητώντας διδακτικά

και διαχρονικά μηνύματα. Όπως φαίνεται η άποψη ότι ο συγγραφέας καθορίζει το νόημα εξακολουθεί να υπάρχει.

Η εξάρτηση όμως μαθητών και καθηγητών από το ιστορικό υπόβαθρο του συγγραφέα και του κειμένου δεν αποκλείουν την εφαρμογή των θεωριών της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας, αντίθετα μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την εφαρμογή τους. Σύμφωνα με τον Gadamer «ο ορίζοντας του παρόντος μας δεν μπορεί να οριστεί χωρίς το παρελθόν» (Gadamer 2004: 305). Για τον Jauss «το νόημα του κειμένου δεν θεωρείται εκ των προτέρων δεδομένο [...] αλλά συνιστά ζητούμενο μιας παραγωγικής κατανόησης»: ένα κείμενο γίνεται κατανοητό με τρόπο διαφορετικό σε μεταγενέστερα συμφραζόμενα σε σχέση με τα πρωταρχικά του (Jauss: 1995:112).

Η ανάρτηση στίχων στα κοινωνικά δίκτυα δείχνει ότι η λογοτεχνία αρέσει στους μαθητές και ότι γι' αυτούς είναι μορφή έκφρασης και επικοινωνίας αφού καθορίζουν οι ίδιοι το νόημα. Η συνάντηση του αναγνώστη με το κείμενο κάνει το λογοτεχνικό κείμενο να υπάρχει καθώς αυτός αξιοποιεί τις προοπτικές που του δίνει (Iser 1974: 275). Η *gestalt* του λογοτεχνικού κειμένου προκύπτει μέσα από τα χαρακτηριστικά μας, την εμπειρία, τη συνείδησή μας (Iser 1974: 283-284). Στο σχολείο όμως απαιτείται η απομνημόνευση και όχι η δημιουργία, η ανεύρεση μηνυμάτων και όχι η παραγωγή νοημάτων παρά το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν στην αναγκαιότητα να εκφράζονται οι προσωπικές απόψεις.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

«Αυτό το νόημα επειδή το βρήκε ο ποιητής, δε σημαίνει πως είναι ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο άξιο από ένα άλλο νόημα που γεννήθηκε από την επαφή ενός τρίτου μ' αυτό το ποίημα. Γι' αυτό βλέπουμε τους συγγραφείς να είναι τόσο στενοχωρημένοι όταν γυρεύουμε να μας βεβαιώσουν ότι η ερμηνεία μας είναι αυθεντική. Δεν υπάρχει καλλιτέχνης που να έχει δώσει αυθεντική ερμηνεία του έργου του. Γιατί, κι αν υπήρχε, δε θα δέσμευε κανέναν».

Γ. Σεφέρη, Δοκίμες Ι.

Στόχος της έρευνας ήταν να αναδείξει το σημαντικό ρόλο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν οι θεωρίες της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Λύκειο της σύγχρονης κυπριακής κοινωνίας. Οι θεωρίες αυτές για την ερμηνευτική διαδικασία θέτουν πρωταγωνιστή τον ίδιο τον αναγνώστη και επομένως κατά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας τον ίδιο το μαθητή. Η υπόθεση είναι ότι οι θεωρίες του Gadamer και του Jauss περί κατανόησης μέσα από τη συγχώνευση των οριζόντων του παρελθόντος και του παρόντος του αναγνώστη, μαζί με τη θεωρία του Iser για το ρόλο της ανάγνωσης μπορούν να θέσουν το μάθημα σε επικοινωνιακή βάση συνδυάζοντας την ιστορικότητα του αναγνώστη από τη μια και την προσωπική ανάγνωση και πρόσληψη από την άλλη.

Η έρευνα προσανατολισμένη στα κοινωνικά δίκτυα στοχεύει να αναδείξει ότι οι μαθητές ως αναγνώστες διαμορφώνουν δημιουργικά τα λογοτεχνικά νοήματα. Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν το πλέον διαδεδομένο μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Αποτελούν μια κοινωνική πρακτική στα οποία μαθητές ηλικίας δεκαπέντε με δεκαοκτώ ετών αναρτούν στίχους ποιημάτων ακόμα και προγενέστερης εποχής προσλαμβάνοντάς τα ατομικά στο δικό τους παρόν δίνοντας το δικό τους νόημα. Αναμφισβήτητο το δείγμα των συμμετεχόντων είναι περιορισμένο και υπάρχουν πολλά περιθώρια εξέτασης του συγκεκριμένου θέματος. Μέσα όμως από την λεπτομερή περιγραφή των υποκειμενικών αντιλήψεων για τη λογοτεχνία ως μάθημα αλλά και ως

επικοινωνιακή πρακτική στόχος ήταν να αναδειχτεί ότι οι θεωρίες της πρόσληψης πρέπει να συμπεριληφθούν στα διδακτικά εργαλεία των καθηγητών γιατί όπως και στα κοινωνικά δίκτυα η πρόσληψη του αναγνώστη επιτρέπει τη δημιουργική συμμετοχή και την προσωπική εμπλοκή.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η ανταπόκριση των μαθητών στο σχολείο δεν έχει την αξία που διακηρύσσουν οι θεωρίες. Το εκπαιδευτικό σύστημα ωθεί στη μία και μοναδική ερμηνεία των κειμένων που θεωρείται ως η ορθή απάντηση. Οι μαθητές μαθαίνουν να ψάχνουν πληροφορίες και όχι την αισθητική εμπειρία.⁷⁸ Δίνεται έμφαση στην ποιητική γλώσσα της Νέας Κριτικής και του Ρώσικου Φορμαλισμού που προσέγγισαν το κείμενο επιστημονικά απαλείφοντας την προσωπική εμπλοκή ή απομακρύνοντας την απόλαυση. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κυπριακή εκπαίδευση στην κατηγορία Ανάγνωση συγκαταλέγεται ανάμεσα στις τρεις τελευταίες χώρες που αξιολογήθηκαν σε αυτή την κατηγορία.⁷⁹ Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η πράξη της ανάγνωσης είναι περιθωριοποιημένη. Το μάθημα είναι δασκαλοκεντρικό και οι μαθητές δεν είναι εξοικειωμένοι με το διάλογο και την έκφραση των προσλήψεών τους.

Αντίθετα, στα κοινωνικά δίκτυα, η λογοτεχνία είναι θέμα ατομικής ανάγνωσης, ανταπόκρισης, επικοινωνίας, έκφρασης εμπειριών και συναισθημάτων προωθώντας έτσι την αγάπη τους και την προτίμησή τους για τη λογοτεχνία. Στα κοινωνικά δίκτυα οι μαθητές αναγνωρίζουν νοήματα και όχι μηνύματα που περιορίζουν την πρόσληψή τους. Αναζητούν τα βαθύτερά τους συναισθήματα, στοιχεία από τις εμπειρίες τους, στοιχεία του έργου που ανταποκρίνονται στην δική τους εποχή.

Καθηγητές και μαθητές θεωρούν το ιστορικό υπόβαθρο πολύ σημαντικό και αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει όχι ως αυτοσκοπός του μαθήματος αλλά ως διάυλος επικοινωνίας των μαθητών με το κείμενο, ως το σημείο της συγχώνευσης της εποχής τους με την εποχή συγγραφής των κειμένων. Επίσης, η αναγνωστική διαδικασία, τα κενά απροσδιοριστίας σε συνδυασμό με την ανοικείωση των μορφών του κειμένου θα μπορούσαν να θέσουν το μαθητή - αναγνώστη στο επίκεντρο της ερμηνείας ερεθίζοντας τη φαντασία και το συναίσθημα. Έτσι, εξυπηρετείται τόσο η ενίσχυση της

⁷⁸ Βλ. Rosenblatt (1991: 448-448) efferent reading – aesthetic reading.

⁷⁹ <http://www.reporter.com.cy/local-news/article/24197/prytanis-pan-kyproy-stoys-teleftaiouy-tis-evropis-oi-kyprio-i-mathites2>

ιστορικής συνείδησης όπως επιδιώκουν πιο κλειστού τύπου ΑΠ όσο και η ενίσχυση της προσωπικής εμπλοκής και ανταπόκρισης, πιο νεωτεριστικού τύπου στόχοι.⁸⁰

Αναμφισβήτητα είναι δύσκολο να γίνει οποιαδήποτε αλλαγή στο μάθημα που στην πάροδο τόσων χρόνων έχει δημιουργήσει τη δική του ιστορία και έχει αποκτήσει τη δική του ιδεολογία.⁸¹ Για μια νέα προσέγγιση επιβάλλεται το εκπαιδευτικό σύστημα να προωθήσει τη χρήση των θεωριών της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση με την επιμόρφωση των καθηγητών αλλά και με τη χρήση τους στο σχεδιασμό των αναλυτικών προγραμμάτων. Η μεθοδική εφαρμογή τους μπορεί να προσανατολίσει σε νέες πρακτικές.⁸² Ο μεθοδικός συνδυασμός των θεωριών του ρωσικού φορμαλισμού, της Νέας Κριτικής, της διακειμενικότητας/ διαλογικότητας, της ιστορικής – γραμματολογικής θεώρησης των κειμένων μαζί με την ατομική πρόσληψη του αναγνώστη στο δικό του παρόν μπορεί να δώσει στο μάθημα νέο προσανατολισμό αξιοποιώντας παράλληλα το κείμενο, τον συγγραφέα αλλά και τον αναγνώστη.

Παράλληλα, επιβάλλεται, αν όχι η αναθεώρηση της ύλης, ο εμπλουτισμός της με κείμενα που να αξιοποιούν τη θεωρία της πρόσληψης ενισχύοντας την ατομική ανταπόκριση και την προσωπική εμπλοκή. Και αν απασχολεί το θέμα των εξετάσεων θα μπορούσε να εν λόγω κείμενα να μην εξετάζονται αλλά να αξιολογούνται με φακέλους επιδόσεων, αυτό-αξιολόγησης κα.⁸³

Συμπερασματικά η χρήση των θεωριών της πρόσληψης πλαισιωμένη με τις άλλες θεωρίες σημαίνει μια νέα προσέγγιση. Η εν λόγω μεταπτυχιακή έρευνα επικεντρώθηκε στις θεωρίες της πρόσληψης γιατί αυτές οι θεωρίες δίνουν έμφαση στο μαθητή – αναγνώστη προωθώντας την εμπλοκή του στη δημιουργία του νοήματος ενισχύοντας την κριτική σκέψη, τον γραπτό και προφορικό λόγο. Η διδασκαλία γίνεται μαθητοκεντρική στην οποία η επικοινωνία αποτελεί το θεμέλιο με πρωταγωνιστή το μαθητή – αναγνώστη. Με σεβασμό στην προσωπική του ερμηνεία ενεργοποιείται το ενδιαφέρον του προς τη φιλιαναγνωσία αλλά και τη δημιουργική επεξεργασία των κειμένων.

⁸⁰ Βλ. Μαρμαρινός (2000: 17-18).

⁸¹ Βλ. Μαρμαρινός (2000: 51-59).

⁸² Βλ. Φρυδάκη (2003: 85-57).

⁸³ Φλουρής – Πασιάς (2004: 124).

Παράρτημα Α

Άδεια για διεξαγωγή έρευνας

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αρ. Φακ.: 7.15.09.9.3
Αρ. Τηλ.: 22800664
Αρ. Φαξ: 22428268
E-mail: circularsec@schools.ac.cy

10 Μαρτίου 2015

Κυρία
Μαριλένα Κακουλλή
Θεοδόση Πιερίδη 20
4632 Κολόσσι

Θέμα: Παραχώρηση άδειας για διεξαγωγή έρευνας

Αναφορικά με τη σχετική με το πιο πάνω θέμα αίτησή σας στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης, ημερομηνίας 02/03/2015, πληροφορείστε ότι το αίτημά σας για διεξαγωγή έρευνας, με θέμα «~~Λογοτεχνία και Κοινωνικά δίκτυα. Η αναγκαιότητα γνώσης και χρήσης της θεωρίας της πρόσληψης στη διδακτική της λογοτεχνίας στο Λύκειο~~», στα πλαίσια έρευνας για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, εγκρίνεται. Νοείται ότι θα λάβετε υπόψη τις εισηγήσεις του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης οι οποίες επισυνάπτονται, και θα τηρήσετε τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1. θα εξασφαλίσετε τη συγκατάθεση των Διευθυντών των σχολείων τα οποία θα συμμετάσχουν στην έρευνα,
2. η συμμετοχή των μαθητών θα είναι προαιρετική,
3. θα εξασφαλίσετε τη γραπτή συγκατάθεση των γονέων των μαθητών που θα συμμετάσχουν στην έρευνα,
4. δε θα επηρεασθεί ο διδακτικός χρόνος και η ομαλή λειτουργία των σχολείων για τη διεξαγωγή της έρευνας,
5. θα χειριστείτε τα στοιχεία των εμπλεκόμενων με τέτοιο τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί πλήρως η ανωνυμία τους,
6. για τη χρήση μαγνητοφώνου ή οποιασδήποτε άλλης μεθόδου για τυχόν καταγραφή ήχου ή εικόνας, θα πρέπει πρώτα να πάρετε άδεια γραπτώς από τους εμπλεκόμενους οι οποίοι θα συμμετάσχουν, και τέλος,
7. τα αποτελέσματα της έρευνας θα κοινοποιηθούν στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και στα σχολεία που θα σας παραχωρήσουν διευκολύνσεις για τη διεξαγωγή της.

Ευχόμαστε καλή επιτυχία στους ερευνητικούς σας σκοπούς.

Δρ Κυπριανός Δ. Λούης
Αν. Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης

ΒΚ

Παράρτημα Β

Παρακολούθηση μαθήματος

(Η καθηγήτρια βάζει τους μαθητές να καθίσουν σε ομάδες και συστήνει τον ερευνητή η οποία κάθεται στο πίσω μέρος. Αναφέρει επίσης ότι το μάθημα, όπως γνωρίζουν, ηχογραφείται. Στην τάξη μοιράζονται φυλλάδια με το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί για το μάθημα).

Καθ.: Λοιπόν. Ποιος είναι ο τίτλος παιδιά, να ξεκινήσουμε έτσι, του κειμένου στο μάθημα της λογοτεχνίας που θα εξετάσουμε σήμερα; Τάδε μου;

Μαθήτρια: Στα στέφανα της κόρης του.

Καθ.: Στα στέφανα της κόρης του. Τί είναι τα στέφανα; Τα στεφάνια; Ναι;

Μαθήτρια: Ο γάμος της κόρης του.

Καθ.: Τα στέφανα που βάζουμε στο γάμο. Της κόρης του (τονίζεται το του). Τι καταλαβαίνουμε; Δε λέει της κόρης της. Ναι;

Μαθήτρια: Άρα είναι για ένα πατέρα.

Καθ.: Άρα είναι για το γάμο μιας κόρης και είναι και ένας πατέρας μέσα. Λοιπόν, κοιτάξετε λίγο στη σελίδα ένα του φυλλαδίου που σας έδωσα. Το ποίημα λέει έχει ως, είναι ποίημα, έχει ως ποιητή τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη. Τον γνωρίζετε; Τάδε; Όχι; Δεν ήρθε στο σχολείο σας σε μια εκδήλωση που κάνατε πέρσι; Έτσι μου είπαν. Εκάνετε κάτι μεγάλο πέρσι, δεν ήμουν εγώ στο σχολείο σας.

Μαθήτρια: (Δεν ακούστηκε καθαρά).

Καθ.: Μάλιστα. Λοιπόν, ζει ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης και είναι Κύπριος. Και ποιος θα διαβάσει από κάτω, έτσι να δούμε το σημείωμα, κάποιες πληροφορίες που θα μας βοηθήσουν ίσως να κάνουμε κάποιες προβλέψεις για το ποίημα. Τάδε;

Μαθητής: (Διαβάζει) Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Θόλος» του 1989 τα ποιήματα της οποίας είναι εμπνευσμένα από τη δοκιμασία της Κύπρου και ειδικότερα από το δράμα των αγνοουμένων μετά την τουρκική εισβολή το καλοκαίρι του 1974.

Καθ.: Μάλιστα. Λοιπόν. Άρα; Να κάνουμε έτσι λίγες υποθέσεις για το περιεχόμενο; Από αυτό που διαβάσαμε; Έχουμε, μου έχετε πει στέφανα, να γράψουμε τη λέξη (γράφεται στον πίνακα), έχουμε πει ότι εμπλέκεται ένας πατέρας. Τώρα ποιες άλλες πληροφορίες παίρνουμε; Στέφανα, μας τις δίνει το ίδιο το βιβλίο αυτές τις πληροφορίες πριν διαβάσουμε το ποίημα. Στέφανα, πατέρας... Ναι.

Μαθήτρια: Είναι εμπνευσμένο από τους αγνοούμενους της τούρκικης εισβολής.

Καθ.: Ωραία. Κρατάμε το 1974, αγνοούμενοι (γράφει στον πίνακα τις λέξεις - κλειδιά). Και πότε εκδόθηκε; Γιατί είναι σημαντικό και αυτό. Τάδε μου;

Μαθητής: Το 1989.

Καθ.: Το 1989. Κρατάμε αυτές τις πληροφορίες (γράφει στον πίνακα). Λοιπόν, κοιτάζουμε όλοι μέσα να το διαβάσουμε.

(Η καθηγήτρια διαβάζει το ποίημα).

Καθ.: Πως νιώθετε, τι έχετε καταλάβει, τι αισθήματα έχετε;

Μαθήτρια: Ανατριχίλα.

Καθ.: Ανατριχίλα! Που οφείλεται σε ποιο σημείο, αυτή η ανατριχίλα. Μόνο με μια ανάγνωση και τρεις πληροφορίες, τέσσερις που έχουμε γράψει.

Μαθήτρια: (Προηγείται κάτι που δεν ακούγεται καθαρά).. αναστήθηκε και μετά σαμπώς και ήταν εκεί.

Καθ.: Από που το εκατάλαβες ότι αναστήθηκε;

Μαθητής: Το πνεύμα του.

Καθ.: Ο τάδε λέει ότι μπορεί να είναι το πνεύμα του, η τάδε λέει ότι αναστήθηκε. Γιατί τάδε;

Μαθήτρια: Ήταν στη χαρά του γάμου της κόρης του και λαλεί ότι τον πήρανε για τον ηλίθιο του χωριού, παντές και είδαν τον ενώ εν τον είδαν.

Καθ.: Ωραία. Λέει ότι τον πήρανε οι άλλοι για τον ηλίθιο του χωριού, τον περάσανε για τον ηλίθιο του χωριού, άρα πρέπει να τον είδαν. Θέλετε να αριθμήσουμε τους στίχους, έτσι για να αναφέρεστε σε συγκεκριμένο στίχο να μπορούμε να το αναλύσουμε; Για να έχουμε ένα σημείο αναφοράς; Να τους αριθμήσω πρώτα εγώ; Ωραία. Τάδε για πες συγκεκριμένα τους στίχους, έτσι να τους δουν και οι συμμαθητές σου.

Μαθήτρια: Δέκα με έντεκα.

Καθ: Στίχος δέκα με έντεκα. Διάβαστο δυνατά.

(Η μαθήτρια διαβάζει τους δύο στίχους).

Καθ: Που φαίνεται όμως ότι αναστήθηκε; Ότι μπορεί να αναστήθηκε; Πως το έχεις στηρίξει; Που φαίνεται ότι ήταν νεκρός και αναστήθηκε;

Μαθήτρια: (Δεν ακούγεται)... το ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ.

Καθ: Ναι, αλλά εδώ δε φαίνεται όμως ότι ενδεχομένως είχε πεθάνει. Τάδε;

Μαθητής: Στον δεκαεφτά «παίρνει ξανά τη θέση του στο χώμα».

Καθ: «Παίρνει ξανά τη θέση του στο χώμα», ωραία. Κάπου αλλού, που θα μπορούσαμε να πάρουμε στοιχεία μέσα από το κείμενο; Τάδε; (Απευθύνει το λόγο στον ίδιο μαθητή).

Μαθητής: Ότι είχε τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής.

Καθ: Που αυτό τι δείχνει; Δείχνει τον πατέρα της στα βάθη της ανατολής.

Μαθητής: Αγνοούμενος.

Καθ: Τι εννοείς; Ενδεχομένως (δεν ακούγεται καθαρά) ήταν αγνοούμενος. Πολύ ωραία. Όμως στο τέλος κάτι άλλο μας λέει. Ότι είναι νεκρός, Ωραία. Να πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά τους. Η τάδε μας είπε ότι ένωσε ανατριχίλα διότι κατάλαβε μέσα από το ποίημα ότι κάποιος αναστήθηκε για να παραβρεθεί στο γάμο της κόρης του. Άλλα συναισθήματα παιδιά. Μόνο από την ανάγνωση. Τάδε μου; (Απευθύνει το λόγο στην μαθήτρια χωρίς να σηκώσει χέρι).

Μαθήτρια: Στοργικότητα γιατί ίσως ο πατέρας ενώ ήταν νεκρός αναστήθηκε για να πάει στο γάμο της κόρης του.

Καθ: Μάλιστα. Νιώθεις στοργή για τα συναισθήματα του πατέρα. Σκέψου, και τι άλλο θα μπορούσες να νιώθεις. Ναι;

Μαθητής: Μπορεί να ήταν ζωντανός και ήρθε από τα κατεχόμενα και ξανά πήγε πίσω, για το γάμο, και ξανά πήγε πίσω. Γιατί λέει πράσινη γραμμή.

Μαθητής: Και μπήκε μες το χώμα; (γέλια)

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

Καθ: Μεταφορικά ίσως.

Μαθητής: Ναι εν μεταφορικά.

Καθ: Ότι ενδεχομένως είναι μεταφορικά. Ας το κρατήσουμε αυτό γιατί θα το συζητήσουμε παρακάτω. Γιατί όχι; Ο τάδε το εδιάβασε και το εκατάλαβε έτσι. Να το συζητήσουμε όλοι μαζί όταν θα το κάνουμε, έτσι, μεγαλύτερη εμβάθυνση. Λοιπόν. Ωραία. Άρα, όπως πολύ σωστά μου έχετε πει έχουμε ένα γεγονός που είναι ο...

Μαθητής: Ο πατέρας.

Καθ: Ο πατέρας δεν είναι γεγονός.

Μαθήτρια: Ο γάμος.

Καθ: Ο γάμος. Και μου είπατε ότι ένας πατέρας που είναι στα βάθη της Ανατολής έρχεται στο γάμο της κόρης του, τον θεωρούν τον ηλίθιο του χωριού λέει, και μετά τον βλέπουμε να παίρνει τη θέση του στο χώμα στην Πράσινη Γραμμή. Αν δεν ελέγαμε από την αρχή παιδιά, ότι σχετίζεται το ποίημα με το 1974 και τους αγνοούμενους ποιες λέξεις, ήδη μου τες έχετε πει, υπάρχουν ακόμα μερικές, που δείχνουν το χώρο και το περιστατικό και την περίοδο;

Μαθητής: Είχε τριακόσια στρέμματα γης υπό κατοχήν.

Καθ: Δηλαδή τι είχε;

Μαθητής: Δηλαδή είχε περιουσία αλλά στα κατεχόμενα.

Καθ: Μάλιστα. Ναι;

Μαθητής: Η Πράσινη Γραμμή.

Καθ: Η Πράσινη Γραμμή, αμέσως καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για την Κύπρο. Και τι άλλο; Το είπαμε προηγουμένως. Τάδε;

Μαθήτρια: Βάθη της Ανατολής.

Καθ: Βάθη της Ανατολής. Στην Ανατολή ποιους ξέρουμε ότι έπαιρναν, στην Τουρκία, στα βάθη της Ανατολής;

Μαθήτρια: Τους αγνοούμενους.

Καθ.: Αυτούς που για εμάς ήταν αγνοούμενοι, άρα;

Μαθήτρια: Τους αιχμάλωτους.

Καθ: Μάλιστα τους αιχμάλωτους, τους κρατούμενους. Ήταν μια ευτυχισμένη κοπέλα παιδιά; Πως το καταλαβαίνετε; Ναι;

Μαθήτρια: Ότι είχαν πολλά προβλήματα.

Καθ: Είχε προβλήματα. Γιατί; Το βασικό είναι ότι δε γνώριζε που είναι ο πατέρας της. Υπάρχει καμιά αναλαμπή χαράς, ευτυχίας; Ναι;

Μαθητής: (Προηγείται κάτι που δεν ακούγεται) παντρεύεται.

Καθ: Μόνο το γεγονός του γάμου;

Μαθητής: Ένα καλό παιδί.

Καθ: Ένα καλό παιδί. Και χρησιμοποιεί και ένα επίρρημα μπροστά. Ποιο;

Μαθητής: Ευτυχώς.

Καθ: Ευτυχώς. Για να το δούμε και λίγο το ποίημα ως προς τη μορφή. Εκείνος ο στίχος «θα παντρευόταν ευτυχώς ένα καλό παιδί» σε ποια στροφή ανήκει;

Μαθητής: Τρίτη.

Καθ: Τρίτη; Έκαμα λάθος; Εν έκαμα λάθος. Δε θα έπρεπε να είναι κοντά; Γιατί έχει απόσταση; Ναι;

Μαθήτρια: Στη δεύτερη.

Καθ: Πάλι θα έκανα λάθος. Δεν έκανα λάθος.

Μαθητής: Ε στην πρώτη.

Καθ: (Γέλιο). Πουθενά δεν ανήκει. Είναι ένας στίχος μόνος του. Ντάξει; Έχουμε παιδιά στο ποίημα τέσσερις στροφές και ένα στίχο που αυτονομείται γιατί εδώ ενδεχομένως είναι και η μοναδική ευτυχία της κόρης, όπως διαφαίνεται μέσα στο ποίημα.

Εκαταλάβαμε; Είδατε πως η μορφή βοηθά να κατανοήσουμε το περιεχόμενο; Το βάζει μόνο του τον στίχο. (Μικρή παύση).

Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο; Έχουμε το γάμο. Ποιους θα αναμέναμε να είναι τα κεντρικά πρόσωπα; Τάδε.

Μαθήτρια: (Δεν ακούγεται καθαρά).

Καθ: Ωραία. Περιμένουμε σε ένα γάμο και ο πατέρας να είναι κεντρικό πρόσωπο. Ποιοι άλλοι;

Μαθήτρια: Το ζευγάρι.

Καθ: Το ζευγάρι που παντρεύεται.

Μαθητής: Οι κουμπάροι.

Καθ: Οι κουμπάροι (γέλια), ωραία. Και ενδεχομένως, εντάξει κεντρικά πρόσωπα δε θα είναι, αλλά ενδεχομένως έχουμε και τους καλεσμένους που είναι συγγενείς. Εδώ; Είναι όλοι τούτοι κεντρικά πρόσωπα του ποιήματος; Είναι; Τάδε μου. (Απευθύνει το λόγο στην μαθήτρια χωρίς να σηκώσει χέρι). Είναι κεντρικά πρόσωπα; Είναι το ζευγάρι κεντρικό πρόσωπο; Μιλά για το γάμο τους.

Μαθήτρια: Ναι.

Καθ: Ναι;

Μαθήτρια: Όχι.

Καθ: Γιατί; Εν το σκέφτηκες καλά; Διάβασε έτσι λίγο το ποίημα ξανά. Τάδε;

Μαθητής: Είναι ο πατέρας μόνο επειδή μόνο για εκείνον μιλά στις στροφές.

Καθ: Στις στροφές. Μιλά για την κόρη στην πρώτη στροφή, δεν είναι;

Μαθητής: Διά παραπάνω έμφαση στον πατέρα.

Καθ: Δίνει έμφαση στον πατέρα. Για να δούμε, σε πόσους στίχους έχουμε τον πατέρα, από το σύνολο των δεκαεφτά στίχων;

(Παύση).

Καθ: Ναι;

Μαθητής: Έντεκα.

Καθ: Έντεκα στίχους. Σε πόσους στίχους έχουμε τους καλεσμένους; Τάδε;

Μαθήτρια: Σε δύο;

Μαθητές: Τρεις.

Καθ: Τρεις. Είναι η τρίτη στροφή. Σε πόσους στίχους έχουμε αναφορές στη νύμφη και στον γαμπρό; Τρεις πάλι. Για να δούμε πως είναι οργανωμένοι όμως οι στίχοι. Μου έχετε πει ότι κεντρική είναι η παρουσία του πατέρα, το ποίημα αναφέρεται περισσότερο στον πατέρα. Πως αναφέρεται, για να δούμε. (Διαβάζει τη δεύτερη και τέταρτη στροφή). Ποιες πληροφορίες μας δίνει για τον πατέρα. Πως παρουσιάζεται ο πατέρας; Τάδε.

Μαθητής: Ως ένα φτωχό που απλώς πήγε να κοιτάξει τι γίνεται και...

Καθ: Είναι φτωχός ο πατέρας μόνο; Εκεί είναι μια μεταφορά «το ξεσκισμένο και φτωχό του».

Μαθητής: Πονεμένος.

Καθ: Πονεμένος, «το ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ». Πονεμένος και ενδεχομένως να αναφέρετε και στις κακουχίες που είχε περάσει. Ναι; Τάδε;

Μαθήτρια: Ότι ήταν στοργικός.

Καθ: Ήταν στοργικός. Η λέξη που σου άρεσε ε; Σε ποιο στίχο;

Μαθήτρια: Δεκαπέντε.

Καθ: Στο στίχο δεκαπέντε. Ωραία. Άλλο; (Παύση) Δε θα γράφετε εσείς γιατί τα έχετε όλα γραμμένα σε σημειώσεις, εντάξει; Θα τελειώσουμε σύντομα γιατί πλησιάζουν οι εξετάσεις μας. Για να σημειώσω αυτά που μου είπατε. (Γράφει στον πίνακα). Είπατε ότι είναι στοργικός, που είναι επίθετο, δεν είναι; Είπαμε ότι είναι το ξεσκισμένο και φτωχό δάκρυ, τι σχήμα λόγου;

Μαθητής: Μεταφορά.

Καθ: Ποιος το είπε, δυνατά να ακούσω, μην ντρέπεστε. Τάδε;

Μαθήτρια: Μεταφορά.

Καθ: Είπαμε ότι είναι μεταφορά. Άλλοι χαρακτηρισμοί για τον πατέρα. Ποιες λεξούλες χαρακτηρίζουν τον πατέρα στους στίχους τέσσερα με έντεκα; Τάδε.

Μαθητής: Ήταν να πω άλλη στροφή.

Καθ: Εντάξει πες μου και από άλλη.

Μαθητής: Στοργικός πατέρας.

Καθ: Το είπαμε και το γράψαμε. Ναι;

Μαθήτρια: Ότι είναι απαρατήρητος.

Καθ: Απαρατήρητος, δεν τον χαρακτηρίζει όμως, τον περιγράφει, το λέει με πολλά λόγια. Θέλω λεξούλες που τον χαρακτηρίζουν.

Μαθήτρια: Ότι καμάρωνε.

Καθ: Καμάρωνε, ωραία, να κρατήσουμε το ρήμα γιατί δείχνει τη στάση του, ωραία. Τάδε;

Μαθήτρια: Σκυφτός.

Καθ: Σκυφτός.

Μαθήτρια: Όχι όχι, πάνω, εεε βασικά που μπήκε κρυφά, εδιάβασά το λάθος, συγγνώμη.

Καθ: Α άρα έχουμε επίρρημα, «μπήκε κρυφά», ναι;

Μαθήτρια: Τον περάσανε για ηλίθιο του χωριού.

Καθ: Ηλίθιος του χωριού, που πάλι εδώ έχουμε επίθετα. Λοιπόν. Τι φανερώνουν τούτα τα επίθετα, «ηλίθιος», «ξεσκισμένο και φτωχό δάκρυ», «στοργικός» – στοργή, τι δηλώνουν, τι επίκληση κάνει εδώ, να σας το πω έτσι να το καταλάβετε. Τι επικαλείται εδώ ο ποιητής, το ποιητικό υποκείμενο, όπως σας το (δεν ακούγεται καθαρά). Τάδε;

Μαθητής: Το συναίσθημα του αναγνώστη.

Καθ: Τα συναισθήματα του αναγνώστη. Γιατί παιδιά; Γιατί και η παρουσία εκεί του πατέρα είναι;

Μαθήτρια: Συναισθηματική.

Καθ: Συναισθηματική. Είναι δεμένος με το γεγονός, δεν είναι; Πάμε να δούμε τώρα πως παρουσιάζει τους καλεσμένους; Έχει επίθετα εκεί; Γι αυτό παιδιά έχουμε ποιητική γλώσσα, περισσότερο, είναι γραμμένο στα φυλλάδια, έχουμε ποιητική γλώσσα, συναισθηματική φόρτιση, λέξεις με συναισθηματική φόρτιση. Τι άλλο δείχνουν όμως τούτα; Δείχνουν και τη θέση του στο μυστήριο, δεν είναι; Τι θέση είχε; Ο πατέρας, ποια ήταν η θέση του μέσα στο γάμο; Είναι η θέση που έχει κάθε πατέρας στο γάμο της κόρης του; Για να δω χεράκια. Τάδε; Ποια είναι η θέση εδώ του πατέρα; Ε; Λέμε ότι εμπήκε κρυφά, μάλιστα από το νάρθηκα, από την πίσω πλευρά, τον επέρασαν για τον ηλίθιο του χωριού και τον άφησαν στην ησυχία του, κανένας δεν του έδωσε σημασία, καμάρωνε όμως εκείνος, εσκούπισε, εσυγκινήθηκε και σκούπισε λέει το ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ, λοιπόν. Όμως η θέση του ποια ήταν;

Μαθητής: Στο χώμα.

Καθ: Στο χώμα η θέση του. Εκεί όμως στην τελετή του μυστηρίου, η θέση του; Τι ήταν; Είναι η θέση που έχει ο κάθε πατέρας;

Μαθητής: Όχι.

Καθ: Όχι. Γιατί πως είναι ο πατέρας στο γάμο της κόρης του; Εδώ είναι ουσιαστικά αόρατος. Μεταφορικά αόρατος, δεν του δίνει κανένας σημασία.

Μαθητής: Ναι ναι ναι.

Καθ.: Κανονικά πως θα έπρεπε να είναι; Ποια είναι η θέση των γονιών την ημέρα του γάμου των παιδιών τους; (Κάτι λέει σε ένα μαθητή που δεν ακούγεται).

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

(Γέλια)

Καθ.: Οι γονείς τι κάνουν; Μπαίνουν από το νάρθηκα;

Μαθητές: Όχι, (δεν ακούγεται), χαίρονται.

Καθ.: Μάλιστα. Άλλος; Ναι;

Μαθητής: Οι γονείς όταν παντρεύεται το παιδί τους εν δίπλα τους, χαρούμενοι, ξέρω γω, και δεν κλαίσιν, θέλω να σου πω δείχνουν τη χαρά τους.

Καθ.: Ναι. Αυτό όμως δεν είναι κλάμα, είναι συγκίνηση, ε; Ναι;

Μαθητής: Ο πατέρας παραδίδει την κόρη στο γαμπρό και μπαίνουν μαζί με τα παιδιά τους, στέκονται μπροστά.

Καθ.: Στέκονται μπροστά, όχι στο νάρθηκα, ούτε κρυμμένοι πίσω από τις κολόνες. Ναι;

Μαθητής: Λέει ο πατέρας ότι είναι φτωχός.

Καθ.: Ήταν φτωχός; Ήταν φτωχός; Το φτωχό του δάκρυ και το ξεσκισμένο εδώ είναι μεταφορά.

Μαθητής: Είχε γη, είχε τρακόσια στρέμματα.

Καθ.: Είχε τρακόσια στρέμματα υπό κατοχή, εντάξει αλλά τι είπαμε ότι είναι τούτος ο άνθρωπος;

Μαθητής: Αιχμάλωτος.

Καθ.: Ήταν αιχμάλωτος και τι άλλο εκεί, όταν επαρουσιάστηκε.

Μαθήτρια: Αόρατος.

Καθ.: Το αόρατος είναι μεταφορικά. Τον είδαν αλλά εν τον εκατάλαβαν, για τον πατέρα της νύμφης. Ναι;

Μαθήτρια: Αγνωσμένος.

Καθ.: Ήταν αγνωσμένος και τι άλλο;

Μαθήτρια: Τον περάσανε για τον ηλίθιο του χωριού.

Καθ.: Ο ηλίθιος του χωριού, και τι άλλο είναι και είναι εκεί; Κανονικός άνθρωπος;

Μαθητής: Ήταν στοργικός πατέρας.

Καθ.: Ναι, ήταν στοργικός. Ήταν νεκραναστημένος, δεν τίθεται θέμα να είναι φτωχός ή πλούσιος, δεν είναι έτσι που είπαμε; Γίνεται αυτό το πράγμα, να είναι νεκραναστημένος;

Μαθητής: Όχι ... ψέματα.

Καθ.: Ψέματα; Το έχετε ξανά δει αυτό το μοτίβο;

Μαθητές: Όχι

Καθ.: Δεν είδατε κανένα να νεκρανασταίνεται; Πιο παλιά σε κανένα άλλο ποίημα; Τάδε;

Μαθήτρια: Εκείνο που κάναμε, νομίζω ήταν δημοτικό, πέρσι.

Καθ.: Στη δημοτική ποίηση, πολύ ωραία.

Μαθήτρια: Του νεκρού αδελφού.

Καθ.: Μάλιστα, και ποιος νεκραναστήθηκε εκεί;

Μαθήτρια: Ο Κωνσταντής.

Καθ.: Ο Κωνσταντής. Γιατί ενεκραναστήθηκε; Τώρα να μας συμπληρώσει κάποιος άλλος που το θυμάται. Τάδε;

Μαθητής: Για την αδερφή του.

Καθ.: Για την αδερφή του. Γιατί;

Μαθητής: Μα κάτι (δεν ακούγεται).

Καθ.: Μάλιστα. Είχε δώσει όμως, προηγουμένως... Τι είχε συμβεί με την Αρετή; Ναι.

Μαθήτρια: Μια υπόσχεση.

Καθ.: Έδωσε υπόσχεση, έδωσε όρκο... Σε ποιον έδωσε όρκο ο Κωνσταντής;

Μαθητές: Στη μάμα του.

Καθ.: Στη μητέρα του ότι;

Μαθήτρια: Ότι θα έρχετον να παντρέψει την αδερφή του.

Καθ.: Ότι θα ερχόταν για να παντρέψει, να παντρέψει μόνο την αδερφή του;

Μαθητής: Να επιστρέψει.

Καθ.: Να επιστρέψει «αν τύχει κι έρθει θάνατος, αν τύχει κι έρθει αρρώστια, αν τύχει πίκρα ή χαρά εγώ να σου τη φέρω» οπότε ο Κωνσταντής εδεχόταν να παντρέψουν την Αρετή πολύ μακριά στα ξένα. Και μετά τι έγινε; Έπεσε το θανατικό και οι επτά αδερφοί πεθάναν και έμεινε η μάνα μοναχή σαν καλαμιά στον κάμπο. Και μετά λέει «σε όλα τα μνήματα έκλαιγε, σε όλα μοιρολογούσε, στου Κωνσταντίνου το μνημείο ανέσπα τα μαλλιά της» και τι του λέει «Ανάθεμά σε, Κωσταντή, και τρισανάθεμά σε, οπού μου την εξόριζες την Αρετή στα ξένα! Το τάμα που μου 'ταξες, πότε θα μου το κάμεις;» Και νεκρανασταίνεται ο Κωνσταντής και πάει και φέρνει την... Αρετή. Άρα εδώ είναι ένα στοιχείο παιδιά που συναντάμε στα δημοτικά τραγούδια και ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης

είναι επηρεασμένος, είναι ένας ποιητής που επηρεάζεται από τα δημοτικά τραγούδια. Λοιπόν, εκεί ήταν για να εκπληρώσει την υπόσχεση που έδωσε, τον όρκο που έδωσε στη μητέρα του. Εδώ γιατί νεκρανασταίνεται;

Μαθήτρια: Για να πάει σε ένα σημαντικό γεγονός, που παντρεύεται η κόρη του.

Καθ.: Μάλιστα, για να πάει σε ένα σημαντικό γεγονός. Να τηρήσει ένα χρέος που έχει ως πατέρας να είναι στο γάμο της κόρης του. Καταλάβατε; Ε; Καταλαβαίνουμε τον παραλληλισμό; Ωραία.

Πάμε τώρα να δούμε τους καλεσμένους. Οι καλεσμένοι εδώ περιγράφονται με επίθετα; Να συγκρίνουμε λίγο με το πως παρουσιάζεται ο πατέρας, πως παρουσιάζονται οι καλεσμένοι. Τάδε;

Μαθητής: Χωρίς επίθετα.

Καθ.: Χωρίς επίθετα. Τί έχουμε; Τι μέρη του λόγου έχουμε; Τελειώνει ο γάμος. Ο γάμος τί είναι; Τι μέρος του λόγου είναι; Ουσιαστικό.

Μαθητής: Ουσιαστικό.

Καθ.: Ουσιαστικό. Τελειώνει;

Μαθήτρια: Ρήμα.

Καθ.: Ρήμα. Και να χαίρεστε τα στέφανα. Ρήμα, ουσιαστικό. Παίρνουν κουφέτα και λουκούμια, πάλι.

Μαθητές: Ρήμα, ουσιαστικό.

Καθ.: «Μπαίνουν καθένας στ' αυτοκίνητό του», εντάξει έχουμε και μια αντωνυμία εδώ, «χάνονται», ρήμα ουσιαστικό. Πως επηρεάζει τούτο το ποίημα; Το ένα έχει επίθετα, το άλλο έχει ρήματα και ουσιαστικά.

Μαθητής: Ότι εν ήταν σημαντική, έκαναν αυτό που έπρεπε, επήραν το λουκούμι και εξαφανίζονταν.

Καθ.: Μάλιστα. Δε δείχνει συναισθηματική συμμετοχή. Εδώ φαίνεται ο ποιητής να αποστασιοποιείται. Και μάλιστα αφιερώνει μόνο τρεις στίχους, ενώ πιο πάνω έχει, υπάρχει μια επιβράδυνση παιδιά. Αυτή όλη η περιγραφή με τα επίθετα επιβραδύνει την εξέλιξη, και πολύ γρήγορα, λες και πρόκειται για μια δημοσιογραφική είδηση, ρήμα –

ουσιαστικό, ρήμα – ουσιαστικό, γρήγορα γρήγορα περνά τους καλεσμένους. Υπάρχει κάποια αντίθεση εδώ; Μου είπατε στη συναισθηματική συμμετοχή. Προσέξτε τι λέει εδώ «Παίρνουν κουφέτα και λουκούμια, μπαίνουν καθένας στ' αυτοκίνητό του, χάνονται». Υπογραμμίστε το «μπαίνουν καθένας στ' αυτοκίνητό του, χάνονται». «Ο στοργικός πατέρας πάει κι αυτός στην Πράσινη Γραμμή» ποια είναι η συνοχή της προτελευταίας με την τελευταία;

Μαθήτρια: Όπως εχαθήκαν οι καλεσμένοι κι εφύγαν, έφυγε και ο πατέρας.

Καθ.: Άρα έχουμε δύο άτομα που φεύγουν. Η λεξούλα που τα συνδέει είναι το «και», ντάξει; Λοιπόν, πάνε προς τις ίδιες κατευθύνσεις;

Μαθητής: Όχι.

Καθ.: Όχι. Που πάνε οι καλεσμένοι;

Μαθήτρια: Στα σπίτια τους.

Καθ.: Στα σπίτια τους, να συνεχίσουν τη ζωή τους. Και ο πατέρας που πηγαίνει, είπαμε;

Μαθητής: Στην Πράσινη Γραμμή.

Καθ.: Στην Πράσινη Γραμμή.

Μαθητής: Στον τάφο του.

Καθ.: Ενδεχομένως στον τάφο του. Θέλει να μας δείξει ότι είναι νεκρός. Οι αγνοούμενοι παιδιά είναι νεκροί; Βρίσκουμε αγνοούμενους που είναι νεκροί;

Μαθητές: Ναι.

Καθ.: Τον τελευταίο καιρό τι βλέπουμε στις ειδήσεις;

Μαθήτρια: Ότι εξετάζουν τα κόκκαλα και τα ταυτοποιούν με τη μέθοδο DNA και τις περισσότερες φορές είναι αγνοούμενοι από το 1974.

Καθ.: Το 1989 που είπαμε ότι εκδόθηκε το ποίημα γνωρίζαμε ότι τούτοι όλοι οι αγνοούμενοι είναι νεκροί;

Μαθητές: Όχι

Καθ.: Άρα το πιο πιθανόν, η κόρη όταν παντρευόταν γνώριζε ότι ο πατέρας της ήταν νεκρός; Τώρα ανατριχιάζω εγώ. Ναι.

Μαθήτρια: Όχι.

Καθ.: Όχι. Πίστευε ότι ήταν στα βάθη της Ανατολής και ότι ενδεχομένως κάποια μέρα θα επέστρεφε. Ωραία. Θέλω έτσι... Θέλει κανείς να ρωτήσει κάτι, ως εδώ; (παύση) Σας άρεσε καταρχάς, αυτό το ποίημα; Δε σου άρεσε; Γιατί; Ούτε το 13/12 του 43 σου άρεσε, γιατί;

Μαθητής: Εν μου αρέσκουν έτσι λυπητερά ποιήματα.

Καθ.: Σχετίζεται, είναι μια αλήθεια αυτή της ζωής μας;

Μαθητής: Ναι.

Καθ.: Είναι μια αλήθεια.

Μαθητής: (Προηγείται κάτι που δεν ακούγεται)... μας συγκλύζουν, δε μου αρέσκει.

Καθ.: Επηρεάζεσαι. Για να νιώθεις σύγχυση σημαίνει επηρεάζεσαι. Έννεεν κακό να επηρεάζεσαι. (Δεν ακούγεται) ανατριχίασα. Κι εγώ σας είπα τώρα ανατριχιάζω.

Καθ.: Ωραία. Άλλος; Τάδε;

Μαθητής: Καλό.

Καθ.: Γιατί, τι σου άρεσε σε αυτό το ποίημα;

Μαθητής: Τίποτε.

Καθ.: Τίποτε; Έλα.

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

Καθ.: Δεν έχει κάτι χαρούμενο. Λοιπόν, σε σχέση με άλλα ποιήματα, που είδαμε, του Σεφέρη και του Ελύτη;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

Καθ.: Φαίνεται να μην υπάρχει ελπίδα, ε; Τονίζεται η τραγικότητα, ε, της πραγματικότητας. Λοιπόν, έτσι όπως το βλέπετε εδώ, ανταποκρίνεται στην, σ' αυτά που βλέπετε να συμβαίνουν γύρω μας σε σχέση με το Κυπριακό; Ναι. Και αυτό είναι που σας πληγώνει. Λοιπόν, σε σχέση με τον Ελύτη και το Σεφέρη που είχαμε δει, βλέπετε καμιά διαφορά; Εν πιο εύκολο, εν πιο δύσκολο; Τι διαφορές βλέπετε; Τάδε;

Μαθήτρια: Είναι πιο εύκολο.

Καθ.: Γιατί είναι πιο εύκολο; Τι το κάνει νομίζετε να είναι πιο εύκολο;

Μαθήτρια: Επειδή ο Σεφέρης και ο Ελύτης έχουν βαθύτερες έννοιες, ας πούμε με μια λέξη μπορούν να εννοούν πολλά.

Καθ.: Μάλιστα. Έχουν λέξεις πολυσήμαντες. Άλλο;

Μαθητής: Έχει πιο απλό και πιο κατανοητό λόγο.

Καθ.: Μάλιστα, άλλο; Τι χρησιμοποιούν στην ποίηση τους, ε;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται καθαρά).

Καθ.: Ντάξει, η αναδρομική αφήγηση, συνήθως στην πεζογραφία έχουμε αναδρομές. Ωραία, ναι; Δεν έχουν σύμβολα, ε;

Καθ.: Άλλο, έτσι πιο δύσκολα σύμβολα; Άλλο, τι έχουμε; Πιο πυκνό λόγο; Δε χρησιμοποιούν, έτσι, πληροφορίες σύνθετες από την ιστορία, από τη μυθολογία, τα θυμάστε αυτά; Όχι; Να τα κάνουμε μια επανάληψη την άλλη εβδομάδα.

Μαθητές: (Δεν ακούγεται)

Καθ.: Πείτε μου μια μυθολογική αναφορά στον Ελύτη;

Μαθητής: Οι σειρήνες.

Καθ.: Οι σειρήνες. Πείτε μου μία πληροφορία που θέλει, έτσι να έχεις γερή γνώση αρχαίας λογοτεχνίας στο Σαλαμίνα της Κύπρος.

Μαθητής: Νήσος τις έστι.

Καθ.: Νήσος τις έστι. Πολύ ωραία. Λοιπόν, τι θα κάνουμε τώρα παιδιά. Θα εργαστείτε λίγο σε ομάδες. Λοιπόν, να δούμε... έχετε δέκα λεπτά, θυμάστε πως εργαζόμαστε σε ομάδες. Έχετε πέντε λεπτά ο καθένας μόνος του, περίπου, διερευνάτε το ερώτημα και μετά το συζητάτε. Ποιο θα βάλουμε συντονιστή σε κάθε ομάδα; Ο τάδε εδώ, ο τάδε εδώ. Θέλετε να γίνουμε τετράδες ή θέλετε να κάνετε συνεταιριστική μόνι σας.

Μαθητές: Μόνι μας.

Καθ.: Μόνι σας; Ένα λεπτό, έλα τάδε, εδώ τάδε. Λοιπόν, γυρίστε στη σελίδα δύο, το στοιχείο της έκπληξης στο ποίημα. Το είπαμε πριν στην αρχή, είναι το πως αποκαλύπτεται στο τέλος ο πατέρας να είναι νεκρός. Πολύ απλό, ποιες πληροφορίες

παίρνουμε για τον πατέρα στο στίχο ένα με δύο, στο στίχο τέσσερα με έντεκα και δεκαπέντε με δεκαεφτά. Κάτι πιο σύνθετο που έχετε να κάμετε, λίγο πριν κλείσουμε για το Πάσχα είδαμε το ποίημα Ονήσιλος. Λοιπόν, σας το έχω στη σελίδα τρία σας έχω ξανά γράψει το ποίημα στα Στέφανα της κόρης του... θα τα συνεξετάσετε με βάση τα ερωτήματα που σας δίνω, το ιστορικό υπόβαθρο. Σε σημεία, δε θα τα αναπτύξετε γιατί θα σας τα δώσω αναπτυγμένα το άλλο μάθημα. Σε σημεία θα τα γράψετε. Το εξωλογικό στοιχείο. Ποιο είναι το εξωλογικό στοιχείο στα δύο ποιήματα και ποια είναι η σημασία του στο κάθε ποίημα. Και τα εκφραστικά μέσα και τη λειτουργία τους στα κείμενα καθώς επίσης και το ύφος των δύο ποιημάτων. Θα περνώ για απορίες. Πρώτα πάρτε το χρόνο σας έτσι να τα μελετήσετε και θα περάσω για απορίες.

(Οι μαθητές εργάζονται για περίπου δεκαπέντε λεπτά, κυρίως ο καθένας μόνος του ή καθόλου. Μόνο μία ομάδα συζητά τις απαντήσεις που θα δώσουν. Η καθηγήτρια πηγαίνει σε κάθε ομάδα και βοηθά, εξηγά τις ερωτήσεις και παραινεί τους μαθητές να συμπληρώσουν το φυλλάδιο. Στο μεταξύ κτυπά το κουδούνι για αλλαγή ώρας).

Καθ.: (Μετά από απορία μαθητή). Παιδιά όταν λέμε ύφος τι εννοούμε;

Μαθητής: Λιτό.

Καθ.: Λιτό. Άλλο; Υπάρχει ειρωνεία, υπάρχει σαρκασμός, γλαφυρό ύφος. Και η λιτότητα προκύπτει; Ε; Μέσα από το λεξιλόγιο...

Καθ.: Για να μας δω ζωντανούς. (Μετά από απορία μαθητή) Εξωπραγματικό, έξω από τη λογική. Εκφραστικά μέσα... Παιδιά, για τα εκφραστικά μέσα σας θυμίζω, επειδή στις εξετάσεις δεν κάνουν συνήθως διάκριση μεταξύ ύφους και εκφραστικών μέσων, τα βάζουν όλα μαζί. Όταν όμως εγώ σας λέω εκφραστικά μέσα θέλω να επικεντρώνεστε κυρίως σε σχήματα λόγου, ντάξει; Μάλιστα... Βάζετε και σχήματα λόγου ή και το ασύνδετο. Κυρίως όταν είναι και κλιμάκωση στο ασύνδετο. Κοιτάξετε το.

Μαθήτρια: Κυρία είναι μεταφορά ότι έστειλε τις μέλισσες ο Ονήσιλος;

Καθ.: Εσύ τι νομίζεις;

Μαθήτρια: Όι.

Καθ.: Είναι φυσικά, και είπαμε ότι οι μέλισσες είναι;

Μαθήτρια: Μηνύματα.

Καθ.: Ναι ναι, τι πράγμα είναι;

Μαθήτρια: Σύμβολο.

Καθ.: Σύμβολο.. Μπράβο.

Καθ.: Λοιπόν, για να τα δούμε μαζί. Το στοιχείο... α να σας πω ότι ξέχασα, την ώρα που εμιλούσαμε ήρθα εκεί μπροστά γιατί ήσασταν και λίγοι, λοιπόν, να ... έχετε και μπροστά σας μια εικόνα από στέφανα, (εικόνα από στέφανα στο projector). Και εδώ. Ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης που σας ρώτησα αν τον ξέρετε (εικόνα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη στο projector). Τώρα που τον βλέπετε στην εικόνα σας θυμίζει κάτι; (Δεν υπάρχει ανταπόκριση).

Καθ.: Λοιπόν, πάμε να δούμε το στοιχείο της έκπληξης μαζί. Για να δούμε, τι έχετε γράψει, ποια ομάδα θέλει να πει, τι αποφασίσετε; Τάδε;

Μαθήτρια: Στίχος ένα με δύο.

Καθ.: Τι συμβαίνει στο στίχο ένα με δύο με τον πατέρα;

Μαθήτρια: Ότι είναι στα βάθη της Ανατολής...

Καθ.: Άρα θεωρούμε ότι είναι;

Μαθήτρια: Αγνοούμενος.

Καθ.: Αγνοούμενος. Στίχος τέσσερα με έντεκα, τι έβαλε η ομάδα σας;

Μαθήτρια: Εεεμ ότι εε πήγε κρυφά, πίσω από μια κολόνα και καμάρωνε.

Καθ.: Άρα τι κάνει ο πατέρας στους στίχους τέσσερα με έντεκα, εννοώ τον βλέπουμε να είναι αγνοούμενος.

Μαθήτρια: Εμφανίζεται στην εκκλησία.

Καθ.: Αυτό μας ξαφνιάζει;

Μαθήτρια: Ναι.

Καθ.: Ναι. Τόσα χρόνια αγνοούμενος, έτυχε εκείνη την ημέρα της εκκλησίας, του γάμου να έρθει; Ντάξει; Λοιπόν, και στο τέλος;

Μαθήτρια: Εεεε. Στους τελευταίους στίχους;

Καθ.: Ναι, ο πατέρας τι;

Μαθήτρια: Ότι περνά την Πράσινη Γραμμή και ξανά μπαίνει στο χώμα.

Καθ.: Άρα ο πατέρας τι είναι;

Μαθήτρια: Νεκρός.

Καθ.: Νεκρός. Αυτό είναι μια έκπληξη γιατί δεν το γνωρίζαμε. Ξεκινά να είναι, ποιος να μου το εξηγήσει; Τάδε;

Μαθητής: Ξεκινά να είναι αγνοούμενος, μετά εμφανίζεται στο γάμο.

Καθ.: Και νομίζουμε ότι είναι ζωντανός και μετά.

Μαθητής: Και μετά μας λέει ότι πέθανε.

Καθ.: Μετά μας λέει ότι είναι πεθαμένος, λες και πρόκειται για μια προφητεία.

(Το μάθημα διακόπτεται από μαθητή που μπαίνει στην τάξη για να ρωτήσει κάτι την καθηγήτρια).

Καθ.: Λοιπόν, επηρεάζει τα συναισθήματα του αναγνώστη αυτή η έκπληξη; Κάτι μου είπατε προηγουμένως. Ναι;

Μαθήτρια: Ναι.

Καθ.: Πως τα επηρεάζει;

Μαθήτρια: Επειδή βλέπουμε ένα ... (δεν ακούγεται) έτσι όπως το διαβάζουμε, βλέπουμε την έκπληξη του αναγνώστη.

Καθ.: Και μια απογοήτευση όπως έχει πει ο τάδε. Λοιπόν, άρα παιδιά, τα έχετε γράψει τούτα; Έχουμε μια κλιμάκωση, μια κλιμάκωση που οδηγεί στο τέλος σε κορύφωση των συναισθημάτων και της τραγικής ειρωνείας που υπάρχει. Η οικογένεια πιστεύει ότι είναι ζωντανός εμείς μαθαίνουμε στο τέλος ότι είναι νεκρός. Ενδεχομένως να είναι ζωντανός. Γράψετε το τελευταίο γιατί τα άλλα απ' ό,τι είδα πάνω κάτω τα είχατε γράψει.

(Παύση για να γράψουν στο τετράδιο τις σημειώσεις που υπήρχαν στον πίνακα).

Καθ.: Λοιπόν, πάμε στο δύο, ερώτηση δύο. Ποιος θα διαβάσει την εκφώνηση της ερώτησης έτσι για τυπικούς λόγους; Τάδε. (Απευθύνει το λόγο σε μαθητή που είναι αφηρημένος).

Μαθητής: Να μελετήσετε το ποίημα *Ονήσιλος* του Παντελή Μηχανικού και να το συγκρίνετε με το ποίημα του κύριου Χαραλαμπίδη...

Καθ.: Κυριάκου Χαραλαμπίδη..

Μαθητής: *Στα στέφανα της κόρης του*, ως προς τα ακόλουθα: το ιστορικό υπόβαθρο.

Καθ.: Το ιστορικό υπόβαθρο. Ποια είναι η ιστορική βάση και των δύο ποιημάτων; Ποιο ιστορικό γεγονός υπάρχει από πίσω και το στηρίζει; Τάδε;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται καθόλου).

Καθ.: Μάλιστα. Ο Ονήσιλος πως σχετίζεται με την τουρκική εισβολή;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται καθόλου).

Καθ.: Δυνατά να ακούγεσαι. Δυνατά.

Μαθητής: (Δεν ακούγεται) μέχρι το '74.

Καθ.: Μέχρι το '74 αλλά είπαμε ότι το ιστορικό υπόβαθρο είναι το '74, γιατί; Γιατί επικεντρωνόμαστε στο '74, τι εσυνέβηκε μέσα στο ποίημα; Η εισβολή αλλά πως σχετίζεται το ποίημα με την εισβολή; Εξεκίνησες τώρα να το λέεις.

Μαθητής: (Δεν ακούγεται καθόλου).

Καθ.: Μας έστειλε μηνύματα, ε; Αλλά εμείς γιατί δεν τα ακούσαμε, δεν τα νιώσαμε;

Μαθήτρια: Δεν τα νιώσαμε γιατί είχαμε παχύ το δέρμα μας.

(Γέλια)

Καθ.: Είχαμε παχύ το δέρμα μας, ε; Και γιατί έγινε παχύ το δέρμα μας, ένας λόγος που είχαμε δει για εκείνη την εποχή; Ναι;

Μαθήτρια: Γιατί δεν τους έκοφτε...

Καθ.: Δεν τους ένοιαζε; Γιατί δεν τους ένοιαζε; Πως εφτάσαμε στο να μην μας νοιάζει;

Μαθήτρια: Με αυτά που πέρασαν, τα προηγούμενα που πέρασαν.

Καθ.: Γιατί; Για ποιο πράγμα; Τώρα να δείτε ότι επαπαγαλίσσατε σημειώσεις. Για ποιο πράγμα μας καταγγέλλει ο Ονήσιλος, μας κατηγορεί; Για παχυδερμία και σας είπα ότι

μια φορά στις παγκύπριες κάποιος έγραψε παχυσαρκία, γιατί επαπαγάλισε, εν είχε καταλάβει. Ναι;

Μαθήτρια: Αναισθησία.

Καθ.: Ναι αλλά που οφείλεται; Ναι.

Μαθητής: Στον ευδαιμονισμό.

Καθ.: Στον ευδαιμονισμό είχαμε πει, στο φανατισμό, ναι.

Μαθήτρια: Στην υπερκατανάλωση.

Καθ.: Στην υπερκατανάλωση. Λοιπόν, άρα το '74, εφθάσαμε στο '74 γιατί είχαμε αγνοήσει τα μηνύματα του Ονήσιλου, που όπως μου είπατε ήταν από το 64 μέχρι το '74 που έστελνε αυτά τα μηνύματα. Λοιπόν, εδώ έχουμε πει όση ώρα μιλάμε για το πως σχετίζεται με το '74, σε σχέση με τους αγνοούμενους. Ενδεχομένως να ήταν και μία προφητεία παιδιά ότι οι αγνοούμενοι είναι νεκροί σε μια εποχή που ακόμη ο κόσμος ήλπιζε. Πάμε να δούμε το εξωλογικό στοιχείο. Και τα δύο ποιήματα έχουν το εξωλογικό στοιχείο. Ποιο είναι το εξωλογικό στοιχείο στον Ονήσιλο; Για να δω καμιά άλλη ομάδα. Τάδε σε ακούμε.

Μαθητής: Ότι ο Ονήσιλος έστελνε μέλισσες για να μας πει ότι εννά ρτει η τούρκικη εισβολή;

Μάλιστα. Τούτο, εντάξει, είναι μια μεταφορά. Εξωπραγματικό στοιχείο; Εντάξει είναι και τούτο ένα εξωλογικό αλλά τι είναι εκείνο που το κάνει να είναι εξωλογικό που είναι πολύ κοινό με το ποίημα *Στα στέφανα της κόρης του*; Που είναι το ίδιο ουσιαστικά.

Μαθήτρια: Ότι εζωντάνεψε.

Καθ.: Ναι έχουμε νεκρανάσταση και εκεί, ότι ζωντάνεψε. Λοιπόν, γιατί, γιατί έχουμε νεκρανάσταση; Το ποιητικό υποκείμενο γιατί φαίνεται να νεκρανασταίνει τον Ονήσιλο; Γιατί επιλέγει αυτό το μοτίβο, γιατί ο Ονήσιλος ζωντανεύει; Ναι; Τάδε.

Μαθητής: Όστε να δώσει μηνύματα στους Κύπριους.

Καθ.: Όστε να δώσει μηνύματα στους Κυπρίους. Ναι, τι άλλο; Ναι;

Μαθητής: Να θυμίσει στον ποιητή το χρέος που είχε ως πνευματικός άνθρωπος. Να καταλάβει..

Καθ.: Μάλιστα. Είναι ένα τέχνασμα, ε, αυτό το πράγμα του ποιητή για να περάσει τα μηνύματα και τα συναισθήματα που θέλει να δώσει και το είχαμε συζητήσει όταν εκάναμε τον Ονήσιλο. Εδώ; Για ποιο λόγο νεκρανασταίνεται; Γιατί επιλέγει αυτό το τέχνασμα; Για να δείξει;

Μαθητής: Για να δείξει τον πόθο ότι..

Καθ.: Τον πόθο;

Μαθητής: Να πάει πίσω να δει την οικογένειά του;

Καθ.: Μάλιστα. Τον πόθο του πατέρα που να πάει; Το χρέος του να πάει που;

Μαθητής: Στο γάμο της κόρης του.

Καθ.: Μάλιστα. Που ήταν τόσο μεγάλο. Επίσης πίσω από αυτή την νεκρανάσταση κρύβεται και ο πόθος παιδιά των ανθρώπων που παντρεύονται, συνεχίζουν τη ζωή τους χωρίς να γνωρίζουν τι γίνεται με τους αγνοούμενους, ε; Λοιπόν, ωραία. Εκφραστικά μέσα. (Δίνεται χρόνος). Τα εκφραστικά μέσα και η λειτουργία τους; Τι εννοούμε τάδε όταν λέμε εκφραστικά μέσα;

Μαθητή: Μεταφορές, παρομοιώσεις, σύμβολα.

Καθ.: Εικόνες. Ασύνδετα σχήματα, και ύφος τάδε; Όταν λέμε δε μου αρέσει το ύφος σου; Τι εννοούμε τάδε Ε; Έλα, να μας πει ο τάδε. Έλα τάδε. (Κάτι του λέει που δεν ακούγεται). Πε μου, όταν λέμε ύφος τι εννοούμε;

Μαθητής: (Ψιθυρίζει και δεν ακούγεται).

Καθ.: Πες μου μερικές λέξεις που προσδιορίζουν ένα ύφος. Άτε τάδε.

Μαθητής: Ειρωνικό.

Καθ.: Ειρωνικό, άλλο; Είπα τες εγώ προηγουμένως. Λιτό, ναι;

Μαθητής: Νευριασμένο.

Καθ.: Θυμωμένο, ναι.

Μαθήτρια: Τραγικό.

Καθ.: Εεε, το ύφος όχι τόσο. Και τραγική ειρωνεία μπορεί να δημιουργήσει ένα συναίσθημα που θα το δούμε πως προσδιορίζεται στη συνέχεια. Λοιπόν, θα

Ξεκινήσουμε με πολύ απλά πράγματα παιδιά, εντάξει; Γιατί πρέπει να το ολοκληρώσουμε σιγά σιγά και θα τα πάρετε έτσι και αλλιώς, θα τα έχετε στις σημειώσεις σας να τα δούμε και την άλλη φορά όταν θα απαντήσετε αυτά τα δύο ερωτήματα. Τι εντοπίσατε; Σύγκριση. Έχουν κοινά εκφραστικά μέσα; Τάδε.

Μαθήτρια: Έχουν εικόνες.

Καθ.: Έχουν;

Μαθήτρια: Εικόνες.

Καθ.: Εικόνες. Για πες μου μερικές εικόνες.

Μαθήτρια: Ε... «Μπήκε απ' το νάρθηκα κρυφά και στάθηκε πίσω από μια κολόνα και καμάρωνε»

Καθ.: Ένα λεπτό. Να το βάλουμε έτσι να το βλέπουμε συγκριτικά (χρήση projector). Πες μου τάδε μου για τις εικόνες.

Μαθήτρια: «Μπήκε απ' το νάρθηκα κρυφά και στάθηκε πίσω από μια κολόνα και καμάρωνε».

Καθ.: Μάλιστα. Τι εικόνα είναι τούτη;

Μαθήτρια: Εε, ε οπτική.

Καθ.: Είναι εικόνα οπτική. Άλλο;

Μαθήτρια: εε, «Δίπλα μου ήτανε ο Ονήσιλος βγαλμένος απ' την ιστορία και το θρύλο ολοζώντανος».

Καθ.: Και αυτή τι εικόνα είναι;

Μαθήτρια: Οπτική.

Καθ.: Πάλι οπτική εικόνα. Έχουμε άλλου είδους εικόνες που είναι κοινές; Ακουστικές, οσφρητικές. Έχουμε ακουστικές; Στον Ονήσιλο έχουμε μια ακουστική. Που; Τάδε;

Μαθήτρια: «φρύαξε ο Ονήσιλος»

Καθ.: Εκεί είναι που θύμωσε. Προσέξτε, εδώ. Που είναι η ακουστική εικόνα; Τάδε.

Μαθητής: Στο ποδοβολητό των βαρβάρων.

Καθ.: Στο ποδοβολητό, εεε των βαρβάρων. Έχουμε ακουστική εικόνα εδώ; Μπορεί και να μην έχουμε. Το διερευνάμε. Σας εξηγώ πως θα διερευνήσετε ε; (Ψιθυρίσματα). Έχουμε μια. (Παύση). «Και να χαιρέστε τα στέφανα», εδώ είναι μια έκφραση του προφορικού λόγου, μια ευχή που ο αναγνώστης όταν την ακούει, ακούει τα λόγια ουσιαστικά που ευχόμαστε σ' ένα νιόπαντρο ζευγάρι. Ντάξει; Ωραία. Πάμε παρακάτω. Εικόνες δεν έχουν πολλά να μας δώσουν εδώ. Άλλο.

Μαθητής: Έχω μια απορία.

Καθ.: Ναι.

Μαθητής: Όταν λέει ότι έχασε τρακόσια στρέμματα γης υπό κατοχή, και ύστερα λέει ότι είχε τον πατέρα της στα βάθη της Ανατολής, είναι πιο σημαντικό τα στρέμματα παρά ο πατέρας της;

Καθ.: Α, γιατί το έβαλε;

Μαθητής: Ναι.

Καθ.: Μπορούμε να εικάσουμε. Δεν ξέρω αν είναι θέμα μέτρου. Εσύ τι νομίζεις;

Μαθητής: Εμένα έτσι μου φάνηκε όπως είναι.

Μαθητής: Είναι πελλάρες τούτα, αποκλείεται.

Καθ.: Μάλιστα. Εσύ θα το έβαζες αλλιώς, πρώτα θα έβαζες τον πατέρα και μετά. Πολύ ωραία παρατήρηση. Δεν μπορώ να ξέρω γιατί το έχει κάνει αυτό ο ποιητής.

Μαθητής: (Δεν ακούγεται).

(Η καθηγήτρια γελά).

Καθ.: Καλή η παρατήρηση σου. Ωραία. Μετά που θα σας βάλω, έχετε για σπίτι, όσοι θέλετε να γράψετε μία με δύο παραγράφους που να παρουσιάζουν ενδεχομένως τα συναισθήματα του ζευγαριού και των καλεσμένων για να δούμε τη διαφορά που θα είχε το ποίημα. Μετά. Άλλο παιδιά, είμαστε στα εκφραστικά μέσα. Ναι.

Μαθήτρια: Ότι υπάρχουν και στα δύο εξωλογικά στοιχεία.

Καθ.: Ναι, το εξωλογικό στοιχείο εν ένα τέχνασμα που είναι κοινό. Εκφραστικά μέσα; Έχουμε μεταφορές, έχουμε παρομοιώσεις, έχουμε προσωποποιήσεις, έχουμε ασύνδετα σχήματα, έχουμε γλαφυρό ύφος με πολλά επίθετα; Τάδε;

Μαθητής: Μεταφορά.

Καθ.: Που είναι οι μεταφορές;

Μαθητής: *Στα στέφανα της κόρης του* που λαλεί ότι πήρε ξανά τη θέση του στο χώμα.

Καθ.: Πήρε τη θέση του στο χώμα, ωραία.

Μαθητής: Και στον *Ονήσιλο* «Δέκα χιλιάδες μέλισσες έστειλε ο Ονήσιλος».

Καθ.: Ωραία. Έχουν και τα δύο ποιήματα μεταφορές. Άλλες μεταφορές; «ξεσκισμένο και φτωχό του δάκρυ», ωραία. Και στον *Ονήσιλο* οι μέλισσες που ήταν να μας φέρουν ένα μήνυμα... Ωραία. Προσωποποίηση; Έχουμε; Όχι; Λοιπόν, ασύνδετα σχήματα; Έχουμε ασύνδετα και θέλω να τα βρείτε. Πού έχουμε ασύνδετα; Τάδε.

Μαθητής: Στα στέφανα που λέει «στην Πράσινη Γραμμή, περνά σκυφτός παίρνει ξανά τη θέση του στο χώμα».

Καθ.: Πολύ ωραία, προσέξτε πόσο κοινό είναι το ύφος παιδιά εδώ, που το δημιουργεί το ασύνδετο σχήμα που έχουμε κορυφώσεις και στα δύο «Κ' έγειρα νεκρός», τελεία, ντάξει; Δεν έχει εδώ. Πάει όμως παρακάτω με ασύνδετο «Άδοξος, άθλιος, καταραμένος απ' τον Ονήσιλο». Το είδατε; Και αυτό σχετίζεται με την κορύφωση των συναισθημάτων. Λοιπόν, το λεξιλόγιο παιδιά, ήδη μου είπατε ότι είναι απλό, δεν είναι όπως το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί ο Σεφέρης, που χρησιμοποιεί ο Ελύτης, άρα και το ύφος είναι;

Μαθήτρια: Απλό.

Καθ.: Απλό. Λιτό. Και έχει και εκφράσεις του προφορικού λόγου «και να χαίρεστε τα στέφανα». Το γράψαμε; Το γράφετε τάδε; Παιδιά γράφετε αυτά που λέω; Είναι και μέσα στις σημειώσεις σας αλλά θέλω να τα γράψετε έτσι όπως τα λέμε, πιο απλά. Λοιπόν, τι έχει, πολύ σημαντικό, ο *Ονήσιλος* που δεν έχει *Στα στέφανα της κόρης του*; Ναι.

Μαθήτρια: Ειρωνία;

Καθ.: Και τα δύο έχουν ειρωνεία και θα ψάξετε να την βρείτε. Θέλω να μου πείτε σύμβολα έχουν και τα δύο; Ποιο έχει σύμβολα. Άτε είπα σας το. Τάδε ποιο έχει σύμβολα;

Μαθήτρια: Ο Ονήσιλος.

Καθ.: Ποια είναι τα σύμβολα;

Μαθήτρια: Μέλισσες, ο Ονήσιλος. Τούτα...

Καθ.: Ωραία, ναι;

Μαθήτρια: Η Σαλαμίνα.

Καθ.: Η Σαλαμίνα. Λοιπόν. Λέξεις με συναισθηματική φόρτιση και γλαφυρό ύφος έχει ο Ονήσιλος; Είχαμε δει *Στα στέφανα της κόρης του*. Ποιητικός ύφος, επίθετα, έλα.., μεταφορές, παρομοιώσεις, ναι;

Μαθήτρια: «Αρχιλεβέντης βασιλιάς».

Καθ.: «Αρχιλεβέντης βασιλιάς αυτός». Ο πατέρας, αντίθετα; Τον περάσανε για τον ηλίθιο του χωριού. Μετά; «Παχύ μας δέρμα», ντάξει; Πάλι συναισθήματα. «Χωρίς τίποτα να νιώσουμε». Νιώθω, πάλι συναίσθημα. Λοιπόν, ωραία παιδιά. Για το σπίτι, πάλι, κοιτάξετε στη σελίδα τέσσερα που λέει κατ' οίκον εργασία, είναι ένα απόσπασμα από μια ομιλία που έδωσε ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης εεε, για το ρόλο της τέχνης και εδώ εννοεί την ποίηση. Τι είναι ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης; Ως ποιητής είναι... ένας; Τι άνθρωπος είναι; Πέρα από...

Μαθήτρια: Πνευματικός άνθρωπος.

Καθ.: Πολύ ωραία, πέρα από (δεν ακούγεται) είναι πνευματικός άνθρωπος. Και ποιος είναι ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων;

Μαθήτρια: Να θυμίζουν στους ανθρώπους το χρέος τους.

Καθ.: Να καθοδηγήσουν. Πολλά ωραία. Και σε ποιο ποίημα είχαμε δει έτσι ιδιαίτερα το χρέος των πνευματικών ανθρώπων τάδε, των ποιητών;

Μαθητής: Γλώσσα.

Καθ.: «Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική» και;

Μαθήτρια: Ονήσιλο.

Καθ.: Στον *Ονήσιλο* που δεν πήραμε τα μηνύματα των καιρών και πού αλλού;

Μαθητής: *Έλληνες ποιητές*.

Καθ.: Στους *Έλληνες ποιητές* και πού αλλού, που διχάζεται στα δύο;

Μαθητές: Στον *Καιόμενο*.

Καθ.: Στον *Καιόμενο*, ωραία. Θα το μελετήσετε, τεκμηριώστε, θα πρέπει να βρείτε στοιχεία μέσα στο κείμενο που τεκμηριώνουν τα λόγια που θα μελετήσετε που έχει πει ο Κυριάκος Χαρλαμπίδης. Και αν παραμένουν επίκαιρα τα λόγια του. Τώρα, η δύο είναι προαιρετική γιατί ξέρω ότι δεν έχετε όλοι τα ... να προσπαθήσετε όμως. Δεν σας αρέσει, δεν είναι στα ενδιαφέροντά σας όμως προσπαθήστε. *Να γράψετε έως δύο ακόμη στροφές για το ποίημα όπου θα παρουσιάζετε τα συναισθήματα της νύμφης, του γαμπρού και των καλεσμένων. Ποιες αλλαγές παρατηρείτε ως προς το θεματικό κέντρο του ποιήματος και το ύφος.* Δηλαδή αν ο Κυριάκος Χαρλαμπίδης επρόσθετε δύο ακόμη στροφές στις οποίες θα παρουσίαζε τα συναισθήματα των υπολοίπων που παρεβρίσκονταν στην εκκλησία τι θα άλλαζε στο ποίημα;

Μαθήτρια: Που το τέλος και κάτω;

Καθ.: Όπου θέλετε βάζετε τις στροφές εσείς, ντάξει; Λοιπόν και προαιρετική δραστηριότητα *Βρείτε και άλλα ποιήματα που σχετίζονται με την τούρκικη εισβολή και το δράμα των αγνοουμένων και αξιοποιήστε τα σε με δική σας δημιουργική δραστηριότητα.* Εεε, να μην πούμε ποιήματα, να πούμε ποιήματα και πεζά, διότι σας έβαλα και ένα πεζό παρακάτω. Στην εργασία σας μπορείτε να αξιοποιήσετε και τα κείμενα του Μηλιώνη *Το συρματοπλεγμά του αίσχους* και του Πούλιου το *Καλοκαίρι του '78*, που βρίσκονται στον ιστοχώρο που σας είπα. Μπορείτε, αφού είναι δημιουργική, να είναι ένα ποίημα, ένα διήγημα, ένα άρθρο για εφημερίδα, έτσι θα κάνετε και λίγη εξάσκηση στην παραγωγή γραπτού λόγου, μια παρουσίαση σε Και με αφορμή αυτό για να δούμε κάτι.

Μαθητής: Μα για σπίτι;

Καθ.: Ναι. Είναι προαιρετική εκείνη τάδε μου. Λοιπόν, τώρα να δούμε, η κυρία (αναφέρεται στον εαυτό της) άργησε λίγο να έρθει και δεν έλεγξε τα ηχεία. Νομίζω είναι εντάξει. Να δούμε κάτι.

(Βάζει φιλμάκι με τραγούδι).

Καθ.: Ήσυχα.

Καθ.: (Κατά τη διάρκεια που παίζει το φιλμάκι). Θέλω να μου βρείτε λόγια και εικόνες που έχουν σχέση με το ποίημα που διαβάσαμε, και τα λόγια του.

Καθ.: Ποιοι είναι αυτοί παιδιά που βλέπουμε σε φωτογραφίες; Αγνοούμενοι, ε; Λοιπόν.

Μαθητής: Ποιος τραγουδά;

Καθ.: Είναι από χορωδία, *Το ρόδο του ανέμου*. Δεν μπορώ να σας πω περισσότερα γι' αυτό, πρέπει να ψάξετε να το βρείτε. Λοιπόν, ήταν αγνοούμενοι. Ποια σχέση έχει η ταινία, οι εικόνες που είδαμε; Να ξεκινήσουμε από το απλό. Οι εικόνες που είδατε; Είναι όλα απλά. Είναι απλό το ποίημα, απλά και αυτά που λέμε και βλέπουμε γιατί τα ζούμε, ε;. Δε ζούμε σε άλλη χώρα και είναι ξένα προς εμάς. Τάδε;

Μαθήτρια: Γυναίκες να κρατούν τις φωτογραφίες αγνοούμενων, χαλάσματα, εεεμ τι άλλο;

Καθ.: Τάδε;

Μαθήτρια: Στιγμές της τούρκικης εισβολής.

Καθ.: Στιγμές από την τουρκική εισβολή. Λοιπόν, και τα λόγια;

Μαθητής: Περίπου τα ίδια.

Καθ.: Είναι περίπου τα ίδια. Τι καταλαβαίνετε ότι έχει γίνει εδώ σε αυτό το τραγούδι; Σε σχέση με το ποίημα;

Μαθητής: (Δεν ακούγεται καθόλου)

Καθ.: Ωραία. Μελοποιήθηκε και έκαναν κάποιες μικρές αλλαγές στους στίχους για να μπορεί λέει ο τάδε να γίνει τραγούδι χωρίς να αλλάζει το νόημα. Πείτε μου έτσι λεξούλες σημαντικές που έχουν μείνει ίδιες, που ακούσατε. Τάδε;

Μαθήτρια: κρυφά.

Καθ.: Κρυφά, για τον πατέρα. Τάδε.

Μαθήτρια: Δάκρυσε.

Δάκρυσε. Τάδε.

Μαθήτρια: Καμάρωνε.

Καθ.: Καμάρωνε. Άλλες λεξούλες που έτσι είναι σημαντικές στο ποίημα; Ναι;

Μαθήτρια: Πράσινη γραμμή.

Καθ.: Πράσινη γραμμή, σκυφτός. Επίσης, έχει και τους καλεσμένους; Λέει, πήραν, τι πήραν λέει στο τραγούδι.

Μαθήτρια: Λουκούμι.

Καθ.: Λουκούμι και βάζει και κρασί. Το κρασί υπάρχει στο ποίημα;

Μαθητές: Όχι

Καθ.: Όχι. Λοιπόν, να μια δημιουργική δραστηριότητα, ντάξει; Για όσους ασχολούνται με τη μουσική. Λοιπόν, είναι κανείς παιδιά που έχει στην οικογένειά του συγγενή αγνοούμενο;

Μαθητής: Εγώ που τον εσκότωσαν, γίνεται;

Μαθητής: Κι εγώ.

Καθ.: Που το μάθατε μετά ή που το ξέρατε από την αρχή;

Μαθητής: Που την αρχή.

Καθ.: Το γνωρίζατε από την αρχή. Λοιπόν, που να έχετε γνωστούς σας; Τάδε;

Μαθήτρια: Βασικά εν συμμαθήτρια μας, που κάμνουμε παρέα, ο αδερφός της μητέρας της είναι αγνοούμενος και ακόμα δεν ξέρουν..

Καθ.: Ακόμα δεν έχει εντοπιστεί νεκρός. Ελπίζουν ή όχι.

Μαθήτρια: Μπα.

Καθ.: Όχι; Μάλιστα. Λοιπόν παιδιά, να σας ευχαριστήσουμε εδώ...

Παράρτημα Γ

Συνεντεύξεις

Γ.1 Συνεντεύξεις καθηγητών

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Α

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;
Βοηθά τον άνθρωπο να δει πράγματα από άλλες, πολλές, διάφορες οπτικές γωνίες σε όλο τον κόσμο, διαχρονικά και είναι σαν να ταξιδεύει, να του ανοίγει ένα παράθυρο σε όλες αυτές τις διαφορετικές απόψεις, γωνιές, ιστορίες, γεγονότα και μάλιστα με ένα τρόπο εεε, πολύ εκλεπτυσμένο, με ένα τρόπο που τον βοηθά αισθητικά να αναπτύξει τη γλώσσα. Αυτό πιστεύω, ότι είναι ένα παράθυρο στον κόσμο που του καλλιεργεί πάρα πολύ τη σκέψη αλλά και το λόγο, την αισθητική του λόγου.
2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;
Να υποψιάζονται πράγματα, να καλλιεργήσουν το αισθητήριο και της απόλαυσης, ειδικά σε ένα ποίημα αλλά και σε ένα πεζό, και να αγαπήσουν τη γλώσσα μέσα από την αγάπη, γιατί πιο εύκολα ο άνθρωπος έρχεται κοντά σε μια ιστορία από ότι στη γλώσσα, ερεθίζεται περισσότερο η περιέργεια του από κάποια γεγονότα παρά τα γλωσσικά και έτσι μέσα από αυτό το ταξίδι στα γεγονότα, στις απόψεις, στις ανθρώπινες ιστορίες ο στόχος μου είναι να αγαπήσουν και τη γλώσσα.
3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Της λογοτεχνίας δε θα έλεγα ότι είναι δύσκολο. Είναι πιο δεκτικοί οι μαθητές από ό,τι στην έκφραση – έκθεση γιατί εκεί νιώθουν ότι ο άμεσος στόχος είναι η έκφραση, η καλλιέργεια του λόγου και αυτό τους μαζεύει, τους κάνει πιο διστακτικούς ενώ της λογοτεχνίας επειδή είναι μία ιστορία θέλουν να την ακούσουν. Είναι πιο διστακτικοί λίγο στην ποίηση, εκεί είναι πιο δύσκολο, αλλά αν και πάλι καταφέρουν να το ακούσουν, γιατί αυτό είναι η πρώτη εικόνα, και αν ο καθηγητής το αγαπά κάποιος θα το αγαπήσουν μαζί του.

4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Ναι αλλά με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι επί τούτου. Να μη γίνεται δηλαδή η διδασκαλία της λογοτεχνίας για να διδαχτεί η θεωρία της λογοτεχνίας. Η θεωρία της λογοτεχνίας είναι για να βοηθήσει στην κατανόηση και την επεξεργασία του έργου.

Εσείς ποιες θεωρίες εφαρμόζονται, αν εφαρμόζετε;

Εφαρμόζω ανάλογα με τι προσφέρει το έργο, είτε πεζό είτε ποιητικό, εφαρμόζεις διαφορετικές προσεγγίσεις, οπότε εξαρτάται.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Θεωρία της πρόσληψης. Αυτό το είχα πρωτοδιαβάσει από το Δημαρά. Τώρα από κει και πέρα συγκεκριμένα πράγματα δεν μπορώ να σας πω.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;

Βέβαια. Λένε την άποψη τους πάνω στο έργο. Πως αντιλαμβάνονται οι ίδιοι και ποια είναι τα συναισθήματά τους προς το έργο και τι τους κάνει να σκεφτούν. Όχι μόνο πως το αντιλαμβάνονται αλλά και τι τους προκαλεί ως ερέθισμα.

Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Αν είναι μια ενδιαφέρουσα άποψη για αυτούς θα παρέμβουν και οι ίδιοι. Και αυτό ουσιαστικά λέει και η θεωρία, αλλά περισσότερο οι μαθητές έχουν ένα πρόβλημα στο να ακούσουν κάτι από άλλο μαθητή. Προτιμούν να το ακούν κατευθείαν από τον καθηγητή, όχι πως αυτό το λαμβάνουν πιο εύκολα τελospάντων, αλλά είναι σαν να μη θέλουν να ακούσουν τον άλλο μαθητή, σαν να υπάρχει ένα θέμα μεταξύ τους τις περισσότερες φορές, οπότε θέλουν να το ακούν κατευθείαν από τον καθηγητή. Αλλά πάντα υπάρχει το περιθώριο μέσα από μια ενδιαφέρουσα άποψη οποιουδήποτε μαθητή και οι ίδιοι να εκφράσουν και να εκφραστούν και μάλιστα να πουν και κάτι που ποτέ δεν περιμέναμε ότι θα το ακούσουμε.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Βέβαια, ανάλογα με τα θέματα που θίγει. Εξαρτάται, μπορεί να είναι κάτι που τους αφορά, αν θίγει θέματα πανανθρώπινα και διαχρονικά, αν έχουν ακούσει κάτι για

αυτό, αν είναι κάτι στην επικαιρότητα που έχει σχέση με αυτό, αλλά υπάρχουν και θέματα που να μην τους ενδιαφέρουν καθόλου.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Βέβαια, και όχι μόνο αυτό αλλά φροντίζουμε και τα κείμενα που κάνουμε να τα βάζουμε σε μια χρονολογική σειρά, πρώτα απ' όλα βοηθά και τη δική μας σκέψη και αλληλουχία αλλά και τη δική τους, δηλαδή φροντίζουμε να υπάρχει μια εξέλιξη χρονολογική έτσι ώστε να διδάσκονται και μέσα από τα κείμενα και τα ιστορικά γεγονότα.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Εντάξει, εγώ δεν είμαι σε κανένα κοινωνικό δίκτυο, δεν βρίσκω ενδιαφέρον αλλά αντιλαμβάνομαι ότι είναι ο πιο σύγχρονος τρόπος επικοινωνίας. Αναγκάζει τους μαθητές, μάλλον το έχουν καλλιεργήσει από πολύ μικρή ηλικία οπότε γι αυτούς είναι κάτι πολύ οικείο. Για μένα μπορεί να φαίνεται πολύ ψυχρό, πολύ ξένο το να επικοινωνώ, να μπαίνω ως πούμε στο facebook και να επικοινωνώ με οποιοδήποτε, άγνωστο ή γνωστό για οτιδήποτε. Απλά μου φαίνεται ανοικείο αλλά σε κείνους είναι πολύ οικείο.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Ναι, βέβαια τις πλείστες φορές βέβαια είναι δικές τους κατασκευές ή κάτι που έχουν ακούσει. Πολλές φορές και οι ίδιοι μιλούν γι αυτά και τους αρέσουν πάρα πολύ.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν;

Μα είναι ανάγκη ανθρώπινη, γι αυτό δημιουργήθηκε και η ποίηση που την αρχή. Είναι ανάγκη έκφρασης του ανθρώπου και μέσα από το ρυθμό και το λυρικό λόγο ο άνθρωπος εκφράζεται και πρώτα απ' όλα αποτυπώνεται πιο εύκολα στον άλλο και στη μνήμη. Και ο άνθρωπος εκφράζεται συναισθηματικά, πνευματικά, είναι πανανθρώπινη ανάγκη, δηλαδή δεν είναι κάτι που γίνεται τώρα, είναι κάτι που γινόταν πάντα.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Ναι, οι μαθητές που έχω υπόψη μου και το κάνουν κατά κόρον βεβαίως. Απλώς θεωρούν ότι αυτό είναι το δικό τους και είναι πιο πολύτιμο από το άλλο το ξένο που διαβάζουν σε ένα βιβλίο και είναι μέσα στη διδακτέα ύλη.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Β

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;
Για να έρθουν σε επαφή με τους λογοτέχνες. Μέσα από τα κείμενα και τα ποιήματα αναπτύσσουν και το συναισθηματικό τους κόσμο, γι αυτούς τους λόγους.
2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;
Κοιτάξετε, ξεκινώντας κάθε χρονιά δεν περιμένεις οι μαθητές να κερδίσουν το εκατό τοις εκατό αυτών που τους λες. Τελειώνοντας τη χρονιά, με τα δεδομένα όπως είναι σήμερα, από τα εκατό πράγματα που θα πεις αν κρατήσουν τα δέκα θα είναι κέρδος, με τα σημερινά δεδομένα.. Γιατί υπάρχει μια αδιαφορία εκ μέρους τους, δηλαδή τα θεωρούν πολύ τετριμμένα.
3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Από ποια άποψη;
Σε σχέση με τα υπόλοιπα φιλολογικά μαθήματα.
Θεωρώ, ότι σε σχέση με τα υπόλοιπα φιλολογικά μαθήματα, κυρίως ιστορία, είναι πιο εύκολο, είναι πιο θετικοί οι μαθητές. Σε σχέση με τα αρχαία είναι πιο δύσκολο διότι είναι περισσότερο αρνητικοί.
Με τη λογοτεχνία;
Με τα αρχαία.
Το μάθημα αυτόνομο, θεωρείτε ότι είναι δύσκολο να διδαχθεί;
Όχι.
4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;
Όχι, όχι, όχι.
5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;
Δηλαδή;
Είναι μια θεωρία της λογοτεχνίας.

Με ρωτάτε τι γνωρίζω.

Ναι.

Δεν γνωρίζω κάτι.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη; Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Ναι, σαφέστατα.

Οι άλλοι μαθητές πως αντιδρούν;

Τις περισσότερες φορές δεν ακούνε.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι μπορεί.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Σαφέστατα, σαφέστατα. Ένα κείμενο δεν είναι ανεξάρτητο από το ιστορικό υπόβαθρο ή από τη ζωή του συγγραφέα. Δεν μπορείς να διδάξεις κάτι χωρίς να τα εξετάσεις.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Θετική, θετική, όταν υπάρχει μέτρο, έτσι;

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά; Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Υποθέτω.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Ένας τρόπος έκφρασης.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Όχι.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Γ

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Θέλω να πιστεύω ότι από τη δημοτική τουλάχιστον εκπαίδευση βοηθά στο να μνηθούν, έτσι, γενικά οι μαθητές, στον κόσμο της ποίησης, γενικά της λογοτεχνίας, εεεμ βοηθά, ελπίζω να βοηθά στην καλλιέργεια της γλώσσας, πρώτον, δεύτερον ανάπτυξη της φαντασίας που είναι αρκετά σημαντικό ειδικά στις πρώτες βαθμίδες. Εντάξει, εμάς, συγκεκριμένα στην Τρίτη λυκείου έχει να κάνει και με το εξετασιοκεντρικό σύστημα. Από τη στιγμή που διδάσκεται και εξετάζεται στις παγκύπριες εξετάσεις, θεωρείται δεδομένο ότι..., αλλά θέλω να πιστεύω ότι σε πιο μικρές ηλικίες βοηθά στην γλωσσική τους ανάπτυξη και κυρίως ότι έχει να κάνει με φαντασία, έκφραση.

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Λοιπόν, να ξεκαθαρίσουμε ότι στην Τρίτη Λυκείου η λογοτεχνία μας είτε είναι κείμενα, πεζογραφία, είτε είναι ποίηση έχει να κάνει με τη λογοτεχνία του 20^{ου} αιώνα, κυρίως με κινήματα μετά τη δεκαετία του '10 οπότε έχει να κάνει με υπερρεαλισμό. Επειδή τα θέματα, γενικά είτε πεζογραφίας είτε ποίησης, έχουν να κάνουν με σύγχρονα ζητήματα και έχουν τη διαχρονικότητα, θέλω να πιστεύω ότι μπορούν να αντλήσουν παραδείγματα να τα χρησιμοποιήσουν ως πρότυπα, γι αυτό.

3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;

Επειδή θεωρείται δεδομένο ότι έχουν προαπαιτούμενες γνώσεις, στην αρχή ειδικά στο πρώτο τετράμηνο, υπάρχουν αρκετές δυσκολίες. Πράγματα που θεωρούνται δεδομένο ότι τα διδάχτηκαν τις προηγούμενες χρονιές διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν αρκετές αδυναμίες.

4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Εμείς κυρίως έχουμε το κίνημα του υπερρεαλισμού. Επειδή αναγκαστικά πρέπει να γίνει αναφορά στη θεωρία, αν εξαιρέσεις κυρίως τον πρώτο μήνα, μετά οι μαθητές μπαίνουν στο νόημα και εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά, εύκολα τις τεχνικές που χρησιμοποιούν, τα μέσα που χρησιμοποιούν. Λέω σου, η πρώτη δυσκολία εν το ότι υπάρχουν κενά, εννοώ ότι κάποια πράγματα ξεκίνησαν από την προηγούμενη χρονιά, στην τρίτη λυκείου φαίνεται ότι εμείναν κάποια κενά.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Εγώ ξέρεις ότι κάμνω Ανοικτό Πανεπιστήμιο, οπότε, νομίζω, Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία, οπότεν έχω υπόψη μου γιατί τη διδάχτηκα στο μεταπτυχιακό. Κάθε

φόρα, επειδή λέω σου τα περισσότερα θέματα που έχουμε εμείς και στα πεζά μας και στην ποίηση μας έχουν τούτη τη διαχρονικότητα, βλέπουμε γενικά πως είχαν, ποια ήταν η ανταπόκριση. Πες ας πούμε ότι προχτές τους εδιδάξαμε “Θεσσαλονίκη μέρες του ‘69” που έχει να κάμει με την Χούντα, και επίκαιρο λόγω της χθεσινής μέρας, εεεμ μπορούμε όμως να το φέρουμε στα σημερινά δεδομένα, και οι αναγνώστες πως το είχαν εκλάβει τελοσπάντων, ποια ήταν τα μηνύματα, ποια ήταν η απήχηση στη δική τους εποχή και ποια είναι, γιατί μπορούμε να το φέρουμε και στα σημερινά τα δεδομένα. Ο σύγχρονος αναγνώστης πως προσλαμβάνει το συγκεκριμένο ποίημα ή πεζό, λέω σου ένα παράδειγμα για να μπορέσεις να καταλάβεις.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη; Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Επειδή τους αφήνω γενικά να συζητήσουν, πέρα από τις δικές μου κατευθυντήριες γραμμές, και ξεκαθαρίζουμε από την αρχή ότι στον καθένα μπορεί να μιλήσει εντελώς διαφορετικά το λογοτεχνικό το κείμενο. Αλλά επειδή έχουμε να κάνουμε και με ένα εξετασιοκεντρικό σύστημα και πρέπει να κρατούμε μια κοινή πολιτική γιατί διορθώνουμε παγκύπριες, πέρα από το τι λέει στον καθένα πρέπει να χαράξουμε οπωσδήποτε την κοινή πολιτική. Αλλά λέω τους πολλές φορές, κι εγώ μπορεί να συμφωνώ ή να διαφωνώ ή να λέει κάτι άλλο σε μένα, ή κάποια άλλη στιγμή στη ζωή μας να μιλά εντελώς διαφορετικά ένα ποίημα, ένα πεζό, αλλά έχουμε να κάμουμε με Παγκύπριες, εν ξακάθαρο ότι πρέπει να ακολουθήσουμε την πολιτική. Έχω πολλές φορές μαθητές φέτος που είναι αρκετά μνημένοι, και τα μωρά δουλεύουν και ενδιαφέρονται για παγκύπριες, πολλές φορές εκφράζουν τις δικές τους τις απόψεις. Έχω όμως, να σου πω και το άλλο τμήμα που έχουν φοβερά κενά, φοβερές αδυναμίες, μαθησιακές δυσκολίες και δυσκολεύονται να αντιληφθούν πράγματα.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι. Πάρε το παράδειγμα το χτεσινό, είχαμε τη «Θεσσαλονίκη», οκ μιλά για τη δικτατορία στην Ελλάδα. Σταθήκαμε έτσι λίγο παραπάνω με αφορμή το μεταναστεύω στο ποίημα. Οκ, γιατί μεταναστεύω, σήμερα γιατί μεταναστεύω; Μπορεί να μην υπάρχει η χούντα όμως υπάρχει άλλου είδους, πολιτική κρίση, οικονομική κρίση και το φέρνουμε στα δεδομένα τα σημερινά. Ή αν πάρω ας πούμε ένα πιο παλιό ποίημα, τον “Καιόμενος”, ο Καιόμενος, τι είναι, ο πνευματικός άνθρωπος, ποιος είναι ο ρόλος του, ποιοι είναι οι πνευματικοί άνθρωποι, δεν είναι

μόνο οι λογοτέχνες, άρα τι οφείλουν να κάμνουν στη σημερινή μας εποχή και τι κάμνουν. Οπότε, κάθε φορά επειδή έχει το στοιχείο της διαχρονικότητας τους αφορά. Και οι ίδιοι παραδέχονται ότι η ύλη της τρίτης λυκείου είναι η πιο ενδιαφέρουσα.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι, ναι. Εγώ τα δίνω πάντα.

9. Ποια είναι η άποψή σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Εγώ στο σχολείο, φέτος που το εφαρμόσαμε, χρησιμοποιώ το e-class. Οι μαθητές, το ένα τμήμα, αν εξαιρέσεις δύο τρεις μαθητές, χρησιμοποιεί το, μπαίνει κανονικά, παίρνει το υλικό, ενημερώνεται για το τι θα κάνουμε παρακάτω, το αξιοποιεί όπως ακριβώς θέλει. Αν όμως πάρω γενικά το internet, εμένα μου πρότειναν κιόλας να κάνω Facebook για να μπορούμε να συζητούμε, απλώς εγώ δεν τα πάω καλά με το Facebook. Αλλιώς, οτιδήποτε άλλο έχει να κάνει με τεχνολογία, άσχετο ότι εγώ δεν το υποστηρίζω, οι μαθητές μεταξύ τους ναι. Μπορεί να χρειαστεί να τους πω ενημερωθείτε για το τάδε και να ψάξουν να το βρουν. Αν και αναγκάστηκα, πρέπει να παραδεχτώ ότι αναγκάστηκα να κάνω facebook, εγώ δεν είμαι... Οτιδήποτε έχει με τεχνολογία είμαι μέσα, λέω σου ακόμα και το e-class και μήνισα και τους μαθητές σε τούτο, αλλά ότι έχει σχέση με Facebook, Twitter ή οτιδήποτε άλλο, δεν ξέρω ίσως επειδή εγώ δεν έχω χρόνο ή επειδή το θεωρώ χαζό, δηλαδή αν θέλω να μιλήσω με τον άλλο προτιμώ την άμεση επικοινωνία. Δεν ξέρω αν έκαμνα γκρουπ με τους μαθητές μου.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Ναι. Ειδικά ό,τι τους κάνει εντύπωση, αν κρατήσουν κάτι ξέρω ότι το ανεβάζουν.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Μπορεί να είναι κάτι που τους συγκίνησε, που τους έκανε εντύπωση, που να θέλουν να το κρατήσουν, να θέλουν να το μοιραστούν. Πάντως βλέπω ότι το χρησιμοποιούν. Πέρα που τα δίκτυα βλέπω ότι το χρησιμοποιούν γενικά, ακόμα και σε έκθεση, ή μπορεί να συζητούμε κάτι άλλο και να πουν «Α, κυρία όπως τον τάδε που είδαμε στο ποίημα». Εντάξει, δεν έχει όμως να κάμει με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μόνο.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Ναι. Όσοι μπαίνουν στον κόπο να τα χρησιμοποιήσουν νομίζω πως ξέρουν.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Δ

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;
Για να έρθουν σε επαφή με τη γλώσσα, τη λογοτεχνία, την ποίηση, να γνωρίσουν τους ποιητές, τα χαρακτηριστικά τους, τα μέτρα.
2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;
Να έρθουν σε επαφή με τη ποίηση, τη λογοτεχνία, με τους συγγραφείς.
3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Δεν είναι τόσο δύσκολο να διδαχθεί το μάθημα όσο να γίνει ελκυστικό για τους μαθητές και να τραβήξει την προσοχή και το ενδιαφέρον τους.
4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;
Ναι θα μπορούσαν αν και νομίζω είναι λίγο πιο βαρετό για τους μαθητές.

Εσείς ποιες θεωρίες εφαρμόζετε, αν εφαρμόζετε;

Τι εννοείς;

Ποιες θεωρίες εφαρμόζετε κατά την διδασκαλία, αν εφαρμόζετε;

Εννοείς πως κάμνω το μάθημα. Αρχίζω με μια αφόρμηση, μπορεί να είναι εικόνα, μπορεί να είναι video, μετά θα κάνουμε την ανάγνωσή μας, να μας πουν πρώτες εντυπώσεις, συναίσθημα κτλ και αρχίσουμε την ανάλυση.
5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;
Πρόσληψη.

Είναι θεωρία της λογοτεχνίας.

Μπορεί να την ξέρω αλλά να μην την ξέρω με την ονομασία.

Βασικοί εκπρόσωποι είναι ο Jauss, ο Iser και βάζουν στο επίκεντρο τον αναγνώστη και όχι το κείμενο ή τον συγγραφέα.

Τον αναγνώστη στο επίκεντρο. Εντάξει, έχει βάση ο αναγνώστης αλλά και το κείμενο. Δεν μπορείς μόνο να στηριχτείς πάνω στον αναγνώστη. Ίσως παράλληλα εγώ θα το έβλεπα.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;

Βέβαια και είναι πολύ σημαντικό κατά την άποψή μου.

Οι υπόλοιποι μαθητές πως αντιδρούν;

Μπορεί να προσθέσουν, μπορεί να έχουν αντίθετη άποψη. Ανταποκρίνονται, όχι όλοι, είναι και μικτής ικανότητας οι τάξεις, οπότε δεν ανταποκρίνονται όλοι κάθε φορά, να μη σου πω ότι κάθε φορά είναι μεμονωμένα άτομα.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι, βέβαια.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Αρνητικότητα.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Ναι.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Δεν μπορώ να ξέρω γιατί το κάνουν.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Ε, ναι σίγουρα αντιλαμβάνονται αλλά έχουν κάποιο άλλο σκοπό και τα αναρτούν.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ε

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Τα περισσότερα ποιήματα είναι διαχρονικά άρα έχουν άμεση σχέση με το σήμερα και βοηθά τους μαθητές να διαμορφώσουν μια άποψη πάνω στα πράγματα σφαιρική, να

δουν ότι τα θέματα που απασχολούν σήμερα τον άνθρωπο επανέρχονται, ήταν σε προηγούμενες εποχές, και επανέρχονται συνέχεια, άρα τους βοηθά να προβληματιστούν, συναισθηματικά να τους ερεθίσει, δηλαδή να τους ξυπνήσει συναισθήματα, κάποια ποιήματα. Πρώτη Λυκείου μόνο ποιήματα, ένα πεζό έχουμε, οπότε εντάξει.

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Ωραία, έχουν να κάνουν με αυτά που είπα πριν αλλά άμεσα είναι να διαμορφώσουν και ιστορική άποψη γιατί τα περισσότερα ποιήματα είναι εμπνευσμένα μέσα από ιστορικά γεγονότα. Άρα ιστορικοί οι στόχοι, συναισθηματικοί, να προβληματιστούν, να εξοικειωθούν, απολαύσουν το ποίημα.

3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;

Δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο. Το μόνο που μερικές φορές ίσως κουράζει είναι ότι τα ποιήματα έχουν να κάνουν συνήθως με τα ίδια ιστορικά γεγονότα, ελληνική επανάσταση, Έλληνες εναντίον Τούρκων, Κύπρος. Δε λέω ότι δεν πρέπει να υπάρχουν, απλώς χρειάζεται εμπλουτισμός άμεσα. Δηλαδή τούτο είναι επιτακτική ανάγκη και των μαθητών αλλά και εμάς των καθηγητών που το διδάσκουμε.

4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Νομίζω γύρω, περίπου γύρω από αυτές βασιζόμαστε για να... λίγο πολύ.

Ποιες εφαρμόζετε;

Δεν μπορώ να τις ονομάσω αλλά προφανώς για να βγει δουλειά λίγο έως πολύ εφαρμόζονται κάποιες από αυτές τις θεωρίες.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Δεν γνωρίζω. Αν μου πεις κάτι...

Η θεωρία της πρόσληψης είναι θεωρία του Jauss, του Iser οι οποίοι θέτουν στο επίκεντρο τον αναγνώστη για την ερμηνεία του λογοτεχνήματος, ότι ο αναγνώστης είναι αυτός που καθορίζει το νόημα.

Δυστυχώς οι εξετάσεις μας αναγκάζουν να έχουμε έτσι μια..., να καθοδηγούμε τους μαθητές εκεί που θέλουμε, χωρίς να τους αφήνουμε περιθώρια να εκφραστούν. Θα

εκφραστούν μεν, αλλά στο τέλος θα καταλήξουμε σε ένα κοινό συμπέρασμα έτσι ώστε να μην υπάρχει απόκλιση στην ερμηνεία καθαρά λόγω των εξετάσεων.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;

Δίνεται περιθώριο αλλά έμμεσα τους καθοδηγούμε εκεί που θέλουμε, στοχευμένα. Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Με σεβασμό. Αν ακουστούν απόψεις δε θα είναι ακραίες απόψεις, ούτε γελοίες. Είναι σοβαρές απόψεις γιατί συνήθως τα παιδιά που εκφράζουν άποψη είναι ψαγμένα.

Υπάρχει αλληλεπίδραση, να αναπτυχθεί διάλογος;

Όχι, ιδιαίτερα λόγω του γνωστικού επιπέδου, του χαμηλού γνωστικού επιπέδου.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Πάρα πολύ. Εξαρτάται από τον καθηγητή πως θα το χειριστεί, που θα το επεκτείνει. Τα κείμενα μας δίνουν την ευκαιρία να, ένα από τα θετικά του μαθήματος είναι ότι μας δίνει την ευκαιρία να πάμε σε σύγχρονα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές και θέλουν βοήθεια, στα πρακτικά, καθημερινά τους προβλήματα.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι οπωσδήποτε αλλιώς δε θα το καταλάβουν.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Μέχρι προσφάτως δεν είχα ιδέα. Σχετικά πολύ πρόσφατα έχω ένα προφίλ. Μου αρέσει με την έννοια ότι το βράδυ θα δω απόψεις, μου αρέσουν τα θέματα υγείας που θίγουν, θέματα για προβληματισμό. Δεν ξέρω ποιοι κατεβάζουν τα κείμενα αλλά εμένα μου αρέσει να τα διαβάζω. Πολλούς φίλους δεν έχω οπότε το κουτσομπολιό δεν παίζει σε αυτή την περίπτωση. Δεν ξέρω να ανεβάσω εγώ αλλά μαζεύω όλα αυτά τα κείμενα που τρέχουν και ό,τι με ενδιαφέρει διαβάζω το.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Το γνωρίζω μέσα από συζήτηση μαζί τους αλλά επειδή δεν τους έχω ως φίλους δε μου έτυχε να...

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Ανάγκη έκφρασης. Έτυχε μερικές φορές να μου διαβάσουν και στην τάξη.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Μερικοί ναι. Μερικοί το κάνουν εντελώς αυθόρμητα. Κάποια είναι λίγο γελοία, όχι γελοία, καυστικά, μπορεί να στοχεύουν να σατιρίσουν.

Πολλές φορές αναρτούν στίχους ποιητών. Αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία ή απλά επειδή τους άρεσε;

Είναι σχετικό, το δεύτερον μάλλον. Γιατί κι εμείς στην ηλικία τους δεν αντιλαμβανόμασταν ότι κάποια τραγούδια που τρελαινόμασταν για τους στίχους ήταν λογοτεχνία.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤ

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Εννοείται για να έχουν επαφή οι μαθητές με την πεζογραφία και την ποίηση του τόπου μας και της ευρύτερης ελληνικής λογοτεχνίας αλλά και για την εμπάθυνση της γλώσσας μας, περισσότερο.

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Κοίτα με δεδομένα της εποχής μας έχουν τροποποιηθεί οι στόχοι. Η ταύτιση με τη σύγχρονη πραγματικότητα, γιατί πολλά κείμενα μπορούμε να τα ταυτίσουμε με τα σημερινά δεδομένα, και η εξοικείωση με τη γλώσσα.

3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;

Για να είμαι ειλικρινής όσο περνά ο καιρός είναι πιο δύσκολο γιατί υπάρχει τεράστιο θέμα με τη γλώσσα, δεν κατανοούν πλέον οι μαθητές κάποιες ορολογίες, αυτονόητα πράγματα δηλαδή δεν τα κατανοούν.

4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Κοίτα, εξαρτάται ποιος θέτει τις θεωρίες. Πρέπει να βγάζει τις θεωρίες κάποιος που είναι μέσα στην πράξη, μέσα στα πράγματα διότι είναι πολύ διαφορετική πλέον η κατάσταση μέσα στα σχολεία. Εκείνοι που λείπουν πολλά χρόνια από τα σχολεία δεν μπορούν να καταλάβουν.

Εσείς εφαρμόζετε και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Εντάξει, τα συνηθισμένα.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης; Γνωρίζετε κάτι;
Όχι.

Η θεωρία της πρόσληψης για την ερμηνεία ενός λογοτεχνήματος θέτει ως επίκεντρο τον αναγνώστη, δε θεωρεί ότι ο συγγραφέας ή το κείμενο καθορίζει το νόημα.

Είναι σημαντικό, είναι σωστή..., απλά το θέμα είναι ότι δεν μπορούμε να το λάβουμε υπόψη γιατί μετά στις εξετάσεις, τα διαγωνίσματα, ποιο θεωρούμε σωστό, ποιο θεωρούμε λάθος. Θα ήταν ωραίο τούτο, μπορούν να βγουν πολλά πράγματα από την ιδέα, την άποψη που παίρνει ο μαθητής μέσα από το κείμενο αλλά το θέμα είναι ότι δεν μπορούμε να το εφαρμόσουμε.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη; Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Δεν έχουμε περιθώρια, εν τόσο πιεστικό το πρόγραμμα και γενικά είναι λάθος που διδάσκεται το λογοτεχνικό στο λύκειο. Έπρεπε να έχουμε περισσότερες επιλογές στα λογοτεχνικά, να είχαν άποψη και οι μαθητές στην επιλογή του λογοτεχνικού, να μην τους σερβίρουμε ένα λογοτεχνικό να το διαβάσουν και να τους πιέζουμε. Γιατί, ας πούμε τώρα στην Α λυκείου έχουμε το Μαουτχάουζεν. Ως ιστορικό γεγονός είναι ενδιαφέρον γιατί., οι μαθητές δείχνουν ενδιαφέρον να μάθουν κάποια πράγματα αλλά είναι κουραστικό βιβλίο. Επειδή υπάρχουν ιστορικοί αναχρονισμοί δηλαδή μεταβαίνουν από τη μια εποχή στην άλλη και συγχύζει τους και κουράζει τους με αποτέλεσμα να μην το διαβάζουν και δεν μπορώ ούτε εγώ να κάμω μάθημα μέσα στην τάξη γιατί δεν το ξέρουν.

Κατά τη διδασκαλία ενός ποιήματος, πεζογραφήματος;

Εγώ δίνω τους γιατί προτιμώ εκεί που λέει το ωρολόγιο τρεις ώρες για ένα ποίημα, κείμενο μπορεί να κάνω και τέσσερις και πέντε, επειδή θέλω να το κατανοήσουν, οπότε λεν και την άποψή τους.

Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Τούτο εξαρτάται από ποιο μαθητή. Αν είναι κάποιος καλός μαθητής θα την σεβαστούν και θα θεωρήσουν ότι είναι και σωστό. Αν είναι κάποιος μαθητής που έχει

μια άλλη αντιμετώπιση, είτε γιατί θέλει την προσοχή του καθηγητή είτε γιατί έχει κάποιες ιδιαιτερότητες εννοείται υπάρχει άλλη αντιμετώπιση.

Υπάρχει αλληλεπίδραση;

Όταν τους ενδιαφέρει ναι.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Όταν ο καθηγητής το παραλληλίσει και λίγο με τη σύγχρονη πραγματικότητα, ναι.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Έχει και τα θετικά του και τα αρνητικά του. Έχει σημεία που βλέπουμε μέσα στα ποιήματα, μέσα στα κείμενα, στην έκφραση – έκθεση που μπορεί να θυμηθούν και να παραλληλίσουν και να ταυτίσουν κάτι που διάβασαν. Σαν σήμερα μιλούσαμε για τον ελεύθερο χρόνο και την ψυχαγωγία και είπαμε ότι είναι ωραίο να ξεφυχτούν απλά ως ένα σημείο και μια μαθήτριά λέει ότι «κυρία διάβαζα εχτές ότι τα απιδιά και γενικά οι άνθρωποι που ξεφυχτούν, διάβαζα εχτές στο διαδίκτυο, ότι είναι πιο έξυπνοι». Άρα μπορεί να το ταυτίσουν.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Ναι, κάποιοι όμως, όχι όλοι.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Γιατί ίσως τους εκφράζουν. Έχουν τις ευαισθησίες τους οι μαθητές, δεν είναι αναισθητοι. Ίσως μέσα στην τάξη να είναι άλλοι παράγοντες που τους κάνουν να είναι... ίσως το να φανούν πιο έξυπνοι, να δειχτούν μέσα στην τάξη να το παίξουν ότι είναι μάγκες κλπ αλλά έχουν τις ευαισθησίες τους και δεν τους δίνεται η δυνατότητα μέσα στην τάξη να τις δείξουν.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Όχι όλοι. Απλά παίρνουν το νόημα, δεν αντιλαμβάνονται την ευρύτερη έννοια.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ζ

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;
Είναι πιστεύω για την ανάπτυξη του λόγου, την κριτική σκέψη, την ευαισθητοποίηση σε πολλά θέματα, για καλλιέργεια περισσότερο των συναισθημάτων, το λόγο, καλλιέργεια.
2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;
Πρώτον είναι να είναι σε θέση να εκφραστούν, να εκφράσουν τα συναισθήματα τους για το ποίημα. Και μετά η εμβάθυνση και η ανάλυση, να είναι σε θέση μπορούν να αναλύουν, να εντοπίζουν τα στοιχεία που απαιτείται στο κάθε λογοτεχνικό κείμενο, αν είναι ποίηση, πεζογράφημα. Η ποίηση είναι διαφορετική από το πεζογράφημα. Στην ποίηση θέλει να εντοπίσουν τα βαθύτερα νοήματα, τους συμβολισμούς που κρύβει ένα ποίημα, στην πεζογραφία κάποια επειδή συνδέονται με ιστορικά γεγονότα, με ιστορικά στοιχεία να τα εντοπίσουν, να είναι σε θέση να τα αντιληφθούν, να τα συγκρίνουν, να τα συγκρίνουν με την πιο σύγχρονη πραγματικότητα, να συμπάσχουν με τον ήρωα.
3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Εεεμ, ανάλογα με το κείμενο. Θεωρώ ότι η ποίηση είναι πολύ πιο δύσκολη από το πεζογράφημα, σαν μορφή έκφρασης, είναι πιο δύσκολη να τη μεταδώσεις να την αντιληφθούν. Το πεζογράφημα το αντιλαμβάνονται πιο εύκολα οι μαθητές. Δεν μπορώ να πω ότι είναι πολύ δύσκολη. Δεν είναι δύσκολη, θέλει λίγη έμπνευση νομίζω για να μπορέσεις να τους εντάξεις στην περίοδο της εποχής. Για να αντιληφθούν πρέπει να αντιληφθούν την εποχή. Όταν αντιληφθούν την εποχή στην οποία ζει ο συγγραφέας, γράφει, τα συναισθήματά του μπορούν να αντιληφθούν και να συμπάσχουν. Αν δεν το πετύχεις αυτό δεν θα καταλάβουν.
4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;
Θεωρώ ότι πρέπει να διδάσκονται. Εντάξει, υπάρχουν συγκρουόμενες θέσεις σε κάποιες θεωρίες, των λογοτεχνών που δε μας αφορούν. Αν μου μιλάς για τη θεωρία του γραμματισμού που γίνεται στο σχολείο τώρα που δεν καταλάβαμε κι εμείς τι γίνεται, θεωρώ ότι ασχολούνται πάρα πολύ οι κύριοι εκπρόσωποι και εκφραστές που την εκπαίδευση δεν την επηρεάζει τόσο άμεσα. Δηλαδή εμάς μας ικανοποιεί να μας πουν συγκρίνεται δύο ποιήματα, δύο κείμενα που εκφραστικά μπορεί να έχουν ενδιαφέρον ή νοηματικά να διαφέρουν ή νοηματικά να συνδέονται. Αυτό, αν είναι αυτός ο γραμματισμός είναι απλό. Αλλά αν πρέπει να διδάσκω τη θεωρία στους

μαθητές, τι είναι σύγχρονη λογοτεχνία, σύγχρονη ποίηση, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της μιας ποίησης ποια είναι άλλης πιστεύω πρέπει να γίνεται.

(Δόθηκαν διευκρινίσεις για το τι εννοούμε θεωρία της λογοτεχνίας).

Δεν τις γνωρίζω όλες τις απόψεις. Θεωρώ ότι είναι καλό να μελετούμε τι είπαν διάφοροι γιατί δεν είμαστε γνωστές των πάντων. Δοκιμαζόμαστε κι εμείς. Και ναι, κάποιες πιστεύω ότι πρέπει να προσπαθούμε να τις χρησιμοποιήσουμε για να δούμε αν λειτουργούν. Μπορεί σε κάποια σημεία να μην βοηθά, να μην λειτουργεί. Θεωρώ ότι στην Τρίτη τάξη δεν υπάρχει λόγος να παίζεις με τις θεωρίες, θεωρώ ότι πρέπει να τις εφαρμόσουμε σε πιο μικρές τάξεις, από το Γυμνάσιο μέχρι τη Δευτέρα Λυκείου, είναι η περίοδος που μπορείς να παίζεις με τους μαθητές και αυτό μου αρέσει σε αυτές τις τάξεις, ότι παίζεις. Τους θέτεις άλλα κείμενα, να συγκρίνουν, να προβληματιστούν. Οι θεωρίες στην Τρίτη τάξη δεν προσφέρονται. Να εντοπίσουν τα πρόσωπα, ότι μας λεν αυτές οι θεωρίες να κάνουμε, ναι πρέπει να παίξουν με αυτές τις θεωρίες σε αυτές τις τάξεις, γιατί δίνουμε διαφορετικά κίνητρα στους μαθητές να αναπτύξουν άλλες δεξιότητες. Στην Τρίτη τάξη δεν παίζουμε, η Τρίτη τάξη είναι ξεκάθαρη πάει για παγκύπριες. Ότι εμάθαν, εμάθαν, στην Τρίτη τάξη πρέπει εκείνα που γνωρίζουν να τα αποδείξουν και να τα εντοπίσουν.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Τίποτα βοήθα με.

Είναι η θεωρία που για την ερμηνεία ενός κειμένου θέτει επίκεντρο τον αναγνώστη, ο αναγνώστης καθορίζει το νόημα ενός κειμένου.

Ναι. Διαφωνώ, ναι μεν τα κείμενα και η ποίηση, κυρίως για την ποίηση φαντάζομαι είναι αυτό εκφράζει τον καθένα που το διαβάζει παρόλα αυτά την ώρα που αναλύεις στην εκπαίδευση ένα ποίημα δεν μπορείς να είσαι τόσο πλατύς και να τα δέχεσαι όλα, πρέπει σε κάποια φάση να δεχθείς και μία αξιολόγηση. Και από τη στιγμή που ούτε ο ποιητής ο ίδιος, εντάξει θα σου πει ναι μπορείς να το διαβάσεις και να το ερμηνεύσεις όπως θέλεις, ούτε θεωρώ την πολύ λεπτομερή ανάλυση σωστή. Δηλαδή το κάθε τι να αναλύεται και να συμβολίζει κάτι, ούτε αυτό το θεωρώ σωστό αλλά μπορεί να πεις στους μαθητές ότι κάποια σημεία θα τα δεχθείς αν το αναπτύξουν, αιτιολογήσουν σωστά. Μέχρι τη Δευτέρα λυκείου. Τρίτη λυκείου δεν μετά αυτό. Έχει σημεία τα οποία δέχομαι όταν τα πουν οι μαθητές αλλά δεν μπορείς να πλατειάσεις στην εκπαίδευση γιατί ο μαθητής δεν έχει αυτή την ευρεία γνώση και

στο τέλος κάνει παρερμηνείες. Γιατί για να καταφέρεις αυτό πρέπει να είσαι πανσπουδασμένος, δηλαδή ούτε εγώ πιστεύω έχω τη δυνατότητα να έχω τέτοια ευρεία ερμηνεία, θα πέσω κι εγώ σε λάθη.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;

Βέβαια. Από αυτό ξεκινάς για να κτίσεις στην ανάλυση του κειμένου σου.

Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Έχουν το δικαίωμα αν διαφωνούν να το εκφράσουν. Στην πρώτη ανάλυση λέει ο καθένας την άποψή του, δε λες ούτε σωστό ούτε λάθος. Λες ωραία, πάμε να δούμε πως πρέπει να το δούμε.

Υπάρχει αλληλεπίδραση μέσα στην τάξη;

Αν τους ρωτήσεις ναι. Πρέπει ο καθηγητής να τους καθοδηγήσει να πουν αν συμφωνούν, διαφωνούν. Εάν δεν το κάνεις εσύ ο μαθητής δεν θα πάρει την πρωτοβουλία.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Οπωσδήποτε. Το θεωρώ βασικότατο. Αν δεν αντιληφθούν την εποχή του, τον χαρακτήρα του συγγραφέα δεν θα τον καταλάβουν. Όπως για παράδειγμα τον Καρυωτάκη. Αν δεν τους πεις που ζει, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ίδιος, η κοινωνία του δε θα τους αρέσει καθόλου. Θεωρώ ότι ένα κείμενο για να αρέσει τους μαθητές πρέπει να αρέσει στον εκπαιδευτικό, ό,τι κείμενο αρέσει του εκπαιδευτικού το περνά πολύ ωραία και αρέσει και στο μαθητή, αλλιώς θα σου πουν ότι όλα είναι βλακείες.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Με μέτρο. Δηλαδή μπορεί την ώρα που συζητούμε να μου πουν κυρία να μπούμε να ψάξουμε κάτι, και να μου βρουν για τον τάδε κάπου που συζητούμε «α ναι κυρία

έπιασε και ο τάδε Νόμπελ. Έτσι το χρησιμοποιούν ή σε έρευνα αλλά και στην έρευνα πρέπει να τους καθοδηγήσεις να μπουν στα site, τα πιο απλά.

Για το facebook παραδείγματος χάριν;

Δεν έχω fb. Θα ήταν καλό αν ο εκπαιδευτικός δημιουργούσε ένα blog, group που να αναρτά κάτι που του άρεσε και να ζητά από τους μαθητές ανατροφοδότηση, ένα σχόλιο, να στέλνει μια εικόνα που έχει σχέση με το μάθημα και να ανταποκρίνονται, με αυτό τον τρόπο. Σαν μορφή εγρήγορσης των μαθητών, ότι ακόμα και τα απογεύματά τους έχουμε να πούμε κάτι για την λογοτεχνία.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά; Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Τους βλέπω που τα γράφουν στα θρανία.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Μορφή έκφρασης. Πολλές φορές κιόλας δεν ξέρουν ότι τα ποιήματα, τα τραγούδια είναι ποιητών και είναι αυτό που κάνω στα διαλλείματα. Τους λέω «ακούτε τώρα Μάνο Ελευθερίου και τραγουδά ο Θηβαίος» και εντυπωσιάζονται οι μαθητές γιατί πρώτη φορά ακούν ότι αυτό το τραγούδι είναι μελοποιημένο ποίημα. Εντάξει έχει που δεν τους ξέρουν, που δεν τα ακούν. Αλλά είναι μια μορφή να έρθουν σε επαφή με τους ποιητές.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Η

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Σίγουρα για να εξοικειωθούν με τη γλώσσα, να βελτιώσουν την έκφρασή τους την διατύπωσή τους, να βελτιώσουν την μητρική τους γλώσσα που είναι η πηγή του ελληνισμού, της ιστορίας μας, των ηθών, των εθίμων μας. Είναι απαραίτητη η διδασκαλία της λογοτεχνίας και στο Λύκειο και στο Γυμνάσιο.

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Οι στόχοι μου από το συγκεκριμένο μάθημα είναι να καλλιεργήσουν τη γλώσσα τους, όπως είπαμε, μαθαίνοντας, γνωρίζοντας πως λειτουργεί η γλώσσα μέσα από τα διάφορα κείμενα αλλά και με το να έρθουν σε επαφή με τα κείμενα αυτά νομίζω ότι παίρνουν πολλές ιδέες, μαθαίνουν να εκφράζονται, γνωρίζουν ποιητές, λογοτέχνες. Μορφώνονται.

3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Δεν είναι τόσο δύσκολο να διδαχθεί αλλά κάποια κείμενα μπορεί να σε δυσκολεύουν. Δηλαδή όταν το κείμενο είναι βατό, ωραίο στο περιεχόμενο, ευχάριστο οι μαθητές παρακολουθούν πιο εύκολα, είναι πιο εύκολο να το προσεγγίσεις και να το διδάξεις. Κάτι που να τους ελκύσει το ενδιαφέρον τους δηλαδή.
4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;
Δεν πολύ συμφωνώ με τις θεωρίες στη διδασκαλία. Τι εννοείς θεωρία; Κάτι το συγκεκριμένο;
Υπάρχουν θεωρίες πχ του φορμαλισμού, της νέας κριτικής, του ρομαντισμού..
Ανάλογα με την περίοδο που διδάσκεις μπορεί να επισημάνεις κάποια χαρακτηριστικά. Δεν εφαρμόζω εγώ όμως κάποια θεωρία στη διδασκαλία. Επισημάνω κάποια χαρακτηριστικά του ρομαντισμού, των διαφόρων σχολών.
5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;
Δεν γνωρίζω.
Είναι η θεωρία που για την ερμηνεία ενός λογοτεχνήματος θέτει ως επίκεντρο τον αναγνώστη.
Ως ένα βαθμό, ο αναγνώστης, η σωστή ανάγνωση καθορίζει το νόημα του κειμένου αλλά όχι απόλυτα, εξαρτάται και από την ερμηνεία που θα δώσεις εσύ, πως θα τους καθοδηγήσεις.
6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;
Βέβαια δίνονται.
Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;
Κάποιοι ακούν, κάποιοι δεν ακούν, κάποιοι θέλουν να προσθέσουν κάτι, να διαφωνήσουν μερικές φορές. Σε πιο μεγάλες τάξεις έχει πιο πολύ ενδιαφέρον.
7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι, μπορεί. Πολλά κείμενα είναι διαχρονικά, η ιστορία είναι η ίδια και επαναλαμβάνεται, οι χαρακτήρες των ανθρώπων είναι οι ίδιοι και επαναλαμβάνονται και έτσι μπορείς να βρεις αρκετά διαχρονικά μηνύματα.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι, πολύ σημαντικό, στοιχεία προπαντός της εποχής. Το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται ο συγγραφέας.

9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Ε, εντάξει. Αν χρησιμοποιούνταν με μέτρο θα ήταν ευχής έργο. Αλλά επειδή χρησιμοποιούνται αλόγιστα κάμνουν πολύ ζημιά, απορροφούν τους μαθητές, τους αποσπούν την προσοχή τους, τους κάνουν μαλθακούς, δεν θέλουν να διαβάζουν, να μορφώνονται, να γράφουν, γίνονται τεμπέληδες, μαλθακοί.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Να σου πω εγώ δεν πολύ ασχολούμαι.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Μπορεί κάποιοι μαθητές να το κάνουν. Πιστεύω κάποιοι μπορεί να θέλουν να δείξουν κάτι, ότι μορφώνονται, κάποιους μπορεί να πηγάζει και μέσα από την ψυχολογία τους, να βρήκαν κάτι να του άρεσε, που ταιριάζει με την ψυχοσύνθεσή τους και να το γράφουν.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;

Νομίζω μπορεί να μην αντιλαμβάνονται. Εξαρτάται από το επίπεδο του μαθητή. Αν ο μαθητής έχει ένα επίπεδο, είναι άριστος, ασχολείται με τη λογοτεχνία το αντιλαμβάνεται αλλά μπορεί και κάποιοι να μην το αντιλαμβάνονται.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Θ

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Έρχονται τα παιδιά σε επαφή με κείμενα, με ποίηση, αλλιώς πως να έρθουν σε επαφή; Καλλιεργείται η σκέψη τους, η φαντασία τους. Σήμερα προπάντων που δεν διαβάζουν βιβλία ή καθόλου σχεδόν ποίηση τους βοηθά πάρα πολύ να έρθουν σε επαφή με αυτά τα θέματα. Αλλά έχουμε λίγο πρόβλημα με τα κείμενα και τα ποιήματα. Θεωρώ ότι πρέπει να εμπλουτίσουμε λίγο την ύλη μας, να είναι θέματα

που είναι πιο κοντά τους, πιο κοντά στην εποχή τους. Αν και τα ποιήματα που κάνουμε είναι διαχρονικά στην Α Λυκείου. Έχουμε πιο πολλά ποιήματα. Θεωρώ ότι έπρεπε να έχουμε περισσότερα πεζά. Τα ποιήματα μας είναι πολύ ωραία και είναι και διαχρονικά. Σίγουρα πρέπει να έρθουν σε επαφή με το Διονύσιο Σολωμό, τον Κάλβο, τον Καβάφη αλλά θα ήταν καλό να υπήρχαν ποιήματα ή πεζά πιο κοντά στη δική μας εποχή.

2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;

Να πάρουν τα παιδιά το νόημα, να βρούμε κάτι να το ταυτίσουμε με την εποχή μας για να υπάρχει και ένα αποτέλεσμα. Ένα ξερό ποίημα όταν το διαβάσουμε και απλά δούμε την εποχή του, δούμε αυτό που ήθελε να δώσει ο συγγραφέας χωρίς να αγγίζει τους ίδιους δε θα κάνουμε κάτι. Δε θα έχουμε κανένα αποτέλεσμα. Κυρίως πρέπει να βρούμε κάτι να το ταυτίσουμε με τη ζωή μας, με τα ενδιαφέροντα τους, τι κοινό έχουμε, και όλα τα ποιήματα σίγουρα έχουν ένα κοινό με το σήμερα. Όταν τους ρωτήσεις και σήμερα που εκάναν δημοτικό τραγούδι στο πρώτο τετράμηνο, κάτι θα θυμούνται.

3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;

Όχι ιδιαίτερα δύσκολο. Μάλιστα αν βρεις κάτι από τη σύγχρονη εποχή και τους το δείξεις ή με εικόνα, ή να ακούσουν κάτι δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο. Βασικά, είναι και πως θα προσεγγίσεις τους μαθητές. Αν εσύ βαριέσαι το μάθημα θα το βαρεθούν και οι μαθητές. Σίγουρα δε θεωρώ ότι θα κερδίσεις και τα 25 παιδιά της τάξης αλλά όσον το δυνατόν περισσότερους. Πρέπει να εμπλακούν στο μάθημα γιατί μόνο έτσι θα δείξουν ενδιαφέρον. Σήμερα τα ενδιαφέροντά τους είναι κυρίως το τηλέφωνο, το computer, και η ποίηση και η λογοτεχνία μόνο τα παιδιά τα οποία διαβάζουν, τα υπόλοιπα..

4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;

Δηλαδή;

Ο φορμαλισμός, η νέα κριτική...

Κάποια ναι κάποια όχι.

Ποιες εφαρμόζετε;

Θεωρία πολλά σπάνια.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;
Δε γνωρίζω.
6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;
Πάντα. Η πρώτη δουλειά είναι να το διαβάσεις, να κάνεις κάποιες ερωτήσεις και να αφήσεις τα παιδιά να σου πουν αυτοί τι αντιλήφθηκαν. Γιατί όταν τα πεις εσύ...
Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;
Είναι ο τρόπος που θα το παρουσιάσεις και το κλίμα που θα δημιουργήσεις στην τάξη. Αν έτσι λειτουργείς δηλαδή να λέει ο ένας την άποψη του και οι υπόλοιποι να υποστηρίζουν ή να διαφωνούν θα λειτουργήσει. Αν λέει ο μαθητής και απλά συμπληρώνεις εσύ, απλά οι μαθητές θα σε ακούν. Είναι πολύ σημαντικό το κλίμα που θα δημιουργήσει εσύ στην τάξη.
7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;
Ναι, μπορεί.
8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;
Ναι πολλά σημαντικό. Για να αντιληφθούν κάτω από ποια δεδομένα γράφει το συγκεκριμένο και πολλές φορές εκείνα τα δεδομένα εκείνης της εποχής πως επιδρούν ακόμα και στις μέρες μας.
9. Ποια είναι η άποψη σας για τα κοινωνικά δίκτυα;
Όταν τα χρησιμοποιούν σωστά και με μέτρο είναι κάτι θετικό, είναι ένας τρόπος επικοινωνίας, είτε το θέλουμε είτε όχι. Εγώ δεν έχω εξαιτίας του χρόνου, δεν έχω χρόνο. Όμως ξέρω ότι είναι ένα μέσο επικοινωνίας και ότι είτε το θέλω είτε όχι είναι ένας τρόπος που επικοινωνούν οι νέοι μας μεταξύ τους. Το να είμαι αρνητική δε σημαίνει ότι βοηθά εμένα την ίδια. Ίσως πρέπει να μάθω κι εγώ να το χρησιμοποιώ για να μην θεωρούν ότι δεν ανήκω στη δική τους εποχή. Όσο πιο κοντά τους είσαι τόσο πιο θετικό είναι στη σχέση σου με τους μαθητές. Δεν έχω δικό μου αλλά δε σημαίνει ότι δε γνωρίζω.
10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;
Ναι, ναι.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Διότι τους εκφράζουν. Μπορεί να μην θέλουν το ποίημα αλλά όταν καθίσουν από μόνοι τους ή όταν μέσα στην τάξη όταν το αναλύσεις κάτι τους αγγίζει τότε το κάνουν δικό τους.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;
Κάποιοι ναι, κάποιοι όχι. Κάποιοι μόνο τα λόγια, χωρίς να ξέρουν ότι είναι ποίηση.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ι

1. Γιατί πιστεύετε ότι διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;
Διδάσκεται για τη συναισθηματική καλλιέργεια των μαθητών, για την ανάπτυξη της φαντασίας, για την καλλιέργεια της προσωπικότητάς τους, για την κατανόηση κειμένου, για να γνωρίσουν οι μαθητές πως αποτυπώνεται η ιστορία και γενικότερα ο πολιτισμός και πως επηρεάζει το λόγο των λογοτεχνών, για να κατανοήσουν πάρα πολλές φορές το ρόλο των πνευματικών ανθρώπων, πως τα κείμενα τους επηρεάζουν και καθοδηγούν σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους τους ανθρώπους.
2. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας από το μάθημα;
Να κατανοήσουν οι μαθητές το περιεχόμενο, τη μορφή, τις τεχνικές, να μπορούν να το εντάξουν σε λογοτεχνικά ρεύματα και επίσης θέματα που υπάρχουν εκεί να επικαιροποιούνται και να τα συνεξετάζουμε σε άλλες εποχές, σε άλλους συγγραφείς – ποιητές.
3. Πόσο δύσκολο είναι να διδάξετε το μάθημα της Λογοτεχνίας;
Το μάθημα της λογοτεχνίας δεν είναι δύσκολο να διδαχθεί. Είναι ένα μάθημα που αγαπούν οι μαθητές και το προτιμούν σε σχέση με πολλά άλλα μαθήματα. Χρειάζεται όμως και ο εκπαιδευτικός να ενημερώνεται ως προς τις διδακτικές προσεγγίσεις συνεχώς.
4. Ποια είναι η άποψή σας για τη θεωρία της λογοτεχνίας; Μπορούν νομίζετε να εφαρμοστούν κάποιες θεωρίες και αν ναι ποιες εφαρμόζετε;
Εφαρμόζονται, το θέμα είναι ο συνδυασμός τους. Δεν μπορείς να ακολουθήσεις μόνο μία.

Εσείς ποιες εφαρμόζετε;

Υπάρχουν διάφορα θέματα. Εμείς ακολουθούμε οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας. Υπάρχουν θέματα τα οποία είναι αμφιλεγόμενα, για το αν πρέπει η λογοτεχνία να εξετάζεται ή όχι, αν το λογοτεχνικό βιβλίο πρέπει να είναι αντικείμενο εξέτασης. Η δική μου η άποψη είναι ότι το λογοτεχνικό κείμενο στο σύνολό του δεν πρέπει να εξετάζεται. Στόχος της μελέτης ενός ολόκληρου λογοτεχνικού κειμένου πρέπει να είναι η αγάπη του μαθητή για τη λογοτεχνία όπως και των άλλων μαθημάτων. Τώρα το εκπαιδευτικό σύστημα έτσι όπως είναι αναγκάζει την εξέταση, και στα κείμενα. Και είναι ένας μοχλός πίεσης για τους μαθητές. Δεν μπορούμε να το αφήσουμε τελείως στο κενό, χωρίς εξέταση το μάθημα. Το λογοτεχνικό όμως βιβλίο με τον τρόπο που με τα νέα Αναλυτικά έχει περάσει στο Γυμνάσιο πιστεύω ότι είναι καλός. Δηλαδή προαιρετική εξέταση σε διαγώνισμα αλλά όχι στο τέλος της χρονιάς, ο μαθητής μπορεί να επιλέξει το δικό του λογοτεχνικό βιβλίο και να το παρουσιάσει με βάση ερωτήματα που θέτει ο εκπαιδευτικός, άξονες διερεύνησης.

5. Τι γνωρίζετε για τη θεωρία της πρόσληψης;

Θυμίστε μου ποια είναι και θα σας πω περισσότερα.

Η θεωρία της πρόσληψης είναι αυτή που θέτει ως επίκεντρο για την ερμηνεία ενός λογοτεχνικού ποιήματος ή κειμένου τον αναγνώστη.

Λοιπόν, η αλήθεια είναι κάπου ενδιάμεσα. Όταν διαβάζεις λογοτεχνία μόνο εσύ, για εσένα, μπορείς να νιώθεις ό,τι θέλεις, να καταλαβαίνεις ό,τι θέλεις και αυτό δεν ενοχλεί κανέναν. Είναι κάτι που μπορείς να το κάνεις με οποιοδήποτε κείμενο ακόμα και όταν είσαι εκπαιδευτικός. Όταν πρέπει να διδάξεις όμως τη λογοτεχνία μέσα στην τάξη θα πρέπει να μάθεις στην ποίηση του Ελύτη, για παράδειγμα, τι είναι ο ήλιος, τι είναι η θάλασσα. Δηλαδή πρέπει να έχεις κάποιες εξειδικευμένες γνώσεις που θα τις πάρεις από το σχολείο ή από τις σπουδές σου. Τώρα για την ερμηνεία και οι μαθητές μας παίρνουν σε δικές τους ερμηνείες που είναι πολύ έξυπνες και πολύ σωστές φτάνει να είναι και τεκμηριωμένες, δηλαδή να ταιριάζουν στο ύφος του συγγραφέα, στην εποχή και από εκεί και πέρα ό,τι άλλο νιώσουν και όποιους άλλους συνειρμούς κάνουν, ναι σωστοί είναι.

6. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου δίνονται περιθώρια στους μαθητές σας να πουν τη δική τους άποψη;

Φυσικά και δίνονται αλλά μέσα στην τάξη. Στο πλαίσιο της εξέτασης, ιδίως για την Τρίτη Λυκείου που διδάσκω εγώ που είναι παγκύπριες εξετάσεις θα πούμε δυο-τρεις

εκδοχές ερμηνείας του κειμένου, μπορούν οι μαθητές να πουν και τη δική τους άποψη αλλά για σκοπούς εξέτασης εγώ τους λέω «μπορείτε να πείτε την άποψή σας αλλά οπωσδήποτε πρέπει να είναι και αυτά τα τεκμηριωμένα, να τεκμηριώνονται».

Πως αντιδρούν οι υπόλοιποι μαθητές;

Δείχνουν ενδιαφέρον. Υπάρχει αλληλεπίδραση.

7. Πιστεύετε ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή των μαθητών σας, να τους αφορά;

Ναι, ναι, ναι, φυσικά.

8. Θεωρείτε σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Εγώ τα στοιχεία της εποχής του συγγραφέα όπως και την τεχνική δεν τα δίνω εκ των προτέρων ποτέ. Δηλαδή, αν έχουμε δύο ποιήματα του Ελύτη μετά την ανάλυση θα δούμε τον Ελύτη και την εποχή, με βάση το κείμενο. Δεν δίνουμε πληροφορίες έξω από το κείμενο και δεν εξετάζονται πληροφορίες έξω από το κείμενο σχετικές με το συγγραφέα ή τον ποιητή όμως θα μπορούσαν οι μαθητές αν ενδιαφέρονταν να μάθουν κάτι εκείνοι περισσότερο. Διαφωνώ με το εκ των προτέρων. Δεν μπορούν να καταλάβουν οι μαθητές. Μέσα από το κείμενο είναι εκείνα που θα καταλάβουν, θα αντλήσουν.

9. Ποια είναι η άποψή σας για τα κοινωνικά δίκτυα;

Τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να αξιοποιηθούν πάρα πολύ ωραία στο μάθημα, σε όλα τα μαθήματα. Και όταν έχεις μαθητές που έχουν φτάσει στην Τρίτη Λυκείου και έχουν μια ευαισθησία για το μάθημα μπορούν να δημιουργήσουν blogs για διάφορους συγγραφείς, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ετοιμάσει κάτι και να επικοινωνεί για θέματα λογοτεχνίας και για οποιοδήποτε άλλο θέμα με τους μαθητές.

10. Γνωρίζετε ότι οι μαθητές αναρτούν και κοινοποιούν στίχους ποιητών σε αυτά;

Λοιπόν, οι δικοί μου μαθητές φέτος δεν αναρτούν. Όμως διδάσκω σε ιδιαίτερους μαθητές, δηλαδή το ένα τμήμα είναι πάρα πολλοί σε στήριξη, τμήμα φτιαχτό με αδύνατους μαθητές για να βολέψει το μάθημα της στήριξης. Από άλλες τάξεις όμως που ξέρω και γενικότερα ως σύμβουλος που πήγαινα σε άλλα σχολεία και έτυχε να δω blogs που κάνουν οι μαθητές, ναι αναρτούν.

Γιατί νομίζετε ότι το κάνουν αυτό;

Λοιπόν, ελάχιστοι είναι οι μαθητές που αναρτούν τα στιχάκια επειδή έχουν μελετήσει ένα συγγραφέα ή ένα ποιητή, εκτός αν τούτου γίνει στο πλαίσιο ενός μαθήματος όπως σας είπα, να πούμε ότι θα δημιουργήσουμε ένα blog η τάξη μας με θέμα τη λογοτεχνία, ή πέντε πέντε μαθητές, τότε ναι αναρτούν για αυτό το λόγο. Είναι γιατί βρίσκουν στίχους που τους εκφράζουν.

11. Κατά τη γνώμη σας αντιλαμβάνονται ότι τα στιχάκια αυτά είναι λογοτεχνία;
Εξαρτάται, υπάρχουν μαθητές που το αντιλαμβάνονται, υπάρχουν μαθητές που δεν το αντιλαμβάνονται.

Γ.2 Συνεντεύξεις μαθητών

ΜΑΘΗΤΗΣ Α

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;
Λογοτεχνία... Τα κείμενα που κάνουμε στο σχολείο και η ερμηνεία των κειμένων.
Αυτά.
2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;
Επειδή πίσω από κάποιο λογοτεχνικό κείμενο κρύβονται ιστορικά γεγονότα τα οποία πρέπει να ξέρουμε.
3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;
Να κατανοήσω το κείμενο ή το ποίημα που διδάσκουμαι και να καταλάβω για ποιο λόγο το έγραψε ο συγγραφέας ή ο ποιητής και τι τον παρότρυνε ή από που εμπνεύστηκε.
4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;
Θεωρώ ότι είναι κάτι ευχάριστο.
5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας ;
Με σύγχρονα μέσα, οπτικοακουστικά, με τη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών.
6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;
(Παύση) Το θέμα;

Το θέμα που επιλέγει ο συγγραφέας, εννοείς, ή ο ποιητής; Ο ίδιος ο ποιητής, η εποχή;

Ναι.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Ναι.

Πως αντιδρά ο καθηγητής/καθηγήτρια και πως οι συμμαθητές σου;

Αποδέχονται πάντα την αντίθετη άποψη. (Παύση) Υπάρχει μια διαμάχη.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Δεν κάνω κάτι συγκεκριμένο έξω που το σχολείο.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Πιστεύω είναι ένας τρόπος έκφρασης συναισθημάτων ή σκέψεων. Βασικά στην εποχή μας επειδή οι άνθρωποι δεν εκφράζονται άμεσα χρησιμοποιούν πιο έμμεσους τρόπους.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτιούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Για το συγκεκριμένο; Νομίζω το συγκεκριμένο ναι.

Αυτό;

(Δεύτερο απόσπασμα) Δεν είμαι εντελώς σίγουρη.

Γιατί το πρώτο το θεωρείς λογοτεχνία ενώ το δεύτερο δεν είσαι σίγουρη;

Βασικά επειδή το δεύτερο μιλά περισσότερο για έρωτα ενώ το πρώτο... Δεν ξέρω...

Το τρίτο; (Τρίτο απόσπασμα)

Δεν ξέρω.

Τι νομίζεις εσύ;

Νομίζω πως όχι.

ΜΑΘΗΤΗΣ Β

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Λογοτεχνία είναι τα διάφορα ποιήματα και κείμενα που διαβάζουμε είτε στον ελεύθερο μας χρόνο είτε στην τάξη. Στην τάξη τα αναλύουμε με τους καθηγητές μας.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Για να εμπλουτίσουμε τις γνώσεις μας, να δημιουργήσουμε μια κριτική σκέψη και να εκφράσουμε τις διάφορες πιθανές αναλύσεις του ποιήματος που μπορούν να υπάρξουν.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Είναι να μάθουμε έναν ποιητικό τρόπο να εκφραζόμαστε που μπορεί να χρησιμοποιούμε στις εκθέσεις μας ή στην καθημερινή μας συνομιλία.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Το βρίσκω αρκετά εύκολο επειδή διαβάζω, προσπαθώ να διαβάζω τις σημειώσεις της καθηγήτριας και όταν κάνουμε το μάθημα παίρνω δικές μου σημειώσεις.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας ;

Το μάθημα φέτος διδάσκεται στην τάξη με την καθηγήτρια με τη χρήση του power point, του προβολέα. Είναι πιο ενδιαφέρον έτσι το μάθημα γιατί η καθηγήτρια βρίσκει άλλες πηγές όπως διάφορα τραγούδια ή κάποιον που να αφηγείται το ποίημα. Είναι πιο ενδιαφέρον.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Τι είναι τούτο;

Το νόημα ενός κειμένου. Κατά την ανάλυση ενός ποιήματος ή κειμένου στην τάξη υπάρχει ένα νόημα το οποίο προσπαθείτε να βρείτε, φαντάζομαι. Τι είναι εκείνο, νομίζεις, που καθορίζει το νόημα;

Ο συγγραφέας με τα διάφορα σύμβολα που χρησιμοποιεί, τους συνειρμούς του για να μας δώσει ένα μήνυμα. Συνήθως ότι πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα πράγματα με αξιοπρέπεια, να είμαστε εντάξει με τις συνέπειες των πράξεών μας.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Ναι υπάρχουν περιθώρια.

Πως αντιδρά ο καθηγητής/καθηγήτρια και πως οι συμμαθητές σας;

Οι συμμαθητές συνήθως ακούν και δίνουν και τη δική τους άποψη. Η καθηγήτρια συμφωνεί με την άποψή σου ή μπορεί να μας δώσει τη δική της άποψη αλλά δεν την απορρίπτει.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σας, να σε αφορά;

Ναι το πιστεύω γιατί το μήνυμα που δίνει είναι διαχρονικό. Γιατί πάντα θα υπάρχουν τα κακά, τα καλά, αλλά πρέπει, όπως το ποίημα που κάνουμε φέτος, να τα αντιμετωπίζουμε πάντα με αξιοπρέπεια.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι επειδή τα πάντα έχουν μια πηγή έμπνευσης άρα τα ποιήματα, η λογοτεχνία που γράφει ο καθένας σίγουρα επηρεάζεται από την εποχή που ζει, τα δεινά, ειρήνη, πόλεμος...

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Διαβάζω βιβλία σχολικά αλλά επειδή είμαι μισή αγγλίδα μου αρέσουν τα αγγλικά περισσότερο. Τα βρίσκω πιο εύκολα να κατανοήσω τα κείμενα, τα βιβλία.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Εγώ δεν ασχολούμαι.

Καθόλου;

Ε όχι.

Εντάξει. Συνήθως οι έφηβοι αναρτούν στα κοινωνικά δίκτυα στιχάκια. Γιατί νομίζεις ότι το κάνουν αυτό οι συμμαθητές σου;

Γιατί μπορεί να τους άρεσε το μήνυμα που δίνει ή μπορεί να ταυτίζεται με τις εμπειρίες που ζει εκείνη τη χρονική στιγμή.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Νομίζω ότι σίχοι υπάρχουν όπου υπάρχει ένα νόημα οπότε μπορεί να είναι λογοτεχνία..

Αυτό; (Δεύτερο απόσπασμα)

Το ίδιο.

Και το τρίτο. (Τρίτο απόσπασμα)

Είναι ωραίο αυτό. Όταν είναι έκφραση συναισθημάτων μπορεί να γίνει μέσω της λογοτεχνίας, του τραγουδιού... Ακόμα και τα τραγούδια είναι λογοτεχνία. Είναι σίχοι.

ΜΑΘΗΤΗΣ Γ

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Εγώ πίστευα παλιά ότι είναι βιβλία. Αλλά τώρα, ειδικά στην Γ' Λυκείου, που μπαίνουμε πιο πολλά στο θέμα βλέπεις ότι σκέφτεσαι αλλιώς για τη ζωή γενικά. Ας πούμε από τον Καβάφη ειδικά, μαθαίνεις πάρα πολλά πράγματα και είναι ενδιαφέρον. Παλιά δε μου άρεσε αλλά φέτος είναι πολλά ενδιαφέρον.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Επειδή εξηγά σου πως να ζεις, πιστεύω. Εννοώ ότι είναι όπως την ανθρωπιστική παιδεία που μαθαίνουμε τώρα στην Γ Λυκείου. Βοηθά μας να καλλιεργηθεί η προσωπικότητά μας.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Αυτό που είπα πριν για την προσωπικότητα και το ότι είναι καλά να ξέρεις και κάποιο συγγραφέα. Παλιά μου έλεγαν για τον Καβάφη και εγώ ήμουν κάπως, ποιος είναι τούτος; Τώρα όμως ξέρω ότι είναι πολύ καλός ποιητής.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Με τη βοήθεια των καθηγητών μου μπορώ να κατανοήσω πολύ καλά, δεν ξέρω μπορεί να είναι η καθηγήτρια επειδή βοηθά μας πάρα πολύ, το αναλύει πάρα πολύ ώστε να το καταλάβουμε. Είναι εύκολο για μένα.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Μου αρέσει ο τρόπος που μας το διδάσκει η καθηγήτριά μας. Είναι διαφορετικός. Πρώτα λέει μας λίγα πράγματα για τον ποιητή, το παρελθόν του, να ξέρουμε πως ήταν η ζωή του για να μπορούμε να συνδεθούμε μαζί του και πολλές φορές μας λέει και για την ιστορία, ας πούμε για την κατοχή, πες αν το ποίημα είναι για την κατοχή μας το λέει. Άρα καταλαβαίνουμε περίπου τι γινόταν εκείνο τον καιρό. Έχουμε και projector και μας δείχνει τα σημαντικά σημεία. Αλλά η καθηγήτρια μας αφήνει μας να πούμε την άποψη μας. Επειδή κάθε άνθρωπος μπορεί να έχει διαφορετική άποψη για το τι σημαίνει το ποίημα. Άρα να μας αφήνουν να πούμε τι πιστεύουμε εμείς επειδή ο κάθε άνθρωπος έχει διαφορετική άποψη.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Ο τρόπος που γράφει ο συγγραφέας. Ας πούμε αν έχει επίθετα μπορεί πολύ εύκολα να σου κτυπήσει εδώ, να νιώσεις συναισθήματα και σε ενώνει με το ποίημα.

7. Είπες ότι δίνονται περιθώρια να πεις την άποψη σου κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου. Η καθηγήτρια όπως είπες την αποδέχεται, αν κατάλαβα σωστά.

Απλώς μπορεί, ας πούμε να μας πει, στις παγκύπριες όμως προτιμούν αυτή την απάντηση. Επειδή προς το παρόν είναι οι παγκύπριες, άρα δεν είναι αποδεκτή η άποψή μας.

Οι υπόλοιπες συμμαθητές πως αντιδρούν;

Έχει κάποιους που διαφωνούν και έχει κάποιους που συμφωνούν. Και δεν περιμένεις να συμφωνούν όλοι με την άποψή σου γι αυτό δε με πειράζει.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι ειδικά φέτος παρατήρησα ότι τα περισσότερα ποιήματα αλλά και τα κείμενα είναι διαχρονικά, έχουν σχέση. Παλιά ήταν οι πόλεμοι τα προβλήματα τους εμάς είναι η φτώχεια, τα οικονομικά που πάλι συσχετίζεται και δείχνει τις δυσκολίες του ανθρώπου.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι επειδή κάποτε αν δεν σου πουν τίποτε για το συγγραφέα είσαι κάπως, γιατί έγραψε έτσι. Δεν καταλαβαίνεις, εγώ προσωπικά δε θα καταλάβαινα αν δε μου έλεγαν πράγματα για το συγγραφέα.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Διαβάζω βιβλία σπίτι αλλά είναι αγγλικά. Επειδή η μητέρα μου είναι από Αγγλία άρα με τραβούν περισσότερο τα αγγλικά τα βιβλία αλλά δεν μπορώ να μην διαβάζω βιβλία. Είναι η ρουτίνα μου. Πριν κοιμηθώ θα διαβάσω λίγο, έτσι μου αρέσει.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Πολλές φορές είναι για να δώσουμε ένα μήνυμα σε ξεχωριστό άτομο χωρίς να το πεις μπροστά του (γέλια).

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Πιστεύω ότι είναι λογοτεχνία.

(Δεύτερο απόσπασμα) Και αυτό.

Γιατί;

Έχουν ένα ξεχωριστό μήνυμα, μπορεί να μην είναι κατευθείαν το μήνυμα αλλά πίσω μπορείς να σκεφτείς κάτι και να καταλάβεις τι εννοεί.

Αυτό; (Τρίτο απόσπασμα)

Ναι, και αυτό. Βασικά πιστεύω ότι και ο πιο άσχετος να γράψει ένα στίχο είναι λογοτεχνία επειδή κάτι θέλει να πει. Άρα τα θεωρώ όλα λογοτεχνία. Δεν μπορώ να πω ότι δεν είναι λογοτεχνία.

ΜΑΘΗΤΗΣ Δ

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Λογοτεχνία για μένα είναι όλα τα λογοτεχνικά κείμενα που διαβάζω και οτιδήποτε έχει να κάνει με συγγραφείς.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Εγώ προσωπικά πιστεύω ότι διδάσκεται όχι μόνο για να μάθουμε λογοτεχνία αλλά για να μάθουμε και την ιστορία μας. Επειδή όλα τα λογοτεχνικά που κάνουμε, σχεδόν, τα περισσότερα είναι από ιστορικά γεγονότα.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Να μου μάθει πως μπορεί ένας συγγραφέας να σκέφτεται, πως είναι η ζωή του, τι τρόπο ζωής έχει και τον βοηθά να γράψει τα ποιήματά του και να μάθω το χαρακτήρα του συγγραφέα που διαβάζω και έτσι να μπορεί να γίνω κι εγώ καλύτερος όταν γράφω.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Πιστεύω ότι στο μάθημα των Νέων Ελληνικών είναι το πιο εύκολο κομμάτι σε σχέση με τις εκθέσεις και τα υπόλοιπα. Έχει κάποια δυσκολία αλλά επειδή είναι γνωστά πράγματα που πρέπει να τα μάθουμε πρέπει να τα διαβάσουμε για να τα ξέρουμε.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Πιστεύω διδάσκεται αρκετά καλά γιατί μας βοηθούν πολύ οι καθηγήτριές μας με τα power point, τα βιβλία, τα βοηθήματα που έχουν οι ίδιες οι καθηγήτριες, τα φυλλάδια που μας δίνουν. Είναι αρκετά καλό το μάθημα.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Εννοείς; Εκείνος που μας το διδάσκει.

Μπορεί να είναι και αυτό μια άποψη. Κατά τη διδασκαλία ενός ποιήματος ή κειμένου ψάχνετε να βρείτε το νόημα.

Ναι.

Ποιος είναι ή τι, που έδωσε το νόημα;

Ο συγγραφέας επειδή είναι εκείνος που το έγραψε, είναι εκείνος που θέλει να μας μεταφέρει μέσα από το κείμενο γιατί αν μιλά στο δεύτερο πρόσωπο έχει διδακτισμό. Μπορεί να θέλει να μας διδάξει, μπορεί να θέλει να μας μάθει κάποια γεγονότα.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Συνήθως είναι λανθασμένη γιατί μπορώ να πω στην καθηγήτρια μου ότι εγώ έχω αυτή την άποψη και θα μου πει όχι γιατί αυτό λέει το βοήθημα ή γιατί αυτό είναι το σωστό. Έχει φορές όμως που ακόμα πιστεύω ότι είναι σωστή η άποψη μου, ότι μπορεί να είναι σωστή και αυτή η μεριά, αλλά δεν είναι σωστή για την καθηγήτρια. Οπότε σταματώ να σκέφτομαι.

Οι υπόλοιπες συμμαθητές πως αντιδρούν;

Αμήχανοι. Βασικά, γενικά οι μαθητές στα σχολεία δεν τους ενδιαφέρει. Είναι λίγοι οι μαθητές που θα σου δώσουν προσοχή.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Πάντα γιατί μπορεί να είναι διαχρονικό. Τα περισσότερα ποιήματα που κάνουμε στα σχολεία είναι διαχρονικά. Τα προβλήματα που είχαν τότε τα έχουμε και τώρα, οικονομικά, πολέμους, απειλές από άλλες χώρες.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι, γιατί αν έζησε μια δύσκολη ζωή σίγουρα το νόημα του κειμένου θα είναι διαφορετικό και ο τρόπος που γράφει μπορεί να είναι υπερρεαλιστικός. Σίγουρα κάτω από τις συνθήκες που ζούσε θα γράψει τα κατάλληλα.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Πολλά μικρή. Το καλοκαίρι μπορεί να διαβάσω ένα βιβλίο.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Με αυτά τα στιχάκια, επειδή οι μαθητές έχουν σχέση σε αυτή την ηλικία, πολλοί τα γράφουν, πχ για χωρισμούς, για να τα δουν κάποιοι συγκεκριμένοι άνθρωποι, ή άλλοι τα γράφουν απλά για τη ζωή τους, ας πούμε ότι δεν περνούν καλά. Ο καθένας για τα προσωπικά του προβλήματα γράφει αυτό που θέλει.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Δεν πιστεύω ότι είναι τελείως λογοτεχνία αλλά δίνει, σου περνά ένα νόημα, ένα μεγάλο νόημα. Επειδή δεν ξέρω ποιοι τα γράφουν, γι' αυτό.

Αυτό; (Δεύτερο απόσπασμα)

Ναι αλλά αυτό γράφτηκε από αναρχικούς γιατί μιλά και για επαναστάτες. Έχουν πολύ νόημα όμως γιατί μιλούν για διάφορες καταστάσεις, μιλούν για σχέση.

Αυτό;(Τρίτο απόσπασμα)

Είναι ωραίο! Αυτά είναι στιχάκια αλλά δεν μπορώ να το εξηγήσω, τι ακριβώς είναι. Πρέπει να το αναλύσεις. Επειδή δεν ξέρεις ποιος τα γράφει. Πρέπει να ξέρεις τη ζωή του, τι έζησε, για ποιο λόγο τα γράφει.

Είναι ποιητές που τα γράφουν;

Πιστεύω είναι άνθρωποι της καθημερινότητας, έτσι πιστεύω. Ένα πρόβλημα που έχει ένας ποιητής μπορεί να το έχει και ένας άνθρωπος.

ΜΑΘΗΤΗΣ Ε

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Εννοείτε το συναίσθημα που μου προκαλεί;

Όταν ακούς «λογοτεχνία», τι είναι για σένα;

Έργα διάσημων συγγραφέων που άφησαν πίσω τους συγγραφικό έργο, μπορεί να είναι ποιητές, όχι ποιήματα γράφουν όχι λογοτεχνία, μπορεί να είναι μυθιστόρημα, νουβέλα, διήγημα.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Γιατί τα κείμενα δείχνουν κάποιες κοινωνικοπολιτικές καταστάσεις που επικρατούσαν εκείνο τον καιρό, μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για την ιστορία ή για πιο σύγχρονες εποχές και να μάθουμε κάποια πράγματα έτσι ώστε να είμαστε προετοιμασμένοι αν υπάρξει παρόμοια περίπτωση το μέλλον να μπορέσουμε να την αντιμετωπίσουμε, να ανταπεξέλθουμε σε αυτά τα δεδομένα. Επίσης, πολλές φορές η λογοτεχνία μπορεί να σε εκφράσει, μπορεί να βοηθήσει να εκφράσουν ένα συναίσθημα απόκρυφο. Μέσα από τη λογοτεχνία μπορεί να βοηθηθεί ο μαθητής να εκφράζεται πιο εύκολα.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Κάποιος καλλιεργημένος άνθρωπος είναι αυτός που ξέρει λογοτεχνία, οπότε πιστεύω ότι για να καλλιεργηθώ πνευματικά πρέπει πρώτα να μάθω κάποια στοιχειώδη πράγματα για τη λογοτεχνία.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Πιστεύω είναι πιο εύκολο από την έκφραση – έκθεση. Έχει βαθμό δυσκολίας, όμως αν αισθανθείς και ταυτιστείς με το ποιητικό υποκείμενο μπορείς να το αποδώσεις εύκολα. Αλλά αν υπάρχουν πράγματα ξένα προς εσένα, ας πούμε ιστορικά γεγονότα μπορεί να μην το καταλάβεις.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Στα ποιήματα ή στα λογοτεχνικά;

Και στα δύο.

Στα ποιήματα μπορεί όταν διαβάζω εγώ το ποίημα να το ερμηνεύω με άλλο τρόπο ενώ ο καθηγητής να λέει ο σωστός είναι αυτός. Ή μπορεί να γίνονται κάποιοι συνειρμοί στα ποιήματα εννοώ ο καθηγητής να έχει την υποψία ότι επηρεάστηκε από κάποιο γεγονός ενώ εμένα να μου φαίνεται παράλογος αυτός ο συνειρμός που έκανε ο καθηγητής. Πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει μια γενική ερμηνεία αλλά να υπάρχει και η ερμηνεία του μαθητή. Να διαβάζουμε το βιογραφικό υλικό, να τα συνδυάζουμε, να βγάζουμε και εμείς αποτέλεσμα και να τα συγκρίνουμε με τη γενική ερμηνεία.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

το κεντρικό νόημα;

Ναι.

Ο ποιητής λογικά θα ήξερε. Αν δεν έκαμε δηλώσεις τι εννοούσε στο ποίημα, στον κάθε στίχο, λογικά πρέπει ο καθένας όπως το αντιλαμβάνεται να το αναλύσει. Αλλά από τη στιγμή που δεν έχουμε δηλώσεις του ποιητή πιστεύω η πιο καλά επιστημονικά τεκμηριωμένη ερμηνεία είναι η καλύτερη. Εννοώ, κοντά στη λογική.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Αν έχω αντίθετη άποψη με το κεντρικό νόημα ή με τον τρόπο που διδάσκεται;

Όχι με τον τρόπο που διδάσκεται, με την ερμηνεία.

Σπάνια έχω το περιθώριο να διαφωνήσω.

Αν πεις την άποψή σου;

Συνήθως κάνουμε μια συζήτηση, ένα διάλογο αλλά καθυστερεί το μάθημα, δεν έχουμε χρόνο και συνήθως αποφεύγεται. Μου λέει η καθηγήτρια «να σου πω το διάλειμμα». Επειδή δεν προλαβαίνουμε μου είπε καλύτερα να μην ανοίγουμε συζητήσεις.

Οι συμμαθητές πως αντιδρούν;

Κάποιοι συμφωνούν και μπορεί να πουν και τη δική τους άποψη. Σπάνια διαφωνούν με τον καθηγητή. Άτομα που διαφωνούν κρατούν μια ουδέτερη στάση, οι περισσότεροι συμφωνούν.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι μπορεί να είναι διαχρονικό.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι είναι πολύ σημαντικό.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Βασικά διαβάζω βιβλία αλλά συνήθως δεν είναι ελληνική λογοτεχνία. Διαβάζω πιο πολύ πολιτικά, ιστορικά, γενικές γνώσεις. Λογοτεχνία διάβασα το «Χωρίς Οικογένεια», Όλιβερ Τουίστ, κλασική λογοτεχνία. Δεν διάβασα Ελύτη, Καβάφη, σπάνια θα αναζητήσω να διαβάσω ποιητές που κάνουμε στο σχολείο. Μπορεί να δω κάποιο απόφθεγμα στο internet.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Βασικά, εγώ πιστεύω ότι πολλές φορές όταν δημοσιεύουν κάποιοι ένα στίχο κάποιου ποιήματος να τους εκφράζει ή μπορεί ακόμα να μην τους εκφράζει απλά να κατανόησαν το στίχο, να υπάρχει κάποιο λογοπαίγνιο και να τους άρεσε, να τους φάνηκε έξυπνο και να το δημοσιεύσουν έτσι ώστε να το δουν και οι άλλοι. Ή μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά μας. Μπορεί να νιώθει λυπημένος, μοναξιά και δημοσιεύει το στίχο.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Εντάξει δεν το θεωρώ τόσο. Εμένα προσωπικά δε μου αρέσει. Όχι δεν το θεωρώ ποίημα.

Αυτό;

(Δεύτερο απόσπασμα) Αυτό ναι. Βασικά στο τέλος είδα το Τάσος Λειβαδίτης. Πρώτα το διάβασα και από τους πρώτους στίχους που διάβασα είναι ωραίο.

Γνωρίζεις το Λειβαδίτη, γι αυτό;

Όχι. Πρώτα το διάβασα. Μου άρεσε από την αρχή.

Αυτό; (Τρίτο απόσπασμα)

Αυτός είναι ωραίος στίχος, μου άρεσε, έξυπνος.

Το θεωρείς ποίημα, λογοτεχνία;

Όχι λογοτεχνία. Το θεωρώ συναίσθημα, είναι μια συναισθηματική πρόταση. Λογοτεχνία, δεν ξέρω.. Μπορεί ναι, μπορεί να είναι λογοτεχνία. Όμως το ποίημα εννοείτε σε σχέση με τους μεγάλους, διάσημους ποιητές ή σε σχέση με τα δεδομένα τα δικά μας;

Πως το δέχεσαι εσύ, πως το αντιλαμβάνεσαι, αν το θεωρείς λογοτεχνία;

Μα μόνο του, έτσι πάνω σε ένα τοίχο;

Ναι, όπως το βλέπουμε στα κοινωνικά δίκτυα.

Ναι μεν μου αρέσει, αλλά δεν το θεωρώ λογοτεχνία.

ΜΑΘΗΤΗΣ ΣΤ

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Βασικά λογοτεχνία είναι κάποιο κείμενο που εκφράζει ο ποιητής εκείνο που νιώθει και όσα βλέπει εκείνος.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Για να σκεφτόμαστε κι εμείς διαφορετικά, για να μάθουμε να σκεφτούμαστε όπως σκέφτονται οι ποιητές. Κάθε ποιητής σκέφτεται πολύ διαφορετικά. Για να σκεφτόμαστε πιο δημιουργικά.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Να είναι πιο ξεκάθαρα γιατί συνήθως δεν είναι τόσο ξεκάθαρο που να καταλαβαίνουμε τι ακριβώς θέλει να μας πει.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικό κειμένου;

Τα κατανοώ απλά έχει πράγματα που δυσκολεύομαι γιατί αλλιώς τα σκέφτεται ενώ εγώ αλλιώς τα σκέφτομαι και για να φτάσω στο σημείο να καταλάβω αυτό που θέλει εκείνος να μου πει δυσκολεύομαι λίγο.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας ;

Θα προτιμούσα να γινόταν αλλιώς. Δηλαδή απλά μας διαβάζουν το κείμενο και μας λέν αυτά που λέει ο ποιητής. Ενώ θα ήταν καλύτερα ο καθένας μας να λέει πως το βλέπει, να λέει την άποψή του και να εκφράζει εκείνος πως το βλέπει πρώτα, και μετά να μας λέν τι ακριβώς είναι αυτά εννοεί.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Ο συγγραφέας. Εκείνος το έγραψε εκείνος θέλει να πει εκείνα που νιώθει. Άστο που ο καθένας μας το βλέπει αλλιώς.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Όχι πάντα, συνήθως όχι γιατί εκτός του ότι είμαστε πιεσμένοι που το χρόνο και πολλά άλλα, πάντα πρέπει να μάθουμε αυτό που λέει ο ποιητής. Δεν μπορούμε να εκφραστούμε κι εμείς.

Ούτε στην τάξη; Δεν υπάρχουν περιπτώσεις που λες την άποψή σου;

Μπορεί να την πω μου αλλά συνήθως είναι λάθος γιατί αλλιώς τα βλέπει ο ποιητής.

Οι συμμαθητές σου πως αντιδρούν αν πεις την άποψή σου;

Κάπως, δεν ενδιαφέρονται για την άποψη του άλλου, απλά μόνο το δικό τους.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι γιατί το κείμενο μπορεί να μιλά για κάποιο χρονικό διάστημα πριν πολλά χρόνια αλλά μπορεί να υπάρχουν γεγονότα που συνεχίζονται και σχεδόν είναι τα ίδια που μπορούν να συμπίπτουν.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Κάποιες φορές ναι, κάποιες φορές όχι. Συνήθως όταν σου πει πότε γεννήθηκε και σου δώσει στοιχεία για τον ποιητή, καταλαβαίνεις πως εκφράζεται στο ποίημα. Αν σου πει κάποια γεγονότα της ζωής του μπορείς να καταλάβεις πιο εύκολα πως εκφράζεται και γράφει. Ενώ το πότε γεννήθηκε και τούτα, είναι μόνο για τις χρονολογίες.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Διαβάζω αλλά συνήθως πρέπει να είναι κάποιο κείμενο που να μου τραβήξει πολύ την προσοχή για να το διαβάσω.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Εξαρτάται... τι στιχάκι θα ανεβάσεις. Συνήθως είναι αυτό που νιώθεις που θα γράψεις. Εκείνο που νιώθει ο καθένας.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Είναι. Εγώ πιστεύω όλα τα στιχάκια είναι λογοτεχνία γιατί εξαρτάται πως το βλέπει ο καθένας. Εγώ πιστεύω, ναι είναι λογοτεχνία γιατί είναι αυτό που νιώθει κάποιος και συνήθως αυτό που γράφει κάποιος είτε στο Facebook ή γενικά, εκφράζει και άλλους, δεν είναι μόνο εσένα και μπορείς να κατανοήσεις τι ακριβώς θέλει να πει.

Αυτό, θεωρείς ότι είναι λογοτεχνία;

(Δεύτερο απόσπασμα) Ναι απλά είναι λίγο πιο αισθηματική, πιο παράξενη. Δεν είναι φάση για έρωτα ή οτιδήποτε. Είναι κάτι που δε νομίζω να έβαζα ποτέ.

Αυτό;

(Τρίτο απόσπασμα) Ναι το ξαναείδα! Μου αρέσει και θα το έβαζα. Είναι λογοτεχνία εγώ πιστεύω επειδή, είναι κάτι που σε εκφράζει έτσι ακριβώς όπως το γράφει. Και είναι πιο εύκολο να κατανοήσεις τι λέει.

ΜΑΘΗΤΗΣ Ζ

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Επειδή είμαι και ελληνίδα και επειδή έχουμε πολλούς αξιόλογους λογοτέχνες και συγγραφείς είναι κάτι σαν παράδοση για μένα και είναι μέρος του ελληνικού στοιχείου.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Για να μαθαίνουμε για τον πολιτισμό μας, για να μαθαίνουμε πως να σκεφτόμαστε, να μαθαίνουμε, για παράδειγμα ο Καβάφης που έχει γράψει για την ιστορία μας.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Προσδοκώ να μάθω πως να διαχειρίζομαι τα κείμενα έτσι ώστε να μπορώ να διαβάζω και άλλα και να καταλαβαίνω για ποιο πράγμα μιλάνε.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Δεν είναι πολύ δύσκολο. Είναι δύσκολο γιατί κάνουμε πιο σύνθετα κείμενα και μπορεί να μη γνωρίζω, ξέρω γω, κάποια γεγονότα της ιστορίας και να μη μπορώ να εξηγήσω γιατί έγραψε αυτό ο συγγραφέας.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Νομίζω πως διδάσκεται τώρα μια χαρά.

Δηλαδή πως διδάσκεται;

Μας διαβάζουνε το κείμενο και μετά μας κάνουν ερωτήσεις πάνω στο κείμενο και μετά μας δίνουν τα στοιχεία του κειμένου.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη; Ποιος καθορίζει το νόημα; Δηλαδή;

Στην ανάλυση ενός κειμένου, ενός ποιήματος ψάχνετε να βρείτε ένα νόημα. Ποιος το καθορίζει, όταν ρωτάτε τι λέει αυτός ο στίχος;

Ανάλογα με την εποχή που γράφτηκε και τον περίγυρο του συγγραφέα.

Στην ανάλυση ενός ποιήματος για παράδειγμα, τι ψάχνετε;

Ψάχνουμε δομικά στοιχεία, βλέπουμε τη ζωή του συγγραφέα έτσι ώστε να μπορούμε να καταλάβουμε γιατί το έγραψε και βλέπουμε αν υπάρχει και διδακτικό μήνυμα.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Ναι υπάρχει.

Πως αντιδρά ο καθηγητής και οι συμμαθητές;

Μου αρέσει γιατί είχαμε μια αντικαταστάτρια που ήξερε πάρα πολλά πράγματα. Και στα Νέα Ελληνικά και στα κείμενα μας μιλούσε για την ιστορία, μας έλεγε διάφορα και όλοι δηλαδή συμμετείχαν. Άρεσε σε όλους αυτό και συμμετείχαν και έλεγαν τη γνώμη τους και ήταν πολύ ωραία.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ε βέβαια.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ε ναι.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Προσπαθώ να διαβάζω. Βέβαια τον τελευταίο καιρό δεν έχω πολύ χρόνο και βασικά επειδή έχει ενταχθεί πιο πολύ η τεχνολογία στη ζωή μου δε διαβάζω τόσο όσο παλιά.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Κοίτα, γενικά το να ανεβάζεις κάτι στα κοινωνικά δίκτυα είναι για να πάρεις προσοχή. Οπότε είναι μάλλον για να το δει κάποιος και εκείνος θα καταλάβει ότι είναι για αυτόν.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα)

Τι εννοείτε αν είναι λογοτεχνία; Το να γράφουμε πάνω σε τοίχους;

Το περιεχόμενο.

Το περιεχόμενο; Ναι.

Αυτό; (Δεύτερο απόσπασμα)

Αυτό εδώ είναι του Λειβαδίτη; Και αυτό.

Και αυτό; (Τρίτο απόσπασμα)

Ναι.

ΜΑΘΗΤΗΣ Η

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Ένα είδος βιβλίου που διαβάζει κάποιος.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Γιατί έτσι πρέπει.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Να μάθω να αναλύω ένα κείμενο, τις σκέψεις του ποιητή ή του συγγραφέα, για ποιο λόγο τα γράφει, τα συναισθήματα του.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Μέτρια.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Νομίζω όπως γίνεται είναι οκ. Διαβάζουμε το κείμενο μέσα στην τάξη και μετά το αναλύουμε με την καθηγήτριά μας.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Η εποχή που γράφεται, εκείνα που γράφει μέσα ο ποιητής. Αυτά.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Όχι. Αν σου λέει η καθηγήτρια ότι είναι αισιόδοξο το μήνυμα του κειμένου και εσύ πιστεύεις ότι είναι απαισιόδοξο ετέλειωσε, πρέπει να είναι αισιόδοξο.

Αν πεις την άποψή σου πως αντιδρούν οι συμμαθητές σου;

Κάποιοι διαφωνούν, κάποιοι συμφωνούν.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι, όταν είναι διαχρονικό, ναι.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Ναι γιατί θα καταλάβεις γιατί είναι απαισιόδοξος, αν είχε πόλεμο ας πούμε.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Δεν πολύ διαβάζω βιβλία αλλά από αυτά που διάβασα σου δημιουργούν εικόνα στο μυαλό σου και κάποια σε απογοητεύουν όταν γίνουν ταινίες επειδή τα φαντάζεσαι πολύ διαφορετικά.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Εγώ πάντως δεν το κάνω.

Εσύ γιατί νομίζεις ότι το κάνουν οι συμμαθητές σου;

Για τα like (γέλια). Τάχα είναι τρόπος έκφρασης.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Είναι.

Αυτό; (Δεύτερο απόσπασμα) Είναι του ίδιου εντωμεταξύ.

Πως το ξέρεις;

Τ.Λ. Ε, ναι είναι.

Αυτό; (Τρίτο απόσπασμα)

Γι αυτό δεν είμαι σίγουρη αλλά μπορεί να είναι ένα μέρος...

Θεωρείς ότι είναι κάποιου ποιητή, είναι λογοτεχνία;

Ναι.

ΜΑΘΗΤΗΣ Θ

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Τα ποιήματα, τα κείμενα τα λογοτεχνικά, βιβλία, γενικά.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Επειδή μέσα από τα κείμενα μπορούμε να διδαχτούμε πολλά μηνύματα που έχουν να μας δώσουν. Για παράδειγμα ας πούμε φέτος κάνουμε πολλά με αντιπολεμικά μηνύματα. Πιστεύω αυτό έχουν να δώσουν τα ποιήματα που κάνουμε, και τα κείμενα.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Επειδή είναι άλλης εποχής να καταλάβουμε λίγο τον τρόπο που σκέφτονταν, τι περνούσαν, πως ζούσαν. Να καταλάβουμε τα βιώματά τους, βασικά.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Πιστεύω μέτρια. Έχει κείμενα που είναι εύκολα και βλέπεις εύκολα τα μηνύματα που έχουν αλλά έχει κάποια που είναι δύσκολα, πρέπει να τα ψάξεις, να τα μελετήσεις λίγο, δεν είναι τόσο απλό.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Δεν έχω κάποια ιδιαίτερη προτίμηση. Νομίζω έτσι όπως γίνεται είναι σωστό.

Πως γίνεται;

Διαβάζουμε το κείμενο, βασικά πρώτα θα δούμε το ιστορικό του πλαίσιο, τι έγινε πριν να γραφτεί, να το διαβάσουμε, να το μελετήσουμε, να συζητήσουμε για το κείμενο και μετά βλέπουμε ερωτήσεις. Πιστεύω είναι σωστός τρόπος γιατί έτσι πιάνεις το σιγά σιγά και στο τέλος που βλέπεις τις ερωτήσεις ξέρεις την απάντηση.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Τι εννοείς;

Κατά τη διδασκαλία του ποιήματος ή του κειμένου τι ψάχνετε να βρείτε;

Το μήνυμα.

Ποιος το καθορίζει;

Ο ποιητής.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Ναι, ναι. Ειδικά η καθηγήτρια μου πάντα μας αφήνει να μιλήσουμε και να πούμε την άποψή μας. Σίγουρα θα πει τη δική της γνώμη και θέση αλλά θα μας αφήσει να εκφράσουμε κι εμείς τη δική μας, ούτε θα πει διαφωνώ εντελώς, θα μας αφήσει να το πούμε όπως πιστεύουμε εμείς ότι είναι σωστό.

Οι υπόλοιποι συμμαθητές πως αντιδρούν;

Δεν είναι άσχημος ο τρόπος, μπορεί να διαφωνήσουν ή να συμφωνήσουν. Έχει κάποιους που δε θα πάρουν καθόλου θέση, ούτε θα μιλήσουν. Αλλά έχει κάποιους που όταν δουν ότι έχει κάτι που συμφωνούν πολλά έντονα ή διαφωνούν θα μιλήσουν.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι, ναι γιατί υπάρχουν πολλές παρόμοιες καταστάσεις.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

Του συγγραφέα νομίζω όχι τόσο αν και είναι καλό να ξέρεις κάποια πράγματα για το χαρακτήρα του ποιητή για να δεις πως σκεφτόταν και τι πίστευε γενικά. Αλλά για την εποχή είναι νομίζω το πιο σημαντικό γιατί σε κατατοπίζει.

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Για να είμαι ειλικρινής δεν έχω κάποια άλλη εμπειρία. Όχι δε μου αρέσει η λογοτεχνία, αλλά δεν είμαι του τύπου να διαβάσω ένα λογοτεχνικό. Το μόνο που έχω είναι από το σχολείο.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Επειδή μέσα από αυτό που γράφουν θέλουν να δείξουν κάτι, είτε έμμεσα είτε άμεσα. Βασικά για να δείξουν κάτι, να πουν κάτι μέσα από το στίχο, τραγούδι ή οτιδήποτε.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Νομίζω είναι λογοτεχνία γιατί δεν είναι απλά μια πρόταση μια φράση που είπε κάποιος τυχαία. Μέσα από αυτό εξέφρασε κάτι και ήθελε να πει κάτι, οπότε δεν ξέρω αν είναι ακριβώς λογοτεχνία πάντως σίγουρα είναι κάτι σαν ποίημα, κείμενο..

Αυτό;

(Δεύτερο απόσπασμα) Και αυτό νομίζω είναι λογοτεχνία. Μου θυμίζει ποίημα. Κάπως, έχει ομοιοκαταληξία.

Και αυτό;

(Τρίτο απόσπασμα) Δε θα το έλεγα λογοτεχνία το συγκεκριμένο επειδή είναι απλά μια φράση, κάποιος το σκέφτηκε, του άρεσε και την έγραψε.

ΜΑΘΗΤΗΣ Ι

1. Θα ήθελα να μου πεις τι είναι για σένα λογοτεχνία;

Κείμενα, ποιήματα που γράφουν διάφοροι συγγραφείς, διάφοροι άνθρωποι γενικά. Είναι και το μάθημα στο σχολείο που προσωπικά μου αρέσει και είναι ενδιαφέρον γιατί μέσα από τα ποιήματα παίρνουμε κι άλλα μηνύματα, πράγματα που εννοεί ο ποιητής και συνήθως αφορούν θέματα της ζωής και μπορούμε να διδαχθούμε από τα ποιήματα ή κείμενα.

2. Γιατί πιστεύεις ότι διδάσκεται;

Πρώτα απ' όλα γιατί μαθαίνουμε πολλά πράγματα και διευρύνουμε τους ορίζοντες μας και γιατί μας δίνουν μηνύματα που είναι χρήσιμα στη ζωή.

3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου από το μάθημα;

Εννοείτε τι περιμένω να μάθω;

Τι επιδιώκεις, τι θέλεις να κερδίσεις από το μάθημα;

Να μάθω διάφορα πράγματα. Κερδίζεις πολλά πράγματα.

4. Πόσο δύσκολο είναι για σένα το μάθημα της λογοτεχνίας, η κατανόηση ενός λογοτεχνικού κειμένου;

Τόσα χρόνια ήταν πολύ εύκολο μάθημα για μένα. Φέτος λίγο δυσκολεύομαι. Μπορεί να φταίει η καθηγήτριά μου, μπορεί να φταίω εγώ, δεν ξέρω... αλλά, πάλι μπορεί να δυσκολεύομαι αλλά μου αρέσει.

5. Πως θα ήθελες να διδάσκεται το μάθημα της λογοτεχνίας;

Μου αρέσει ο τρόπος που γίνεται όταν γίνεται σωστά, γιατί κάποιες φορές βιάζονται για να καλύψουν την ύλη. Μας δίνουν έτοιμες σημειώσεις που απλά τις διαβάζουμε, ένα κατεβατό κείμενο και δεν καταλαβαίνουμε. Όμως όταν συζητούν με τους μαθητές στην τάξη, τι εκαταλάβαν, τι μηνύματα πήραν από το κείμενο είναι σωστό.

6. Τι είναι αυτό που καθορίζει το νόημα του κειμένου κατά τη δική σου άποψη;

Ανάλογα και με τα χαρακτηριστικά του κάθε ποιητή. Επειδή πριν μελετήσουμε ένα κείμενο μελετούμε τα χαρακτηριστικά του ποιητή, πως γράφει και ανάλογα με αυτό καταλαβαίνουμε τι θέλει να πει.

7. Αν κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου έχεις διαφορετική άποψη δίνονται περιθώρια να την εκφράσεις;

Μπορεί να την πεις αλλά ο καθηγητής θα βρει κάτι άλλο να σου πει και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι αυτός έχει δίκαιο.

Οι συμμαθητές πως αντιδρούν όταν πεις την άποψή σου;

Εξαρτάται. Αν είναι κάτι σωστό θα συμφωνήσουν, αν είναι κάτι που διαφωνούν θα διαφωνήσουν. Ντάξει, υπάρχουν φορές που κάποια πράγματα δεν είναι λογικά όπως

μας τα λεν αλλά δεν δέχονται την άλλη άποψη γιατί δεν μπορείς να την γράψεις στο διαγώνισμα και να τη θεωρήσουν σωστή.

8. Πιστεύεις ότι ένα κείμενο που γράφτηκε πριν χρόνια μπορεί να «μιλήσει» στην εποχή σου, να σε αφορά;

Ναι. Μπορεί να είναι διαχρονικό. Όπως που κάναμε την *Ελένη* του Σεφέρη και το *Επί Ασπαλάθων* που ήταν ποιήματα που μιλούσαν για μια άλλη εποχή αλλά αφορούσαν και τη δική μας ή και την εποχή που τα έγραφε ο ποιητής. Συνήθως τα ποιήματα έχουν διαχρονικά στοιχεία μέσα που ισχύουν πάντα.

9. Θεωρείς σημαντικό να δίνονται στοιχεία του συγγραφέα και της εποχής του για την ερμηνεία και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου;

(Εκ παραδρομής δεν έγινε η ερώτηση).

10. Ποια είναι η εμπειρία σου με τη Λογοτεχνία εκτός της σχολικής τάξης;

Πιο παλιά διάβαζα βιβλία. Τώρα όχι τόσο, δεν προλαβαίνω. Εκτός του σχολείου δεν ασχολούμαι τόσο πολύ.

11. Πολλές φορές στα κοινωνικά δίκτυα οι έφηβοι μαθητές αναρτάτε και κοινοποιείτε στιχάκια. Τι επιδιώκετε με αυτό;

Έχει στιχάκια που έχουν πάρα πολύ ωραία μηνύματα και έχει φορές που άμα διαβάσω κάτι με εντυπωσιάζει πάρα πολύ επειδή είναι κάτι που δεν το περίμενα κάποιος να το σκεφτεί έτσι και πολλά πράγματα τα ταυτίζουμε με τη ζωή μας, με κάτι που μας απασχολεί.

12. Θα σου δείξω κάποια κείμενα που είδα ότι αναρτούνται πάρα πολύ στα κοινωνικά δίκτυα και θέλω να μου πεις αν αυτά τα στιχάκια είναι για σένα λογοτεχνία.

(Πρώτο απόσπασμα) Ναι, πιστεύω είναι λογοτεχνία.

Το επόμενο;

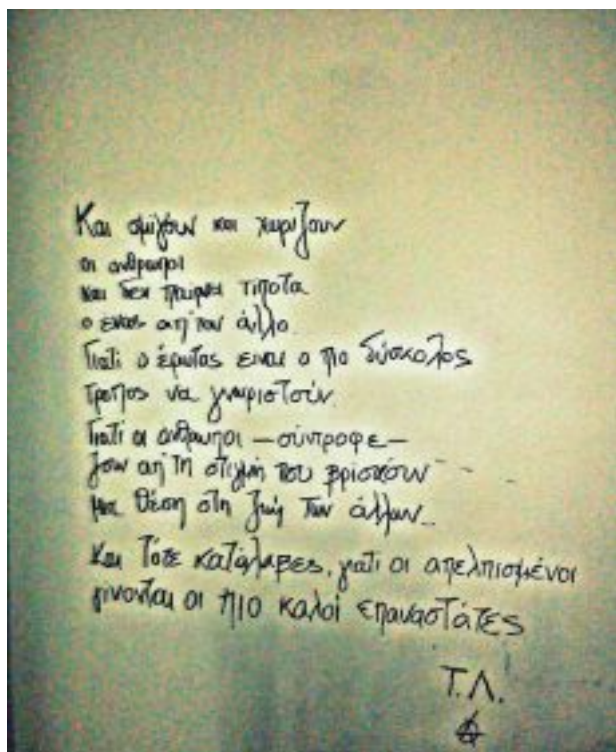
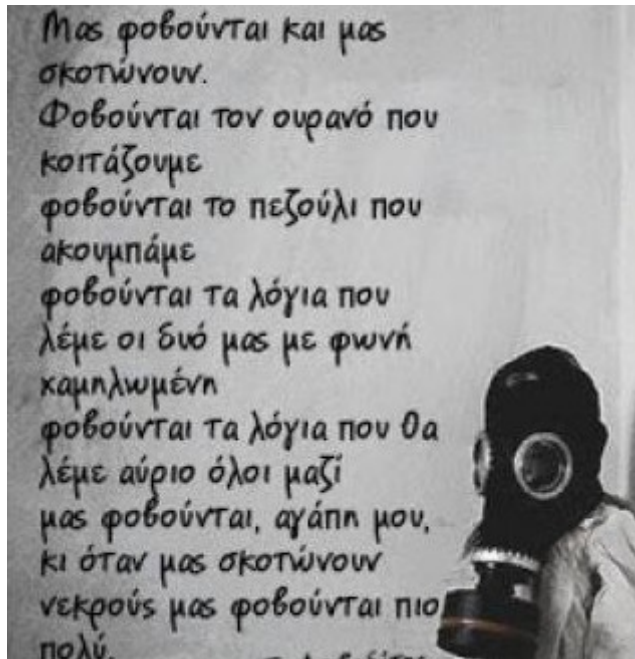
(Δεύτερο απόσπασμα) Ναι είναι, τούτο εν πάρα πολλά ωραίο!

Αυτό;

(Τρίτο απόσπασμα) Ναι.

Παράρτημα Δ

Αναρτήσεις ποιημάτων στα κοινωνικά δίκτυα

Βιβλιογραφία

- Bakhtin, M. M. (1981) *The Dialogic Imagination. Four Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Bloom L, N. (2004). 'Compression: When Less Says More', *Pedagogy*, vol. 4: 300-304.
- Chickering, H. (2004). 'Creative Reading: A first - Semester First-Year Course', *Pedagogy*, Vol. 4: 263-287, Duke University Press.
- Φλουρής, Γ. (2010). *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Φλουρής, Γ. & Πασιάς Γ. (2004). *Σχολική γνώση και προγράμματα σπουδών: «Σύστημα γνώσης», «καθεστώς αλήθειας» και «πολιτικές ρύθμισης» στη γενική εκπαίδευση (1980-2000)*. στο Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, 125-137, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Φρυδάκη, Ε. (2003). *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Gadamer, H. G. ([1975]2004) *Truth and method*, 2nd ed. New York, NY: Continuum.
- Habib, M. A. R. (2005). *A History of Literary Criticism From Plato to the Present*, (pp. 708-736). Oxford: Blackwell Publishing.
- Hadjiioannou, X. (2007) Bringing the Background to the Foreground: What Do Classroom Environments That Support Authentic Discussions Look Like?, *American Educational Research Journal*, Vol. 44: 370 –399.
- Hall, G. (2005) *Literature in Language Education*. University of Wales Swansea: Palgrave Macmillan.
- Heyink, J. W. and Tymstra, T.J. (1993) *Social Indicators Research*, Vol. 29: 291-305.
- Holbrook, H, T. (1987). 'Reader Response in the Classroom', *Journal of Reading*, Vol. 30: 556-559.
- Holub, R.C. (2004), *Θεωρία της πρόσληψης. Μια κριτική εισαγωγή*, μτφρ. Κ. Τσακοπούλου, Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Iser, W. (1974). *The Implied Reader: Patterns of Communication in Prose from Bunyan to Beckett*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Iser, W. (1978). *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Jauss, R. (1995), *Η θεωρία της πρόσληψης, Τρία μελετήματα*, μετφρ. Μ. Πεχλιβάνος, Αθήνα: Εστία.
- Kerdeman. D. (1998). 'Hermeneutics and Education: Understanding, Control, and Agency', *Educational Theory* Vol. 48: 214-266, Board of Trustees: University of Illinois.
- Kim, J-H. (2013). 'Teacher action research as Bildung: An application of Gadamer's philosophical hermeneutics to teacher professional development', *Curriculum Studies* Vol. 45: 379-393.
- Μαρμαρινός, Ι. Γ. (2000). *Το σχολικό πρόγραμμα*, Αθήνα.
- Ματσαγγούρας, Γ. (2000). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, Στρατηγικές διδασκαλίας, Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, τ. 2, 5^η έκδ., Αθήνα: Gutenberg.
- Shklovsky, V. (1917), "Art as Technique" στο D. H. Richter (επιμ.), *The Critical Tradition: Classic Texts and Contemporary Trends*, 3^η έκδοση (σσ. 774-784). Βοστώνη: Bedford/St. Martin's.
- Οικονομίδου, Σ. (2001). *Χίλιες και Μία Ανατροπές. Η Νεοτερικότητα στη Λογοτεχνία για Μικρές Ηλικίες*, 47-87. Αθήνα: Πατάκης.
- Richards I. A. (1930). *Practical Criticism, A Study of Literary Judgment*. 2nd ed., Edinburg: Edinburg Press.
- Rosenblatt L. M. (1991), "Literature—S. O. S.!", *Language Arts*, Vol. 68: 444-448.
- Σπανός Γ. Ι. (1997). *Η αισθητική της πρόσληψης στη διδασκαλία της λογοτεχνίας: Θεωρία και Πράξη*, στο Η. Βουλγαράκης, Γ. Ζιάκας, επιμ. *Πορευθέντες*, Χαριστήριος Τόμος προς τιμήν του Αρχιεπίσκοπου Αλβανίας Αναστάσιου (Γιαννουλάτου), 441-450.
- Σπανός, Γ. Ι. (1998), *Διδακτική Μεθοδολογία, τ.Α', Η διδασκαλία του ποιήματος*, Αθήνα.
- Σπανός Γ. Ι. (2004). *Η Μητρική Γλώσσα στην Εκπαίδευση, Διδακτική Μεθοδολογία & Αξιολόγηση Αναλυτικού Προγράμματος*, Αθήνα: Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου.

Συμεού, Λ. (2006), *Εγκυρότητα και αξιοπιστία στην ποιοτική έρευνα: το παράδειγμα μιας έρευνας για τη συνεργασία σχολείου – οικογένειας*, 9ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου.

Townsend J.S. (2008). *Wondering Inquiry and Classroom Discussions of Literature: Spark and Fuel for Developing Students' Aesthetic Perception*.

Fish S. (1980). *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*, Cambridge: Harvard University Press.

Van. T, T, M. (2009). 'The Relevance of Literary Analysis to Teaching Literature in the EFL Classroom', *English Teaching Forum*, vol. 47: 2-9.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Academic Skills, Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων, Εισαγωγή. [προσπελάστηκε στις 11/12/2014].

<http://skillsacademic.weebly.com/epsiloniotasigmaalphagammaomegagamma9426.html>

Ιωσηφίδης, Θ. (2003), *Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας*, Σημειώσεις. [προσπελάστηκε στις 29/11/2015].

https://www.google.com.cy/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj6tqajs4TMAhVL5xoKHT6dA_IQFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cultural-representation.com%2Ffiles%2FSIMEIOSEISiosifidis.doc&usg=AFQjCNEJ-6tLaQpvEjO5d9mZZJx3Qyp1rQ

Κουνούπης, Κ. Α. (2003-2007). 'Η διδασκαλία λογοτεχνικού κειμένου στο σχολείο σύμφωνα με τη θεωρία της πρόσληψης και ανταπόκρισης'. [προσπελάστηκε στις 19/3/2016].

http://195.130.67.21/si/t7/p_203.pdf

Νάκη, Σπ. Σ. (χ.χ). 'Η θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης και η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής: Θεωρία και πράξη.' [προσπελάστηκε στις 6/2/2016].

http://cwconference.web.uowm.gr/archives/naki_article.pdf

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Νέα Ελληνική Γλώσσα, ύφος. [προσπελάστηκε στις 6/2/2016].

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=334

Στυλιανού, Μ. (2016), 'Πρύτανης Παν. Κύπρου: Στους τελευταίους της Ευρώπης οι Κύπριοι μαθητές.' [προσπελάστηκε στις 2/4/2016].

<http://www.reporter.com.cy/local-news/article/24197/prytanis-pan-kyproy-stoys-teleftaiouys-tis-evropis-oi-kyprioι-mathites2>

ΥΠΠ (2010), Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης, Λογοτεχνία, Αναλυτικά προγράμματα, Συνοπτικό Πρόγραμμα Σπουδών (2010). [προσπελάστηκε στις 19/7/2014].

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/analytika_programmata/synoptiko_programma_spoudon_logotechnias.pdf

ΥΠΠ (2010), Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Λογοτεχνία, Προγραμματισμοί, Λύκειο, Ενδεικτικός προγραμματισμός Γ' Λυκείου [προσπελάστηκε στις 19/7/2014].

<http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/programmatismoι.html>